

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
Eraõiguse osakond

Kaido Kairjak

KINDLUSTUSJUHTUM VASTUTUSKINDLUSTUSES

Magistritöö

Juhendajad
PhD Olavi-Jüri Luik
dr iur Urmas Volens

Tallinn

2020

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1. KINDLUSTUSVÕTJATE JA KANNATANUTE HUVID VASTUTUSKINDLUSTUSES	9
1.1. Vastutuskindlustuse kindlustusjuhtumi määratlemise alused.....	9
1.2. Kindlustusvõtja huvid vabatahtlikus vastutuskindlustuses.....	18
1.3. Kahjustatud isiku huvid kohustuslikus vastutuskindlustuses	28
2. KINDLUSTUSJUHTUMITE LIIGID VASTUTUSKINDLUSTUSES	35
2.1. Õigusrikkumisel põhinev kindlustusjuhtum	35
2.2. Kahju tekkimisel põhinev kindlustusjuhtum	44
2.3. Kahju avastamisel põhinev kindlustusjuhtum	52
2.4. Nõude esitamisel põhinev kindlustusjuhtum	58
KOKKUVÕTE	70
INSURED EVENT IN LIABILITY INSURANCE	76
KASUTATUD MATERJALIDE LOETELU	83
Kasutatud kirjandus	83
Kasutatud õigusaktid.....	85
Kasutatud kohtupraktika	85
Kasutatud tüüptingimused	87
Kasutatud muud allikad	89

SISSEJUHATUS

Kindlustustegevus jaguneb kindlustustegevuse seaduse¹ § 2 lg 2 järgi elukindlustuseks, kahjukindlustuseks ja edasikindlustuseks. Vastavalt KindlTS § 12 lg 1 punktile 13 on kahjukindlustuse üheks liigiks tsiviilvastutuskindlustus. Tsiviilvastutuskindlustuse tähtsus on kindlustusturul aastate jooksul jõudsalt kasvanud. Kahjukindlustuse kindlustusmaksete maht 2019. aasta lõpu seisuga oli kokku 397 921 400 eurot, millest tsiviilvastutuskindlustus moodustas 12 687 800 eurot. Veel 2014. aastal kogusid kindlustusandjad kindlustusmakseid tsiviilvastutuskindlustuse eest 6 712 600 eurot.² Tsiviilvastutuskindlustust reguleerivad võlaõigusseaduse³ § 510 jj sätted, mille kohaselt vastutuskindlustus jaguneb vabatahtlikuks ja kohustuslikuks vastutuskindlustuseks. Eestis on hetkel umbes 30 seadust, mis vastutuskindlustuslepingut sõlmima kohustavad.⁴

Kindlustuslepingu, sealhulgas vastutuskindlustuslepingu, olulisim osa on kindlustusjuhtumi määratlus - just sellest sõltub kindlustusandja täitmise kohustus. Kindlustusjuhtumi defineerimisega määratakse kindlustusrisk, mille realiseerumisel peab kindlustusandja täitma oma lepingust tuleneva täitmise kohustuse. Vastutuskindlustuses on tekitanud palju poleemikat see, millist sündmust peaks pidama kindlustusjuhtumiks. Aastate jooksul on välja kujunenud erinevad teooriad. Eelkõige joonistub kindlustusjuhtumi olulisus välja pikaajaliselt toimunud kahjujuhtumite korral. C. Parsons jagab vastutuskindlustuse kontekstis vastutuse tekkimise protsessiga seotud sündmused seitsmesse erinevasse etappi:

- 1) hooletu tegu (või tegevusetus) või mõni muu õigusrikkumine,
- 2) hooletule teole või mõnele muule õigusrikkumisele järgnev kahju,
- 3) kahju ilmnemine või avastamine,
- 4) kahju tekkimise ja kindlustusvõtja teo vahelise põhjusliku seose tuvastamine,
- 5) kahjustatud isiku nõude esitamine kindlustusvõtja vastu,
- 6) kindlustusandja teavitamine kindlustusvõtja poolt kindlustusvõtja vastu esitatud nõudest,
- 7) nõude lõplik lahenemine.⁵

Enamikes kahjujuhtumites järgnevad eelmärgitud etapid teineteisele vahetult või lühikese viivitusega. Näiteks liiklusõnnetuste korral esinevad esimesed neli etappi enamvähem

¹ Kindlustustegevuse seadus. - RT I, 04.12.2019, 8.

² Statistikaamet. <http://pub.stat.ee/px-web.2001/Database/Majandus/14Rahandus/03Kindlustus/03Kindlustus.asp> (12.04.2020).

³ Võlaõigusseadus. - RT I, 08.01.2020, 10.

⁴ Lahe, J., Luik, O.J. Kindlustusõigus. Tallinn: Juura 2018, lk 162.

⁵ Parsons, C. An essay on liability insurance and accident compensation and five papers on liability insurance. Unpublished Doctoral thesis. London: City University London 2001, lk 48.

üheaegselt ning viimased kolm etappi järgnevad suhteliselt kiiresti. Siiski mõnede kahjujuhtumite korral võib etappide vahele jääda üsna pikk ajavahemik. Näiteks nõustamis- või muud laadi spetsiifilist teenust osutavate ettevõtete puhul, kus osutatud teenuse tulemused jõuavad rakendusse alles mõnda aega hiljem, võib pikk viivitus esineda kahju tekitava teo ja sellele järgneva kahju järel. Arhitekti hooletus ehitusprojekti koostamisel võib kahju põhjustada alles pärast ehitise valmimist või notari poolt koostatud mittenõuetekohane testament võib kahju tekitada alles pärast pärandi avanemist. Kahju võib tekkida pikalt ka peidetud kujul. Ei ole harukordne, kui mõne järk-järgult areneva haiguse peiteaeg on 40 aastat. Viivitus võib esineda ka kahju avastamise ning selle vahel, mil kindlustusvõtja saab teada sellest, et tema tekkinud kahju eest vastutab. Näiteks võidakse maapõues asuva veeallika reostus tuvastada märkimisväärselt enne reostuse põhjuse tuvastamist. Mõnedel juhtudel ei pruugi kindlustusvõtja tekkinud kahjust teada saada enne, kui tema vastu kahjunõue esitatakse. Viivituse tekkimisele aitavad kaasa ka aastaid kestvad kohtumenetlused ja kannatanutele võimaldatud küllaltki pikad tähtajad nõuete esitamiseks.⁶

Reeglina sõlmitakse vastutuskindlustuse kindlustuslepingud ühe aastase kindlustusperioodiga. Seega näiteks 10 aastase perioodi jooksul võib kindlustusvõtja olla sõlminud 10 erinevat kindlustuslepingut, mis ühtlasi võivad olla sõlmitud ka erinevate kindlustusandjatega. Oluline on kindlaks teha, milline või millised kindlustuslepingud rakenduvad juhul, kui vastutuse tekkimise protsessi jooksul on kindlustusvõtja sõlminud erinevaid vastutuskindlustuse kindlustuslepinguid. Põhimõtteliselt on võimalik kindlustusjuhtumiks määrata igasuguseid erinevaid kahjujuhtumiga seoses esinevad sündmused. Siiski on käesoleva töö autori kogemuste järgi erinevatel kindlustusturgudel selgelt välja kujunenud teooriad, mille alusel kindlustusjuhtumeid liigitatakse ning millele ka käesolevas magistritöös keskendutakse.

Võlaõigusseadus defineerib vastutuskindlustuse mõistet, kuid ei defineeri kindlustusjuhtumit. Kindlustusandja ja kindlustusvõtja kokkuleppel vastutuskindlustuse mõistet muuta ei saa, küll on lepingupooltel võimalik täpsustada kindlustusjuhtumit.⁷ Siiski on võlaõigusseaduse kommenteeritud väljaandes seatud kahtluse alla, missugust sündmust tuleks käsitleda kindlustusjuhtumina vastutuskindlustuse korral - kas kindlustusvõtja õigusrikkumist, kahju tekkimise kannatanul või nõude esitamist kindlustusvõtja vastu. Kommentaarides leitakse, et kindlustusjuhtumi määratlemisel tuleks lähtuda õigusrikkumise toimumisest, mille korral tekib kindlustusandjal täitmise kohustus juhul, kui kindlustusvõtja poolne õigusrikkumine leidis aset kindlustuslepingu kehtivuse ajal. Nõude esitamist ei tohiks kindlasti kindlustusjuhtumiks

⁶ Parsons, C., lk 48-55.

⁷ Lahe, J. VÕS § 510/4. - Võlaõigusseadus II. 2.-7. osa (§§ 208-618). Komm vlj. Tallinn: Juura 2007.

pidada. Õigusrikkumise ja nõude esitamise ajaline vahe võib olla väga suur, mistõttu see kahjustaks ebamõistlikult kindlustusvõtja huve. Ühtlasi peaks kindlustusandja vastutama ka kahju eest, mille kindlustusvõtja on tekitanud enne kindlustuslepingu sõlmimist.⁸ Sisuliselt sama seisukoht on väljendatud 2007. a kindlustusõiguse loengukonspektis.⁹ Ka 2018. a kindlustusõiguse õpikus on samale seisukohale jõutud, küll väikese erinevusega.¹⁰ Õpikus märgitakse, et õigusrikkumise toimumisest lähtumine kaitseb kindlustusvõtja õigusi kõige paremini, mitte ei väideta, et vastutuskindlustuse kindlustusjuhtumi puhul peab just ainult õigusrikkumisest lähtuma.

Vastutuskindlustuse kindlustusjuhtumite temaatikat on lühidalt käsitlenud Karl Haavasalu enda teadusartiklis, milles ta arvab, et rikkumisteooria¹¹ või sündmuseteooria¹² kohaldamise valikul tuleks lähtuda sellest, kui keeruline on kindlaks teha, millise kindlustuslepingu kehtivuse ajal pani kindlustusvõtja toime õigusrikkumise. Ta selgitab, et kui õigusrikkumise toimumise aega ei ole võimalik tuvastada, siis on põhjendatud sündmuseteooriast lähtuda.¹³

Kindlustusjuhtumeid puudutavale problemaatikale on viidatud ka õigusteaduslikes magistritöödes. Maarja Hein enda magistritöös leiab, et nõudel põhinev kindlustusjuhtum on kindlustusandja jaoks suurem risk, sest kindlustusvõtja on õigusrikkumise juba varasemalt toime pannud, mistõttu on kindlustusvõtja vastutust hiljem tekkinud kahju suhtes raskem tõendada. Kui kindlustusandja poolt kuuluvad hüvitamisele kahjunõuded sõltumata sellest, millal kindlustusvõtja kahju tekitas, siis lisab sellisele lepingule kindlustusandja suhtes riskantsust asjaolu, et kindlustusvõtja ei olnud varasemalt kindlustusandja kindlustuslepingu tingimustega seotud ning seeläbi omab kindlustusandja väga vähe mõju kindlustusvõtja käitumisele.¹⁴ Triinu Hiob enda magistritöös märgib, et kindlustusvõtjate huve ei kahjusta ühe või teise sündmuse kindlustusjuhtumiks lugemine. Kindlustusvõtjale võib huvi pakkuda nii õigusrikkumisel põhinev või nõudel põhinev kindlustusjuhtum. Kindlustatud isiku majanduslikud tagajärjed tekivad alles nõude esitamisel kolmanda isiku poolt, mistõttu võib nõudel põhinev kindlustusjuhtum olla põhjendatud. Nõudel põhinevat kindlustuslepingut ei välista see, et õigusrikkumine võis kindlustuslepingu sõlmimise ajaks juba toimunud olla.

⁸ Lahe, J. VÕS § 510/3.5.

⁹ Lahe, J. Kindlustusõigus. Tallinn: Juura 2007, lk 136.

¹⁰ Lahe, J., Luik, O.J., lk 162.

¹¹ Rikkumisteooria (saksa keeles *Verstosstheorie*) kohaselt lasub hüvitamiskohustus sellel vastutuskindlustuse kindlustusandjal, kellega sõlmitud vastutuskindlustuslepingu kehtivuse ajal pani kindlustusvõtja toime kahju põhjustanud õigusvastase teo.

¹² Sündmuseteooria (saksa keeles *Ereignistheorie*) järgi lasub hüvitamiskohustus sellel vastutuskindlustuse kindlustusandjal, kellega sõlmitud kindlustuslepingu ajal kahju tekkimine või sellest teadlikuks saamine toimus.

¹³ Haavasalu, K. Vastutuskindlustus Eesti ja Saksa õiguses: kindlustushüvitise väljamaksmisest vabanemise alused. – Juridica II/2007, lk 110.

¹⁴ Hein, M. Vahetu nõudeõigus vastutuskindlustuses. Magistritöö. Juhendaja PhD Olavi-Jüri Luik dr iur Villu Kõve. Tartu: Tartu Ülikool 2019, lk 15.

Kindlustusvõtja teavitamiskohustused välistavad selle, et kindlustuskaitse alla loetakse juba toimunud sündmused, millest kindlustusvõtja on lepingu sõlmimisel teadlik.¹⁵

Seisukohad õiguskirjanduses ilmestavad hästi Eesti õiguspraktikas ja -teoorias valitsevat ebaselgust vastutuskindlustuse kindlustusjuhtumi õiguspärasuse ja kindlustuslepingu poolte huvidega kooskõlas olemise osas. Käesolevas töös uurimist leidev õiguslik probleem eeltoodus seisnebki. Kui lähtuda võlaõigusseaduse kommenteeritud väljaandest ning kindlustusõiguse õpikutest, mille kohaselt tuleks vastutuskindlustuse kindlustusjuhtumi puhul lähtuda õigusrikkumisest, on mitmete Eestis tegutsevate kindlustusandjate tüüptingimused võlaõigusseadusega vastuolus.¹⁶ Nimetatu tekitab praktilise küsimuse – kui konkreetne tüüptingimus on võlaõigusseadusega vastuolus, st tegemist on tühise tüüptingimusega VÕS § 42 lg 1 mõttes või tüüptingimusega, mis ei ole VÕS § 37 lg 3 mõttes saanud lepingu osaks, siis millest pooled ja kohus lähtuma peaksid? Veelgi enam, osades kohustuslikku vastutuskindlustust puudutavates seadustes ei ole lähtutud õigusrikkumisel põhinevast kindlustusjuhtumist, vaid on sätestatud teistsugune kindlustusjuhtumi määratlus.¹⁷ Tegemist on aktuaalse probleemiga, mida pole siiani Eesti õigusteaduses põhjalikult analüüsitud. Ebaselgus võib tuua pooltele kaasa vaidlusi, mistõttu omab see kindlustusandjatele, kindlustusvõtjatele ja kahjustatud isikutele praktilist väärtust.

Lähtuvalt eelkirjeldatud probleemist püstitab autor järgmised hüpoteesid:

- 1) Võlaõigusseadus ei sea piiranguid kindlustusandjatele tüüptingimustes erinevate vastutuskindlustuse kindlustusjuhtumite määratlemisel ja seega eelviidatud võlaõigusseaduse kommentaarides ning kindlustusõiguse õpikutes väljendatud seisukoht on väär;

¹⁵ Hiob, T. Kindlustusvõtja ja kahjustatud isiku õigused vastutuskindlustuses. Magistritöö. Juhendajad prof. Paul Varul ja dots. Janno Lahe. Tartu Ülikool 2010, lk 29.

¹⁶ Näiteks Seesami Ettevõtte tegevuse vastutuskindlustuse tingimuste punkt 1/2013 kohaselt on kindlustusjuhtum kindlustatud isiku poolt kindlustusperioodil oma majandus- ja kutsetegevuse käigus süüliselt kolmandale isikule õigusvastase kahju tekitamine, mille eest kindlustatud isik vastutab kolmanda isiku ees seaduses sätestatud alustel. https://www.seesam.ee/doc/Seesam_ettev%C3%B5tte%20tegevuse%20vastutuskindlustuse%20tingimused_1_2013_web.pdf (12.04.2020); ERGO Tootjavastutuskindlustuse tingimuste KT.0224.07 punkt 5.1 kohaselt on kindlustusjuhtumiks kindlustatud isiku kui tootja poolt toodetud, müüdud või vahendatud puudusega toote põhjustatud kahju kolmandale isikule, mille tagajärjel kindlustatud isikul on tekkinud seadusjärgne kahju hüvitamise kohustus. https://www.ergo.ee/files/Tootjavastutuskindlustuse_tingimused_KT.0224.07.pdf (12.04.2020).

¹⁷ Näiteks Advokaaturiseaduse § 46 lg 1 p 2 kohaselt on kindlustusjuhtum advokaadibüroo pidaja või advokaadi poolt õigusteenuse osutamisega seoses otsese varalise kahju tekitamine; Kindlustustegevuse seaduse § 179 lg 1 p 2 ja 4 kohaselt on kindlustusjuhtumiks vahendaja või tema esindaja poolt kindlustuse turustamisest tuleneva kohustuse rikkumisega varalise kahju tekitamine turustatud kindlustuslepingu järgsele kindlustusvõtjale, kindlustatule või soodustatud isikule ning kindlustuskaitse kehtib kahjude kohta, mille tekkimise põhjuseks olnud sündmus või tegu leidis aset kindlustusperioodi jooksul või mille nõue esitatakse kindlustusperioodi jooksul, kui kindlustusleping katab vahendaja varalise vastutuse kuni lepingust tuleneva nõude aegumistähtaaja möödumiseni.

- 2) Kindlustusjuhtumite määratlemise regulatsioon võlaõigusseaduses ja kohustuslikke vastutuskindlustusi sätestavates seadustes ei taga kohustusliku vastutuskindlustuse eesmärki.

Lisaks on töö eesmärgiks leida vastus järgmistele küsimustele:

- 1) Kas Eesti kindlustusandjate vastutuskindlustuse tüüptingimustes piiratakse kindlustuskaitse ajalist kehtivust viisil, mis on kindlustusvõtjate huve ebamõistlikult kahjustavad?
- 2) Milliste vastutuskindlustuse riskide kindlustamisel tagab õigusrikkumisel põhinev kindlustusjuhtum (*acts committed trigger*) kindlustusvõtja ja kannatanu huvid kõige paremini?
- 3) Milliste vastutuskindlustuse riskide kindlustamisel tagab kahju tekkimisel põhinev kindlustusjuhtum (*loss occurrence trigger*) kindlustusvõtja ja kannatanu huvid kõige paremini?
- 4) Milliste vastutuskindlustuse riskide kindlustamisel tagab kahju avastamisel põhinev kindlustusjuhtum (*manifestation trigger*) kindlustusvõtja ja kannatanu huvid kõige paremini?
- 5) Milliste vastutuskindlustuse riskide kindlustamisel tagab nõude esitamisel põhinev kindlustusjuhtum (*claims-made trigger*) kindlustusvõtja ja kannatanu huvid kõige paremini?

Hüpoteeside paikapidavuse kontrollimiseks ja küsimustele vastuste leidmiseks on vaja analüüsida Eesti õigust, sealhulgas võlaõigusseadust ja seadusi, mis kohustavad sõlmima vastutuskindlustust (kohustuslik vastutuskindlustus), Eestis tegutsevate kindlustusandjate vastutuskindlustuse tüüptingimusi ning vastutuskindlustuse kindlustusjuhtumeid käsitlevat õiguskirjandust ja kohtupraktikat.

Käesolevas magistritöös keskendutakse erinevate kindlustusjuhtumite analüüsil Ameerika Ühendriikide (edaspidi USA) õiguskirjandusele ja kohtupraktika uurimisele. Analüüsides kättesaadavat õiguskirjandust nähtub, et vastavate probleemide üle on arutletud ja vaidlusi peetud kõige enam USAs. Ühtlasi sai alguse just USAst palju kritiseeritud nõudel põhinev kindlustusjuhtumi tüüp.¹⁸ USA õiguskirjanduse kõrval leiab kasutust ka Eesti õiguskirjandus ning Euroopa Liidu (edaspidi EL) liikmesriikide õiguskirjandust. Autor selgitab, et ingliskeelset õiguskirjandust ELis leidub vähesel määral. Võimalik, et ELi liikmesriikide

¹⁸ Masters, L.S. Insurance coverage for environmental liability in the 1990s: A precautionary “tail”. - Environmental Claims Journal, 10:1, 2010, lk 66-67.

kohalikes riigikeeltes on antud probleemi käsitletud oluliselt rohkem. Paraku keelelistel põhjustel selliste allikate käsitlemine autori poolt ei ole võimalik. Siiski autori hinnangul annab USA õiguskirjandusele ja kohtupraktikale tuginemine hea aluse probleemi analüüsiks. Kindlustusjuhtumite kontseptsioon on piisavalt universaalne, mistõttu on USA praktika analüüs Eesti õiguse valguses põhjendatud.

Magistritöös on kasutatud võrdlevat, analüütilist ja kvalitatiivset uurimismeetodit. Kuna töös võrreldakse Eesti, USA ja ELi liikmesriikide õigust, on sisult tegemist võrdleva uurimismeetodi rakendamisega. Analüütilisest uurimismeetodist lähtumine seisneb õigusteoorias ja kohtupraktikas leiduvate seisukohtade kogumisega ja seejärel järelduste tegemisega üksikute kindlustusjuhtumeid puudutavate nähtuste osas. Kuna vajalik on ka nähtuste sisuline analüüs on põhjendatud ka kvalitatiivse meetodi rakendamine.

Magistritöö jaguneb kahte peatükki. Esimeses peatükis analüüsib autor, kuidas tagab olukord Eesti õiguses kindlustusvõtjate ja kannatanute huvid. Peatükk on liigendatud mitmeks alapeatükiks, milles esmalt analüüsitakse, kuidas kindlustusjuhtumeid määratletakse mõningates Euroopa Liidu liikmesriikides ja USA-s ning kas võlaõigusseadus seab piiranguid kindlustusjuhtumi määratlemisele. Järgmises alapeatükis keskendub autor kindlustusvõtja huvidele vastutuskindlustuses ning analüüsib, kuidas tagab võlaõigusseadus kindlustusvõtja huvid. Viimane alapeatükk analüüsib kahjustatud isikute huve vastutuskindlustuses ning kuidas võlaõigusseadus kahjustatud isikute huvid tagab. Teine peatükk keskendub kindlustusjuhtumi liikidele. Peatükk on liigendatud neljaks alapeatükiks, kus autor analüüsib alapeatükkide kaupa, kuidas erinevad kindlustusjuhtumi liigid kindlustusvõtjate ja kannatanute huve tagavad.

Magistritööd iseloomustavad märksõnad on järgmised: kindlustusõigus, kindlustuslepingud, vastutuskindlustus, kindlustusjuhtum.

1. KINDLUSTUSVÕTJATE JA KANNATANUTE HUVID VASTUTUSKINDLUSTUSES

1.1. Vastutuskindlustuse kindlustusjuhtumi määratlemise alused

Õiguskirjanduses, eeskätt USA õigusteoorias ja kohtupraktikas, nimetatakse käesoleva magistritöö esemeks olevat nähtust ingliskeelse terminiga „*trigger*“ või ka „*trigger of coverage*“. *Trigger* viitab sündmusele, mis peab kindlustuskaitse rakendumiseks kindlustusperioodil esinema (eeldusel, et muud kindlustustingimused on täidetud).¹⁹ Kindlustusõiguse õpikus on antud ingliskeelset terminit nimetatud eestikeelse terminiga „päästik“.²⁰

Autor märgib, et terminid kindlustusjuhtum ja *trigger* ei ole sünonüümid. Kindlustusjuhtum tähistab pisut laiemat tähendust, kui *trigger*. VÕS § 423 lg 1 kohaselt on kindlustusjuhtum eelnevalt kokkulepitud sündmus, mille toimumise korral peab kindlustusandja täitma oma lepingust tuleneva täitmise kohustuse. Kindlustusjuhtum tähendab kindlustusrisi realiseerumist.²¹ Kindlustatud ese vastutuskindlustuses on kindlustusvõtja kahju hüvitamise kohustus ehk kindlustusvõtja vastutus. Järelikult kindlustusrisk ehk oht, mille vastu vastutuskindlustuses kindlustatakse, on kolmandate isikute ees tekkiv kindlustusvõtja vastutus. Vastutus kolmandate isikute ees tekib alles siis, kui kolmandale isikule on kahju tekkinud. Vastutus ei teki siis, kui kindlustusvõtja õigusrikkumise toime paneb või kui kindlustusvõtja vastu esitatakse nõue. Kuna *trigger* võib olla sündmus, mis leiab aset enne kahju tekkimist, näiteks õigusrikkumine, siis ei ole kindlustusvõtjal kahjustatud isiku ees vastutus tekkinud ning kindlustusrisk ei ole veel realiseerunud. Järelikult pole kindlustusjuhtum toimunud, mistõttu õigusrikkumist ei saa pidada kindlustusjuhtumiks. Isegi juhul, kui kahju on tekkinud ning kindlustusvõtja vastu on nõue esitatud, ei tähenda see ilmtingimata seda, et kindlustusvõtja tekitatud kahju eest vastutab. Järelikult ka nõude esitamise korral kindlustusvõtja vastu, ei ole igal juhul tegemist kindlustusjuhtumiga, mistõttu on ebakorrektno pidada nõuet kindlustusjuhtumiks. Kindlustusjuhtum vastutuskindlustuses hõlmab mitmeid komponente,

¹⁹ Hagan, J. M., Sylvester, J. M. Pennsylvania's Trigger of Coverage for Continuous Property Damage Liabilities: Confirming the „Continuous Trigger“ for Latent Environmental Claims. - Tort Trial & Insurance Practice Law Journal, Vol. 53 Issue 1, Fall 2017, ptk III.

²⁰ Lahe, J. jt lk 161.

²¹ Luik, O.J., Haavasalu, K. Kindlustusrisi mõiste sisustamine ja kasutamine kindlustuslepingute tüüptingimustes. - Juridica III/2008, lk 165.

mille üheks osaks on *trigger*. *Trigger* on vastutuse tekkimise protsessis esinev üks sündmus mitmest, mille alusel määratakse see, kas ja milline kindlustusleping rakendub.

Kuna terminoloogiliselt ei ole Eestis seadusandlikul tasemel ega ka kohtupraktikas antud mõistet defineeritud, siis käesolevas magistritöös lähtutakse terminist kindlustusjuhtum selle kitsamas tähenduses, tähistades mõistet, mida termin *trigger* endaga kannab.

Janno Lahe ja Olavi-Jüri Luik on kindlustusõiguse õpikus välja toonud neli erinevat kindlustusjuhtumi liigitust. Autorile teadaolevalt on tegemist Euroopa Liidus tegutsevate kindlustusandjate seas kasutatavate enim levinumate kindlustusjuhtumite liigitusega:

- 1) *Act committed trigger*, mille kohaselt on kindlustusjuhtumiks teo toimepanemine ehk õigusrikkumine kindlustuskaitse kehtivuse ajal. Näiteks, kui arst pani patsiendile vale diagnoosi 2015. aastal ja see selgus alles 2018. aastal, siis sellisel juhul toimub hüvitamine 2015. aasta kindlustuslepingu alusel.²²
- 2) *Occurrence trigger*, mille kohaselt on kindlustusjuhtumiks kahju tekkimine kolmandale isikule kindlustuse kehtivuse ajal. Näiteks, kui klient ostis kodumasina 2017. aastal ja see süttis 2018. aastal, siis kahju hüvitatakse 2018. aastal kehtinud kindlustuslepingu alusel.²³
- 3) *Manifestation trigger*’i kohaselt on kindlustusjuhtumiks tagajärjest teadasaamine. Näiteks töötaja töötas ettevõtja juures perioodil 1997-2017 aastatel ning 2018. aastal diagnoositi tal kutsehaigus. Sellisel juhul toimub hüvitamine 2018. aastal kehtinud kindlustuslepingu alusel.²⁴
- 4) *Claims made trigger*’i järgi on kindlustusjuhtumiks nõude esitamine kindlustusandjale.²⁵ Näiteks arst pani vale diagnoosi 2015. aastal ja see selgus 2017. aastal, kuid nõue esitati 2018. aastal. Sellisel juhul toimub kahju hüvitamine 2018. aasta kindlustuslepingu alusel.²⁶

Maailmas on kõige enam poleemikat tekitanud nõudel põhinev kindlustusjuhtumi määratlus. Põhjuseid on mitmeid. Näiteks leitakse, et see kindlustusjuhtumi liik kätkeb endas ohtu kindlustusvõtjale kuna kindlustusvõtja kindlustuskaitse rakendumine sõltub tema suhtes täiesti juhuslikust tingimusest ehk sellest, kas kannatanu esitab nõude kindlustusvõtja vastu

²² Lahe, J. jt, lk 162.

²³ *Ibidem*, lk 161.

²⁴ *Ibidem*, lk 162.

²⁵ Autor märgib, et nõude esitamine kindlustusandja vastu võib kindlustusjuhtumiks olla kohustusliku vastutuskindlustuse kontekstis. Muudes õiguskirjanduslikes allikates on siiski märgitud, et kindlustusjuhtumiks on nõude esitamine kannatanu poolt kindlustusvõtja vastu.

²⁶ Lahe, J. jt, lk 161.

kindlustuse kehtivuse ajal või mitte. Kui kannatanu esitab nõude ajal, mil kindlustus enam ei kehti, jääb kindlustusvõtja kindlustuskaitsest ilma. Probleemi süvendab veelgi see, et mõni muu kindlustusandja, teades, et kindlustusvõtja vastu võidakse nõue esitada, ei sõlmiks kindlustusvõtjaga pärast eelmise kindlustuslepingu lõppemist uut kindlustuslepingut. Isegi, kui kindlustusvõtjal õnnestub sõlmida teise kindlustusandjaga uus kindlustusleping, on üsna tõenäoline, et kindlustusandja välistaks kindlustuskaitse alt nõuded, mis tulenevad eelmise kindlustuslepingu kehtivuse ajal aset leidnud sündmustest. Sedasi aga tekivad kindlustuskaitse lüngad.²⁷

Euroopa Liidu liikmesriikides on kindlustusandjate poolt kasutusele võetud nõudel põhinevad kindlustuslepingud põhjustanud kohtutes ja seadusandjates kriitilisi reaktsioone. Nõudel põhineva kindlustusjuhtumi rakendamine kindlustuslepingutes on kas täiesti keelatud või siis lubatud ainult rangetel tingimustel. Hetkel on õiguslik olukord Euroopa Liidu liikmesriikides erinev. Teatud riikides suhtutakse olukorda küllaltki liberaalselt, jättes vabaduse otsustamiseks kindlustuslepingu pooltele. Teistes riikides on kasutusel kogu kindlustusturgu hõlmavad standard tüüptingimused, kus kindlustusjuhtum on määratud vastavalt kindlustusrisi tüübile. Samas mõnedes riikides on olukord reguleeritud seadusandlikul tasemel.²⁸

Näiteks Hispaanias 1995. aastal võttis seadusandja vastu nõudel põhineva kindlustusjuhtumi kasutamist lubava seaduse.²⁹ Prantsusmaal tunnistati 1990. aastal nõudel põhinev kindlustusjuhtum kõrgeima kohtu poolt ebaseaduslikuks ja 2002. aastal antud kindlustusjuhtumi liik seadustati. Prantsusmaa õiguse kohaselt võivad kindlustuslepingu pooled valida kahe kindlustusjuhtumi liigi vahel: „*fait dommegeable*“ ehk sündmus, mille tagajärjel tekib vastutus ja „*reclamation*“ ehk hetk, mil nõue kindlustusvõtja vastu esitatakse. Esimene variant on kohustuslik, kui kindlustus katab füüsiliste isikute vastutuse, välja arvatud erialase vastutuse.³⁰ Itaalia kõrgeim kohus võttis 2018. aastal vastu otsuse, milles lükkas tagasi eelnevates kohtuasjades toodud seisukohad nõudel põhinevate kindlustuslepingute kehtetuse osas ning otsustas, et nõudel põhineva kindlustuslepingu kehtivuse üle tuleb otsustada juhtumipõhiselt.³¹

²⁷ Schmidt, O. Principles of European Insurance Contract Law (PEICL). Prepared by the Project Group Restatement of European Insurance Contract Law. 2nd Expanded Edition. Chairman: Helmut Heiss. Köln 2016, lk 294.

²⁸ *Ibidem*, lk 295.

²⁹ *Ibidem*, lk 296.

³⁰ Schmidt, O., lk 296; Landini, S. The Worthiness of Claims Made Clauses in Liability Insurance Contracts. - Italian Law Journal, vol. 2, no. 2, 2016, lk 514.

³¹ Page, J. (koost). The Insurance Disputes Law Review. Second Edition. London: Law Business Research Ltd 2019, lk 102-103.

Autor märgib, et nõudel põhinevast kindlustusjuhtumi liigist tulenevaid ohte saab maandada läbi erinevate kindlustuslepingu tingimuste. Hea praktika on välja kujunenud USA kindlustusturul. Ka mõned Euroopa Liidu liikmesriigid on seadusandlikul tasemel vastu võtnud põhimõtteid, mida kindlustuslepingud peavad nõudel põhinevate kindlustuslepingute puhul sisaldama. Lähemalt analüüsitakse vastavaid lepingutingimusi ja põhimõtteid käesoleva magistritöö 2.4. alapeatükis.

Mudelseaduses Principles of European Insurance Contract Law (edaspidi PEICL) on kindlustusjuhtumiks määratud kindlustusperioodil aset leidnud tegu, õigusrikkumine või mõni muu sündmus, millest tulenevalt vastutus tekib. PEICL-i kohaselt on tarbijate vastutuskindlustuslepingutes kohustuslik kasutada õigusrikkumisel põhinevat kindlustusjuhtumit. Äri- ja erialaste riskide vastutuskindlustuslepingutes on kindlustusjuhtumiks vaikumisi määratud õigusrikkumine. Siiski äri- ja erialaste riskide korral leiavad aset oluliselt sagedamini pikka aega hõlmavad ja keerulisemad kahjujuhtumid, kui tarbijate vastutuskindlustuslepingute puhul. Pidades silmas kindlustusvõtjate erinevaid huvisid, olukordade mitmekesisust, kindlustusriskide ja kindlustustoodete eripärasid, ei tundu mõistlik sundida pooli lähtuma üldreeglist ega mõnest muust spetsiifilisest lähenemisest kindlustuskaitse ajalise kehtivuse määramise üle. Ei ole arukas keelata kindlustuslepingu poolte vabadust adekvaatse kindlustuslahenduse leidmisel. Ühtlasi võivad liiga ranged õiguslikud piirangud uutele arengutele pärssivalt mõjuda. Pooltel peab olema vabadus kõrvale kalduda üldreeglist valides endale ise sobiva lahenduse.³²

Autor nõustub osaliselt PEICLis märgitud seisukohaga. Pooltel peab olema vabadus valida endale ise sobiv lahendus. Kuigi tarbijate vastutuskindlustuses on pikaajalise kestvusega kahjujuhtumite esinemine vähem tõenäoline, on võimalik, et teatud juhtudel on siiski mõistlikum sõlmida kindlustusleping teist liiki kindlustusjuhtumi alusel. Vabadus kindlustusjuhtumi liigi valikul peaks säilima ka tarbijatele.

Kindlustusjuhtumite problemaatikat aitab paremini mõista analüüs sellest, millistel põhjustel erinevad kindlustusjuhtumi tüübid USAs välja kujunesid. 1941. aastal tutvustati USA kindlustusturule reitinguagentuuride poolt koostatud standard tüüptingimused nimetusega *Comprehensive General Liability Insurance*. Aastate jooksul kindlustustingimusi mitmel korral muudeti, sealhulgas ka selle nimetus, mis muutus *Commercial General Liability Insurance*-iks (edaspidi CGL). Tänapäeval kasutusel olev CGL on vormilt ja sisult üsna sarnane kindlustustingimustele, mis koostati 1941. aastal. Olulisemad muudatused on seotud eelkõige

³² Schmidt, O., lk 296-297.

erinevate riskivälistuste lisandumisega. Tänapäevase seisuga on need kindlustustingimused USAs ühed enim kasutatavamaid kindlustustingimusi vastutuskindlustuse riskide kindlustamiseks.³³

Autori arvates on igati mõistlik, kui kindlustusturul kasutatakse standardseid tüüptingimusi. Selline lähenemine tagab võimalikult ühtse kindlustuspraktika, mis teoorias peaks ka pooltevahelisi vaidlusi vähendama. Kindlasti loob see ka kindlustusvõtjate seas oluliselt suurema kindlustustunde teades, et sõlmides kindlustuslepingu erinevate kindlustusandjate juures, saavad nad sisult sama kindlustuskaitse. Siiski nagu USA praktika on näidanud, ei ole ka standard tüüptingimuste kasutamine täielikult probleemivaba.

Esimesed CGL-id sisaldasid ühte olulist kindlustuskaitset kitsendavat tingimust. See tingimus väljendus kindlustusjuhtumi definitsioonis terminiga „*accident*“ (õnnetus). Selle kitsendava tingimuse mõte oli vähendada kindlustusvõtja moraalariski³⁴. Kindlustusandjad kardavad, et kindlustuslepingu olemasolu tõttu hakkavad kindlustusvõtjad käituma hooletumalt, kui nad käituksid kindlustuslepinguta.³⁵ Uus terminiga sooviti moraalariski vähendada läbi selle, et kindlustuskaitse hõlmaks ainult ettenägematute õnnetuste tõttu tekkinud kahju, välistades sedasi ettenähtavate õnnetuste tõttu tekkinud kahju. Aastate jooksul tõusetus küsimus, kas see tingimus sisaldab endas ka ajalisi piiranguid. 1950. aastateks oli kindlustusandjate ja kindlustusvõtjate vahel kujunenud selge, kuid erinev arusaam. Kindlustusandjad leidsid, et see tingimus sisaldab ka teatud ajalisi piiranguid, mistõttu pikaajaliselt tekkinud kahju ei kuulu hüvitamisele. Kindlustusvõtjad olid aga vastupidisel seisukohal, kelle hinnangul tingimus ei sisalda ajalisi piiranguid, mistõttu pikaajaliselt tekkinud kahju kuulus kindlustuskaitse alla. Vaidlusele saabus lõpp 1966. aastal loodud uue standard CGL-ga, millega asendati termin „*accident*“ terminiga „*occurrence*“ (sündmus) ning mille tulemusel hõlmas kindlustuskaitse ka pikaajaliselt tekkinud kahjusid. Sellest ajast saadik on CGL-i nimetatud *occurrence* tüüpi kindlustuslepinguks.³⁶

1966. aasta CGL-i kindlustusjuhtumi definitsioon on selline: „Kindlustusandja tasub kindlustatud isiku nimel kõik summad, mis tulenevad isikukahju või asjakahju tekitamisest, mille suhtes käesolev kindlustus kehtib, mida kindlustatud isik on seadusest tulenevalt kohustatud hüvitama ning mille on juhtum põhjustanud“. Mõiste „sündmus“ on defineeritud nii: „Sündmus on õnnetus, sealhulgas kahju tekitav kokkupuude tingimustega, mille tulemuseks

³³ Abraham, K. S. The Rise and Fall of Commercial Liability Insurance. - Virginia Law Review Vol. 87 No. 1, March 2001, lk 88-89.

³⁴ Moraalarisk tähendab olukorda, kus tänu ühe poole tegevusele on teine pool valmis võtma suuremaid riske. Lähemalt Parsons, C. Moral Hazard in Liability Insurance. The Geneva Papers on Risk and Insurance Vol. 28 No. 3, July 2003, lk 448; K. Borch. Moral Hazard in Insurance.-The Financial Review 1984 (19) 3, lk 12.

³⁵ Luik. O. J., Ohutusnõuded kahjukindlustuses. – Juridica 2016/X, lk 727.

³⁶ Abraham, K.S., lk 91-92.

on kindlustusperioodi jooksul tekkinud isikukahju või asjakahju, mis kindlustatud isiku seisukohast ei ole oodatud ega kavatsetud“.³⁷

1975. kuni 1985. aastatel kasvas USAs hüppeliselt toodetest põhjustatud kahjude kohtuvaidluste hulk. Kohtuvaidlused hõlmasid kümneid tuhandeid hagejaid ning miljardeid dollareid hüvitisi. Paljude vaidluste allikaks olid asbesttooted ja ravimid. Lisaks võeti USAs 1980. aastal vastu õigusakt „*Comprehensive Environmental Response, Compensation, and Liability Act (CERCLA)*“, millega rakendati tagasiulatuvalt riskivastutus keskkonnareostuse tõttu tekkinud kulude kandmise kohustuse suhtes. Eelnimetatud sündmused mõjutasid oluliselt USA kindlustusturgu. Uued vastutuskindlustuse juhtumid olid hõlmatud kindlustuslepingutega, mis olid kindlustusvõtjate ja kindlustusandjate vahel aastaid varem sõlmitud. Kuna kindlustusandjad ei suutnud kindlustuslepingute sõlmimise ajal sellised juhtumeid ette näha, ei oldud kindlustuslepingute eest ka piisavas koguses kindlustusmakseid kogutud, mille alusel hiljem kindlustushüvitisi välja maksta. Seetõttu ei olnud kindlustusandjad kuigi hästi meelestatud selliste kahjude hüvitamiseks ning püüdsid kindlustushüvitise maksmisest kõrvale hoiduda. Kuna CGL ja muud kindlustusandjate endi poolt koostatud CGL-i sarnased kindlustustingimused ei olnud uut tüüpi kahjude valguses piisavalt täpselt sõnastatud, kujunesid üheks põhiliseks õigusvaidluse esemeks kindlustusjuhtumite määratlus. Kohtuvaidlused keerlesid selle ümber, kas ja millisel ajal sõlmitud kindlustusleping või kindlustuslepingud rakenduvad, kui kahjujuhtumi asjaolud ulatuvad üle mitmete aastakümnete. Loomulikult nõudsid kindlustuslepingu pooled, et kohus kohaldaks just seda kindlustusjuhtumit, mis kummagi huvile kõige enam vastaks.³⁸ Just vaidluste tõttu kujunes USA kohtupraktikas välja neli erinevat kindlustusjuhtumite liikide määratlemise teooriat. Esiteks *exposure trigger*, mille kohaselt leiab kindlustusjuhtum aset siis, kui kindlustusperioodil toimub kokkupuude kahju tekitava asjaga, ainega, sündmusega, olukorraga või millegi muu sarnasega. Teiseks *injury-in-fact trigger*, mille kohaselt leiab kindlustusjuhtum aset siis, kui kahju tekib kindlustusperioodil. Kolmandaks *manifestation trigger*, mille kohaselt leiab kindlustusjuhtum aset siis, kui kahjustatud isik kindlustusperioodil avastab või oleks pidanud avastama tekkinud kahju. Neljandaks *continuous trigger*, mille kohaselt leiab kindlustusjuhtum aset läbi terve kahju tekkimise protsessi ehk alates ajast, mil toimus kokkupuude kahju tekitava olukorraga kuni

³⁷ [The] company will pay on behalf of the insured all sums which the insured shall become legally obligated to pay as damages because of bodily injury or property damage to which this insurance applies, caused by an occurrence. Occurrence means an accident, including injurious exposure to conditions, which results, during the policy period, in bodily injury or property damage neither expected nor intended from the standpoint of the insured. Lähemalt Kahn, M. L. Looking for Bodily Injury: What Kindlustusjuhtums Coverage under a Standard Comprehensive General Liability Insurance Policy? – Tort Trial & Insurance Practice Law Journal, Vol. 19 no. 4 1983, lk 534.

³⁸ Abraham, K.S., lk 94-96.

kahju tekkimise ja selle avastamise või avaldumiseni. Eeltoodud neli kindlustusjuhtumi liiki nimetatakse USA õiguspraktikas *occurrence* tüüpi kindlustusjuhtumiteks.³⁹

1970. aastate lõpus soovisid USA kindlustusandjad vähendada nendele langevaid *occurrence* tüüpi kindlustuslepingutest tulenevaid riske, mistõttu võtsid kindlustusandjad kasutusele veel ühe uue kindlustusjuhtumi määratluse nimetusega *claims made trigger*. Ka USAs baseeruv ISO lõi 1986. aastal alternatiiviks *occurrence* tüüpi kindlustustingimustele *claims made trigger*’iga standard tingimused.⁴⁰

Autor märgib, et Euroopa Liidu liikmesriikides, sealhulgas Eestis, on väljakujunenud erinevad kindlustusjuhtumi liigid. ELis ei lähtuta *exposure triggerist* ega *continuous triggerist* ning USAs ei lähtuta õigusrikkumisel põhinevast kindlustusjuhtumist. Samas ülejäänud kindlustusjuhtumi liigid on sisult omavahel identsed, mistõttu nende omavaheline võrdlemine on õigustatud. Ühtlasi USA õiguspraktikast tervikuna tuleneb erinevaid olulisi asjaolusid ja põhimõtteid, mis hea aluse analüüsiks annavad.

VÕS §-s 510 on defineeritud vastutuskindlustuse mõiste, mille kohaselt peab vastutuskindlustuse kindlustusandja täitma kindlustusvõtja asemel kohustuse hüvitada kahju, mille kindlustusvõtja on tekitanud kolmandale isikule (kahjustatud isik) kindlustuse kehtivuse ajal toimunud kindlustusjuhtumi tagajärjel, ja kandma õigusabile tehtud kulud. Tegemist on dispositiivse sättega. Kindlustusandja ja kindlustusvõtja kokkuleppel vastutuskindlustuse mõistet muuta ei saa, küll on lepingupooltel võimalik täpsustada kindlustusjuhtumit.⁴¹ Võlaõigusseaduse kommentaarides on seatud kahtluse alla, missugust sündmust tuleks käsitleda kindlustusjuhtumina vastutuskindlustuse korral - kas kindlustusvõtja õigusrikkumist, kahju tekkimise kannatanul või nõude esitamist kindlustusvõtja vastu. Märgitakse ka, et kuigi võlaõigusseadus seda küsimust selgelt ei reguleeri, tuleks kindlustusjuhtumi määratlemisel lähtuda õigusrikkumise toimumisest.⁴² Paraku kommenteeritud väljaandes pole põhjendatud, miks kindlustusjuhtumi määratlemisel just õigusrikkumisest lähtuma peaks.

Triinu Hiob märgib enda magistritöös, et VÕS § 510 grammatilisel tõlgendamisel võib asuda seisukohale, et seadus peab kindlustusjuhtumiks õigusrikkumist: kahjustatud isikule kindlustusjuhtumi tagajärjel tekitatud kahju.⁴³ Autor nõustub osundatud magistritöös toodud

³⁹ Hagan, J. M. jt, ptk III; Andrea, N.R. Exposure, Manifestation of Loss, Injury-in-Fact, Continuous Trigger: The Insurance Coverage Quagmire - Pepperdine Law Review, Vol. 21, Issue 3 1994, lk 831, 836, 841 ja 843.

⁴⁰ Masters, L.S. Insurance coverage for environmental liability in the 1990s: A precautionary “tail”. - Environmental Claims Journal, 10:1, 2010, lk 66-67.

⁴¹ Lahe, J. VÕS § 510/4.

⁴² Lahe, J. VÕS § 510/3.5.

⁴³ Hiob, T., lk 29.

seisukohaga. VÕS § 510 tõlgendamine selliselt, et just õigusrikkumine on sündmus, mis kindlustuskaitse rakendab, peab paika - kindlustuslepingu kehtivuse ajal peab olema toimunud kindlustusjuhtum, millest tuleneb kahju kolmandale isikule. Kuna vastutuskindlustuse kontekstis tekib kahju õigusrikkumise tagajärjel, on just õigusrikkumine sündmus, mis antud sätte tähendusega kokku sobib. Siiski, kuna seadusandja ei ole antud sätte loomisel kindlustusjuhtumite problemaatikat silmas pidanud ega soovinud seada piiranguid erinevate kindlustusjuhtumi liikide kasutamisele, siis autori hinnangul ei ole mõistlik otsida sättest mõtet, kui see sättest tegelikult puudub.

Isegi, kui VÕS § 510 tõlgendades asuda seisukohale, et ainuõige kindlustusjuhtum on õigusrikkumine, siis autori hinnangul ei oma see õiguslikult määravat tähtsust, kuna antud vastutuskindlustuse mõistet defineeriv säte on dispositiivne. VÕS kommentaarides selgitatakse, et dispositiivsed sätted võimaldavad pooltele vabaduse leppida kokku teisiti. Selle võimaluse kasutamine sõltub poolte huvist. Kui seaduses antud regulatsioon pooli rahuldab, siis pooled ei pea seadusest erinevalt kokku leppima. Dispositiivne õiguslik norm sätestab nn ideaalmudeli, kuidas võiks probleem olla seadusandja arvates reguleeritud. Pooled võivad mudelist vajadusel kõrvale kalduda, arvestades konkreetseid vajadusi ja huve. Siiski, õigusnorm, mis on küll dispositiivne, ei pruugi seda olla tüüptingimuste kasutamise puhul, sest tüüptingimuste regulatsiooni eesmärk on kaitsta tüüptingimuste kasutaja lepingupartnereid.⁴⁴

Autor nõustub Triinu Hiob arvamusega, mille kohaselt sätte dispositiivsus laieneb ka sellele, et pooled võivad privaatautonoomia alusel leppida kokku, et kindlustusega on kaetud vastutus vastavalt kindlustatu vastu kindlustusperioodil esitatavatele kahju hüvitamise nõuetele. Autori arvates sätte dispositiivsus laieneb ka sellele, et pooled võivad kokku leppida igasugustes muudes kindlustusjuhtumi liikides. Eeltoodut kinnitab VÕS § 423 lg 1, mille kohaselt on kindlustusjuhtum eelnevalt kokkulepitud sündmus. Antud säte ei sea piiranguid sündmuste kokkuleppimise osas, vaid viitab sellele, et pooltel on lausa vajalik täpsustada, milline sündmus või sündmused on kindlustusjuhtumiks nendevahelises kindlustuslepingus. VÕS kommentaarides on märgitud, et kindlustusjuhtumi üksikasjalik määratlemine lepingus on suure tähtsusega, sest sellest sõltub kindlustusandja tulevikus saabuda võiv täitmise kohustus. Kui kindlustuslepingu kehtivuse ajal kindlustusjuhtumit ei toimu, siis ei teki ka kindlustusandjal täitmise kohustust. Oluline on täpselt kirjeldada kindlustusjuhtumit kindlustuslepingus.⁴⁵

⁴⁴ Varul P. VÕS § 5/4.2. - Võlaõigusseadus I: üldosa (§§ 1-207). Komm vlj. Tallinn: Juura 2016.

⁴⁵ Lahe, J. VÕS § 423/3.1.

Ka ringkonnakohus on leidnud, et seaduses ei ole sätestatud seda, milline on vastutuskindlustuslepingu puhul kindlustusjuhtum ning kindlustusvõtja võib kindlustusandjaga kindlustuslepingus kokku leppida vastavas kindlustusjuhtumi määratluses. Kohus märkis, et üldjuhul sõlmitakse kindlustusleping mingi tulevikus saabuda võiva juhtumiga kaasnevate negatiivsete tagajärgede vastu ning kindlustuslepinguga kohustub kindlustusandja VÕS § 422 lg 1 järgi üldjuhul hüvitama kindlustusjuhtumi toimumisel juhtumi tõttu tekkinud kahju. Seejuures on kindlustusjuhtumiks VÕS § 423 lg 1 kohaselt eelnevalt kokkulepitud sündmus ning VÕS § 423 lg 2 järgi on kindlustusriskiks oht, mille vastu end kindlustatakse. Seda arvestades saab kindlustusvõtja leppida kindlustusandjaga kokku, et nende vahel sõlmitud kindlustuslepingus on kindlustusjuhtumiks kindlustusvõtja vastu esitatud kahju hüvitamise nõude esitamine sõltumata sellest, millal kindlustusvõtja kahju tekitas.⁴⁶

Järelikult VÕS kommentaarides⁴⁷ ja 2007. aasta kindlustusõiguse õpikus⁴⁸ toodud väide, et kuigi seadus selgelt ei reguleeri, millist sündmust tuleks pidada kindlustusjuhtumiks, tuleks kindlustusjuhtumi määratlemisel lähtuda õigusrikkumise toimumisest, on väär. Autori arvates seadus pigem vastupidi ei piira kindlustusjuhtumi määratlemist, vaid lausa kohustab pooli kindlustusjuhtumi sündmuses kokku leppima.

Autor märgib, et näiteks ka Saksamaal on seadusandja hoidunud kindlustusjuhtumi defineerimisest, jättes kindlustusjuhtumi määratlemise kindlustuslepingu poolte hoolde. 2014. aastal kinnitas Saksamaa kõrgeim kohus, et Saksamaa õiguses ei ole vastutuskindlustusjuhtumi legaaldefinitsiooni ning hindamaks seda, kas kindlustusjuhtumi määratlus on seaduslik, tuleb hoopis keskenduda kindlustuslepingu adekvaatsusele. Kohus selgitas, et kindlustusleping on ebaadekvaatne siis, kui kindlustusriski ajaline piiramine ei vasta kindlustusvõtja kindlustusvajadustele, eriti osas, mis puudutab kindlustuskaitse tagasiulatuvust.⁴⁹ Saksamaa kindlustusturul on laialdaselt kasutust leidnud standard tüüptingimused, milles on kindlustusjuhtumid määratletud erinevate vastutusriskide kaupa.⁵⁰ Austrias defineeritakse seadusandlikul tasemel kindlustusjuhtumit kui fakti, mille tulemusel kindlustusvõtjal tekkis vastutus. Samas standard tüüptingimused võivad antud definitsioonist erineda. Tihtipeale eristub kindlustusjuhtum erinevate vastutuskindlustuse tüüpide korral.⁵¹

⁴⁶ TlnRnKo 13.01.2019, 2-17-18744 p 9, 12.

⁴⁷ Lahe, J. VÕS § 510/3.5.

⁴⁸ Lahe, J., lk 137.

⁴⁹ Landini, S., lk 514.

⁵⁰ Koch, R. Insurance Law in Germany. The Netherlands: Kluwer Law International BV 2018, lk 162-171.

⁵¹ Schmidt, O., lk 295.

VÕS kommenteeritud väljaandes⁵² ja kindlustusõiguse õpikutes⁵³ on kindlustusjuhtumi kohaldamise osas viidatud kindlustusvõtja õiguste või huvide kahjustumisele. Märgitakse, et kindlustusvõtja õigusi võib kahjustada see, kui kindlustusjuhtumina käsitatakse kannatanu poolt nõude esitamist või, et kindlustusvõtja õigusi kaitseb kõige paremini lähtumine õigusrikkumise toimumisest. Autori hinnangul on VÕS § 510 mõtte avamise asemel vaja hoopis keskenduda sellele, kas ja kuidas erinevad kindlustusjuhtumi liigid kindlustusvõtjate huve ja õigusi tagavad ehk kas kindlustusleping tagab adekvaatse kindlustuskaitse või mitte. Kuna seadusandja ei ole seaduse loomisel vastutuskindlustuse kindlustusjuhtumite problemaatikat adresseerinud, on selline lähenemine mõistlikum ja õiglasem.

1.2. Kindlustusvõtja huvid vabatahtlikus vastutuskindlustuses

Vastutuskindlustuse vajalikkus väljendub selles, et see aitab muuta talutavaks vastutamist riskivastutuse alusel ning aitab maandada mitmete elukutsete puhul riski, kus ametikohustuste täitmisel väheolulise eksimuse tulemusena peab isik hüvitama kolmandatele isikutele tekitud suure kahju.⁵⁴ Milles seisnevad kindlustusvõtja huvid vastutuskindlustuses? Eristada tuleb vabatahtlikku ja kohustuslikku vastutuskindlustust. Vabatahtliku vastutuskindlustuse korral puudub kannatanul otsenõue kindlustusandja vastu.⁵⁵ Kohustusliku vastutuskindlustuse korral, vastavalt VÕS § 521 lg-le 1, võib kannatanu nõuda kahju hüvitamist vahetult kahju põhjustanud kindlustusvõtja kindlustusandjalt. Otsenõudeõigus eristab kahe vastutuskindlustuse liigi eesmärgi, milleks on kannatanule tekitatud kahju hüvitamine ja kahju tekitaja vabastamine kahju hüvitamise kohustusest. Esimene eesmärk puudutab eelkõige kohustuslikku vastutuskindlustust ning teine eesmärk vabatahtlikku vastutuskindlustust.⁵⁶ Just kahju hüvitamise kohustusest vabanemises seisneb kindlustusvõtja huvi vabatahtlikus vastutuskindlustuses.

Autori hinnangul ei ole vabatahtliku vastutuskindlustuse eesmärk ehk kahju tekitaja vabastamine kahju hüvitamise kohustusest absoluutne põhimõte, vaid seda peab vaatlema teatud reservatsiooniga. Kindlustuslepingut defineeritakse, kui lepingut, mille puhul kindlustusandja võtab tasu eest kohustuse kokkulepitud juhtumi toimumise korral maksta kindlustatule rahasumma või selle ekvivalendi.⁵⁷ VÕS § 422 lg-st 1 tulenev definitsioon toetab

⁵² Lahe, J. VÕS § 510/3.5.

⁵³ Lahe, J., lk 137; Lahe, J. jt, lk 162-163.

⁵⁴ Lahe, J. jt, lk 159.

⁵⁵ RKTko 3-2-1-57-16, p 29.

⁵⁶ Lahe, J. VÕS § 510/3.4.

⁵⁷ Hardy, E. R. General Principles of Insurance Law. 6. ed. London: Butterworths 1993, lk 3.

seda põhimõtet: Kindlustuslepinguga kohustub üks isik (kindlustusandja) kindlustusjuhtumi toimumisel hüvitama kindlustusjuhtumi tõttu tekkinud kahju või maksuma kokkulepitud rahasumma ühekordselt või osadena või täitma lepingu muul kokkulepitud viisil (kindlustusandja täitmise kohustus). Teine isik (kindlustusvõtja) kohustub tasuma kindlustusandjale kindlustusmakseid. Kindlustusleping on kindlustusandja ja kindlustusvõtja vaheline kokkulepe, millega pooled reguleerivad üksikasjaliselt poolte õigusi ja kohustusi. Kindlustusjuhtumi määramine kindlustuslepingus on kindlustusandja täitmise kohustuse juures üks olulisim asjaolu, sest sellest sõltub kindlustusandja võimalik tulevikus saabuv täitmise kohustus.⁵⁸ Kindlustusjuhtumi täpne kirjeldamine aitab tulevikus vältida vaidlusi selle üle, kas kindlustusjuhtum leidis aset või mitte.⁵⁹ Järelikult, kui vabatahtliku vastutuskindlustuse eesmärk on vabastada kindlustusvõtja kahju hüvitamise kohustusest, siis kindlustusandja täitmise kohustus piirdub muuhulgas kindlustuslepingus kokkulepitud sündmuse realiseerumisega. Kindlustusleping ei pea igal juhul kindlustusvõtjale kindlustuskaitset tagama, kui kindlustusvõtjal on kolmanda isiku ees vastutus tekkinud. Seega kindlustuskaitse rakendumisel on oluline lähtuda väga täpselt sellest, kuidas kindlustusjuhtum on kindlustuslepingus määratletud. Siiski on oluline mõista, millised kindlustusjuhtumi liigid ja millistel juhtudel kindlustusvõtja huvisid kõige enam tagavad.

Kui kindlustusandja ja kindlustusvõtja on sõlminud kindlustuslepingu, millega rikutakse kindlustusvõtja huve, aitab teatud määral tema huve kaitsta tüüptingimuste regulatsioon. Tüüptingimuste kehtivuskontroll jaguneb tinglikult kolmeks etapiks, milleks esimene on tüüptingimuse tuvastamine, teiseks tüüptingimuse lepingu osaks saamise kontroll ning viimaseks tüüptingimuse kehtivuskontroll.⁶⁰ Vastavalt VÕS § 37 lg-le 3 ei pruugi tüüptingimus lepingu osaks saada, kui on rikutud üllatuslikkuse või arusaadavuse reeglit.⁶¹

Üllatuslik tüüptingimus on sedavõrd ebatavaline, et teine lepingupool ei võinud sellise tingimuse olemasolu lepingus mõistlikkuse põhimõttest lähtudes oodata. See ei tähenda tüüptingimuse ebaselgust või raskesti mõistetavust, vaid ainult üllatavat sisu või asukohta või muud üllatuslikku momenti, mille tõttu ei võinud lepingu pool sellise tingimuse olemasolu lepingus mõistlikkuse põhimõttest lähtudes oodata. Pooled peavad arvestama teineteise põhjendatud ja mõistlike ootustega, mis tüüptingimuste puhul tähendab seda, et ei kasutata ära võimalust lisada lepingusse tingimusi, mille suhtes selline teisel poolel mõistlik ootus puudub. Tüüptingimuse ebatavalisust tuleb hinnata objektiivselt, võttes arvesse keskmise lepingupoole

⁵⁸ Lahe, J. VÕS § 423/3.1.

⁵⁹ Lahe, J. jt, lk 83.

⁶⁰ RKTko 3-2-1-112-14 p 14.

⁶¹ RKTko 3-2-1-76-07 p 20.

mõistlikku ootust lepingu sisu suhtes, arvestades lepingu sisu ja selle sõlmimise eesmärki. Oluline ei ole lepingupoole võime tingimusest aru saada, tema erialane ettevalmistus, vaid keskmise mõistliku heas usu tegutseva lepingupoole eeldatav ootus lepingu sisu suhtes. Mõistlikkuse hindamisel tuleb lähtuda VÕS § 7 lg-st 2, mille kohaselt arvestatakse võlasuhte olemust ja tehingu eesmärki, vastava tegevus- või kutseala tavaid ja praktikaid, samuti muid asjaolusid.⁶²

VÕS § 37 lg 3 kohaselt on tüüptingimus arusaamatu siis, kui teine lepingupool ei võinud seda mõistlikkuse põhimõttest lähtudes mõista. Arusaadavuse hindamisel kohaldatakse tüüptingimuse tõlgendamise reegleid VÕS § 39 tulenevalt. VÕS § 39 lg 1 kohaselt tuleb tüüptingimust tõlgendada nii, nagu teise lepingupoolega sarnane mõistlik isik seda samadel asjaoludel mõistma pidi. Kahtluse korral tõlgendatakse tüüptingimust tingimuse kasutaja kahjuks. VÕS § 39 lg 2 tulenevalt ei või tüüptingimusele tõlgendamisega anda sisu, mille kohaselt tingimus kehtib. Kui tingimuse saab jagada mitmeks üksteisest sõltumatuks osaks, jääb ühe osa tühisuse korral tingimus muus osas kehtima. Hindamaks tüüptingimuse lepingu osaks saamist arusaadavuse alusel, peab tüüptingimus olema oma sõnastuselt arusaamatu või mitmetähenduslik.⁶³ Kui tingimus lepingu osaks ei muutu, asendatakse tingimus seadusest tulenevate dispositiivsete normidega või tuletatakse puuduv tingimus VÕS § 23 ja 27 kaudu.⁶⁴

Juhul, kui tüüptingimus on saanud lepingu osaks, liigutakse VÕS § 42 lg 1 kohaselt edasi tüüptingimuste kehtivuskontrolli juurde. Sätte alusel hinnatakse, kas tegemist on kindlustusvõtjat ebamõistlikult kahjustava tüüptingimusega, mistõttu on tegemist tühise tüüptingimusega. Ebamõistlikult kahjustavaks tüüptingimuseks loetakse eelkõige tüüptingimust, mis lepingust tulenevate õiguste ja kohustuste tasakaalu teise lepingupoole kahjuks oluliselt rikub. Ebamõistlikku kahjustamist eeldatakse siis, kui tüüptingimusega kaldatakse kõrvale seaduse olulisest põhimõttest, kui tüüptingimus piirab teise lepingupoole lepingu olemusest tulenevaid õigusi ja kohustusi selliselt, et lepingu eesmärgi saavutamine muutub küsitavaks.

Autor märgib, et vastutuskindlustuses on ülemaailmselt väljakujunenud erinevad põhimõtted ja tavad, mida kindlustusandjad tüüptingimustes rakendavad. Vastutuskindlustuse riske kindlustatakse erinevate vastutuskindlustustoodete alusel, millede on ühtlasi toodete põhiselt väljakujunenud kindlad põhimõtted. Üks olulisim näide on kindlasti käesoleva töö esemeks olevad kindlustusjuhtumi liigid. Arvestades seda, et vabatahtliku vastutuskindlustuse eesmärk

⁶² Kull, I. VÕS § 37/4.4.2.

⁶³ Kull, I. VÕS § 37/4.4.3.

⁶⁴ Kull, I. VÕS § 37/4.4.4.

on vabastada kindlustusvõtja kahju hüvitamise kohustusest, võib arvata, et kindlustusvõtja mõistlik ootus vabatahtliku vastutuskindlustuse kontekstis on suurem, kui see, millist kindlustuskaitset kindlustusandjad kindlustusvõtjale vastavalt kindlustusmaailmas välja kujunenud tavadele tegelikult pakuvad.

Näiteks on ühes vaidluses ringkonnakohus tunnistanud tühiseks VÕS § 42 lg 1 kohaselt tüüptingimuse, mis autorile teadaolevalt on vastutuskindlustuslepingutes väljakujunenud tavaks. Vaidlusaluse tüüptingimuse järgi ei hüvitata kahju põhjustanud kindlustatu valduses või kasutuses olevatele vallasasjadele tekkinud kahju (näiteks kindlustatu poolt üüritud, renditud, liisitud tööriistad jms). Kohtu hinnangul ei ole see tingimus kooskõlas vastutuskindlustuse eesmärgiga hüvitada kannatanule tekitatud kahju, mille kindlustusvõtja on tekitanud. Kuna ehitus- ja montaažitööde käigus on tööde iseloomu tõttu kindlustusvõtja valduses kasutuses või kontrolli all kolmandate isikute vallasasjad, siis sellistel töödel kolmandale isikule tekitatud kahju hüvitamisest keeldumisel kahjustab kindlustusandja ebamõistlikult kindlustusvõtjat.⁶⁵

Kui kindlustusvõtja mõistlik ootus on, et kindlustusandja vabastab ta kahju hüvitamise kohustusest, tekib põhjendatud küsimus, kas üllatuslik tüüptingimus võib seisneda kindlustusjuhtumi liigis. Keskmise kindlustusvõtja ei pruugi mõista, mis vahe on erinevatel kindlustusjuhtumi liikidel ning kuidas need kindlustuskaitse ulatust mõjutada võivad. Autori arvates võivad siin põrkuda kindlustusvõtja poolt mõistlikult oodatu vastutuskindlustusturul väljakujunenud tavade ja praktikaga. Siiski autor jääb käesolevas alapeatükis märgitud seisukoha juurde, mille kohaselt vabatahtlikku vastutuskindlustuse eesmärk ehk kahju tekitaja vabastamine kahju hüvitamise kohustusest, ei ole absoluutne põhimõte, vaid seda peab vaatlema teatud reservatsiooniga. Kindlustusandja täitmise kohustus piirdub kindlustuslepingus kokkulepitud sündmuse realiseerumisega. Kindlustusleping ei pea igal juhul, kui kindlustusvõtjal on kolmanda isiku ees vastutus tekkinud, kindlustusvõtjale kindlustuskaitset tagama. Küsimus taandub pigem sellele, kas konkreetne kindlustusleping tagab vabatahtliku vastutuskindlustuse eesmärgi mõistlikus ulatuses.

Autori hinnangul kasutavad Eestis tegutsevad kindlustusandjad tüüptingimustes kindlustusjuhtumi liikide määratlusega seotud tingimusi, millede puhul on alust arvata, et need ei ole tüüptingimuste regulatsiooniga kooskõlas. Kindlustusandjad piiravad tüüptingimustes ajaliselt kindlustuskaitset selliselt, et see võib kindlustusvõtjate huvisid ebamõistlikult kahjustada. Seesam Insurance AS (edaspidi Seesam) ettevõtte tegevuse vastutuskindlustuse

⁶⁵ TlnRnKo 22.06.2015, 2-13-11337, lk 6.

tingimuste 1/2013⁶⁶ punkti 7.4 järgi on kindlustatud isikul õigus esitada Seesamile kindlustushüvitise nõue kolm aastat pärast kindlustusperioodil toimunud kahju, mille eest kahjustatud isikul tekkis kindlustatud isiku vastu kahju hüvitamise nõue. Aegumistähtaeg hakkab kulgema kindlustusperioodil toimunud kahju kalendriaasta lõpust. AB "Lietuvos draudimas" Eesti filiaali (edaspidi PZU) tegevuse vastutuskindlustuse tingimuste T001/2020⁶⁷ punkti 3.2 kohaselt laieneb kindlustuskaitse nõuetele, millest on PZU-le teatatud ühe aasta jooksul pärast kindlustusperioodi lõppemist, kuid mille aluseks olnud sündmus toimus kindlustusperioodil. ERGO Insurance SE (edaspidi ERGO) üldvastutuskindlustuse tingimuste KT.0225.07⁶⁸ punkt 4.5 tulenevalt, kui ei ole kokku lepitud kindlustatud isiku vastu esitatud nõuetest teatamise pikendatud perioodi, laieneb kindlustuskaitse nõuetele, mis esitatakse kindlustatud isiku vastu ühe aasta jooksul pärast kindlustusperioodi lõppemist.

Kohustuslikus vastutuskindlustuses sellist nõuete esitamise tähtaega ei rakendata. VÕS § 521 lg 4 kohaselt kahjustatud isiku nõue kindlustusandja vastu aegub sama tähtaja jooksul nagu nõue kindlustusvõtja vastu. Sama põhimõtet on kinnitanud ringkonnakohus liikluskindlustuse osas, mis oma olemuselt on samuti kohustuslik vastutuskindlustus.⁶⁹ Ka PEICLi artiklis 15:104 on toodud, et kindlustusvõtja või kannatanu poolt kindlustusandja vastu esitatud nõue aegub siis, kui aegub kannatanu nõue kindlustusvõtja suhtes. Kusjuures aegumise tähtajad tehakse kindlaks vastavalt sellele, millise riigi õigus kohaldub kindlustusvõtja ja kannatanu vahelisele kahju hüvitamise nõudele.⁷⁰

Arvestades seda, et õigusrikkumise või kahju tekkimise ning kindlustusvõtja või kindlustusandja vastu nõude esitamise vahele võib jääda pikk ajavahemik, võib juhtuda, et kindlustusvõtja jääb kindlustuskaitsest ilma. Näiteks TsÜS⁷¹ § 153 lg 1 kohaselt on surma põhjustamisest, kehavigastuse tekitamisest, tervise kahjustamisest või vabaduse võtmisest tuleneva nõude aegumistähtaeg, olenemata sellest, milline on nõude õiguslik alus, kolm aastat ajast, mil õigustatud isik kahjust ja kahju hüvitamiseks kohustatud isikust teada sai või pidi teada saama. Lõike 2 kohaselt eeltoodud nõuded aeguvad hiljemalt 30 aasta jooksul, arvates kahju põhjustanud teo tegemisest või sündmuse toimumisest. Järelikult on oht, et kindlustusvõtja vastutab tekitatud kahju eest kuni 30 aastat pärast kahju põhjustanud teo tegemist või sündmuse toimumist. Autori arvates, kui kindlustusjuhtumi definitsiooniga

⁶⁶ Kättesaadav:

https://www.seesam.ee/doc/Seesam_ettev%C3%B5tte%20tegevuse%20vastutuskindlustuse%20tingimused_1_2013_web.pdf (12.04.2020).

⁶⁷ Kättesaadav: <https://pzu.ee/wp-content/uploads/2019/12/Tegevuse-vastutuskindlustuse-tingimused.pdf> (12.04.2020).

⁶⁸ Kättesaadav: https://www.ergo.ee/files/Uldvastutuse_tingimused_KT.0225.07.pdf (12.04.2020).

⁶⁹ TlnRnKo 25.05.2018, 2-17-9032, p 10.1.

⁷⁰ Schmidt, O., lk 307-308.

⁷¹ Tsiviilseadustiku üldosa seadus. - RT I, 06.12.2018, 3.

nähakse ette, et kindlustuskaitse rakendumiseks peab teatud sündmus teatud ajavahemikul (kindlustusperioodil) aset leidma, siis sellise nõuete esitamise tähtaja tingimusega sisuliselt lisandub veel üks sündmus, mis teatud ajavahemikul kindlustusandja täitmise kohustuse tekkimiseks esinema peab. Tüüptingimus, millega oluliselt piiratakse kindlustuskaitse ajalist kehtivust, võib autori hinnangul osutada kindlustusvõtja jaoks üllatuslikuks VÕS § 37 lg 3 mõttes või isegi tema huve ebamõistlikult kahjustavaks VÕS § 42 lg 1 mõttes. Autori arvates üheaastane nõuete esitamise tähtaeg piirab kindlustuskaitse ajalist kehtivust piisavalt palju, et see kindlustusvõtja jaoks üllatuslikuks või huve ebamõistlikult kahjustavaks osutuks.

Autor märgib, et vastutuskindlustuse tüüptingimustes levinud nõuete esitamise tähtaeg võib vastuolus olla ka VÕS § 415 lõikega 1. Sätte kohaselt on kindlustuslepingust tulenevate nõuete aegumistähtaeg kolm aastat ning aegumistähtaeg hakkab kulgema kalendriaasta lõpust, mil nõue muutub sissenõutavaks. Tegemist on sättega, millest kindlustusvõtja kahjuks kõrvale kalduv kokkulepe on tühine.⁷² VÕS § 450 lg 1 järgi muutub kindlustusandja lepingu täitmise kohustus sissenõutavaks kindlustusjuhtumi toimumise ja kindlustusandja täitmise ulatuse kindlaksmääramiseks vajalike toimingute lõpetamisega. Vastutuskindlustuses leiab kindlustusjuhtum aset siis, kui kindlustusrisk on realiseerunud.⁷³ Kindlustusrisk ehk oht, mille vastu vastutuskindlustuslepinguga ennast kindlustatakse, on kolmandate isikute ees tekkiv vastutus. Vastutus kolmandate isikute ees tekib alles siis, kui kolmandale isikule on kahju tekkinud. Kindlustusandja täitmise ulatuse kindlaksmääramiseks on vajalik teada, millises ulatuses kindlustusvõtja kannatanu ees vastutab ja millises ulatuses soovib kannatanu kindlustusvõtjalt kahju hüvitamist nõuda. Täitmise ulatust ei ole võimalik kindlaks teha enne, kui kahju on tekkinud ja avastatud ning nõue kindlustusvõtja vastu esitatud. Kuigi kindlustusvõtja võib kahjustatud isiku ees vastutada tekitatud kahju eest täies ulatuses, ei ole enne kindlustusvõtjale nõude esitamist teada, kas ja millises ulatuses kannatanu kahju hüvitamist nõuda tahab. Järelikult, kui kindlustusandja saab täitmise ulatuse kindlaks määrata alles pärast seda, kui kindlustusvõtja on kindlustusandjale kannatanu nõude sisust teada andnud, ei saa kindlustuslepingust tuleneva nõude esitamise tähtaeg kulgema hakata enne, kui kindlustusvõtja pole kindlustusandjat nõude sisust teavitanud.

Sarnaseid kindlustuskaitset ajaliselt piiravaid tingimusi, küll pisut teises vormis, leiab Eestis tegutsevate kindlustusandjate tüüptingimustest veelgi. Näiteks AAS BTA Baltic Insurance Company Eesti Filiaal (edaspidi BTA) tegevuse vastutuskindlustuse tingimuste GL 2018.⁷⁴

⁷² Lahe, J. § 475/4.

⁷³ Luik, O.J. jt, lk 165.

⁷⁴ Kättesaadav: <https://www.bta.ee/userfiles/files/Tegevuse-vastutuskindlustuse-tingimused-GL-2018-2.pdf> (12.04.2020).

punkti 2.1 kohaselt on kindlustusjuhtum kindlustusperioodil ootamatult ja ettenägematult toimunud õnnetusjuhtum, mis tekitab kahjustatud isikule isiku- või asjakahju ning mille kindlustatu peab hüvitama vastavalt seadusele. Tingimuse punkt 4.1 kohaselt ei hüvita BTA kahju, mis tekkis pärast tegevuse lõpetamist ja/või üleandmist tellijale. ADB Gjensidige Eesti filiaal (edaspidi Gjensidige) juriidilise isiku vastutuskindlustuse tingimuste VK101-2018⁷⁵ majandustegevuse vastutuskindlustuse põhikaitse kindlustusjuhtumi definitsiooni üheks eelduseks punkt 2.1.2. kohaselt on, et kahju peab olema tekkinud kindlustusperioodil. Samas tingimuste punktiga 2.1.4 välistatakse kahju, mis on tekkinud pärast kindlustatud isiku poolt töö või teenuse üleandmist kolmandale isikule. Autori arvates võib leida lõputult olukordi, kus need välistused rakenduda võivad. Antud välistuste tõttu jäävad kindlustuskaitse alla ainult kahjujuhtumid, kus kahju tekib tööde või tegevuse teostamise käigus. Nii kui kahju peaks tekkima pärast tööde või tegevuse lõppemist, kindlustuskaitse ei rakendu. Näiteks, kui kindlustusvõtja poolt tema kliendi juures seina paigaldatud köögikapp peaks kindlustusvõtja hooletuse tõttu seinalt maha kukkuma ja põranda rikkuma, siis kindlustuskaitse ei rakendu, sest kahju tekkis pärast tegevuse lõpetamist. Või kui kindlustusvõtja parandab või paigaldab kliendi juures veetorustikku, mis pärast tööde lõpetamist vett lekkima hakkab ja siis veekahjustusi kliendile ja tema naabritele tekitavad. Ka sellisel juhul kindlustuskaitse ei rakendu. Kindlustuskaitse ei rakendu ka siis, kui pärast kindlustusvõtja poolt teostatud elektritöid tekib elektrijuhtmestikus lühis, mille tõttu tekib tulekahju ning hoone maha põleb või kui pärast rehvivahetust tulevad sõidukil rattad alt, kuna kindlustusvõtja kinnitas rattad sõidukile hooletult ning seetõttu liiklusõnnetus toimub.

Gjensidige juriidilise isiku vastutuskindlustuse tingimuste VK101-2018⁷⁶ tüüptingimustest nähtub, et vastavalt punktile 3.2 võib kindlustusvõtja kindlustusandjaga leppida kokku selliselt, et punktis 2.1.4. välistus kindlustuslepingule ei kohaldu ning, et üleantud töö või teenuse lisakaitse kehtib 6 kuu jooksul pärast töö või teenuse üleandmist kolmandale isikule. Autor märgib, et kuigi antud tingimusest ei tulene päris selgelt, kuidas lisakaitse rakendub, sest tingimuses ei ole märgitud, mis viidatud 6 kuu jooksul toimuma peab (näiteks kas peab kahju tekkima või nõue kindlustusvõtja vastu esitatud olema), siis vähemasti järeldub tingimustest, et kindlustusvõtjal on võimalik kindlustuskaitse ajalist kehtivust laiendada. Siiski autori arvates võib ka 6-kuune periood teatud juhtudel jääda liiga lühikeseks, näiteks kui eelmises lõigus

⁷⁵ Kättesaadav: <https://www.gjensidige.ee/-/media/kindlustustingimused/vastutus-ja-garantii/juriidilise-isiku-vastutuskindlustuse-tingimused-vk1012018.pdf> (12.04.2020).

⁷⁶ Kättesaadav: <https://www.gjensidige.ee/-/media/kindlustustingimused/vastutus-ja-garantii/juriidilise-isiku-vastutuskindlustuse-tingimused-vk1012018.pdf> (12.04.2020).

toodud näidete korral tekib lekkivatest veetorudest veekahju või elektrikilbist tulekahju rohkem kui 6 kuud pärast tööde üleandmist tellijale.

Kindlustuskaitset on ajaliselt piiranud samamoodi ka kindlustusandja If P&C Insurance AS (edaspidi If) enda tüüptingimustes. Ifi tegevuse vastutuskindlustuse tingimuste TVA- 2016⁷⁷ punkt 3 kohaselt on kindlustusjuhtum kindlustusperioodil äkiliselt ja ettenägematult toimunud õnnetusjuhtum. Punkt 3.1 kohaselt peab õnnetusjuhtum olema toimunud poliisile märgitud tegevuse ajal. Punkt 13 esimese lause kohaselt ei hüvita If kahju, mis on tekkinud pärast seda, kui kindlustatu on poliisile märgitud tegevuse lõpetanud või vastava asja või teenuse tulemuse teisele isikule üle andnud. Punkti teises lauses on märgitud, et eeltoodu kindlustamiseks tuleks tutvuda tootevastutuskindlustuse võimalustega. Tingimustes nähtub, et kindlustusandja soovib sellist riski (kahju, mis tekib pärast tegevuse lõpetamist) kindlustada teise kindlustuslahendusega. Autori arvates pole selles iseenesest midagi taunitavat, kui kindlustusandja soovib teatud riske erinevate kindlustustoodetega maandada. Seni, kuni kindlustusvõtja risk on tervikuna maandatud vastavalt kindlustusvõtja huvile, ei tohiks see kindlustusvõtja huve kahjustada. Juhul, kui kindlustusvõtja mõistlik ootus on, et ühe kindlustustoote alusel saavad tema riskid maandatud, võib selline tingimus olla kindlustusvõtja suhtes üllatuslik või tema huve ebamõistlikult kahjustav. Siiski selline täpsustus autori hinnangul peaks vähendama ohtu, et tegemist on tühise tüüptingimusega, kuna tingimusega antakse kindlustusvõtjale selgelt märku, et sellist riski on võimalik teise kindlustuslahendusega maandada.

Gjensidige juriidilise isiku vastutuskindlustuse tingimuste VK101-2018⁷⁸ tootja vastutuskindlustuse põhikaitse punktide 2.4.1. ja 2.4.2. kohaselt on kindlustusjuhtumi definitsiooni ühed eeldused, et poliisile märgitud tootest on selle puuduse tõttu tekkinud kolmandale isikule kindlustusperioodil kahju ning kindlustatud isik on kahjujuhtumi põhjustanud puudusega toote kolmandale isikule kättesaadavaks teinud kindlustusperioodil. Autori arvates ka selline kindlustuskaitse ajaline piiramine võib kindlustusvõtjale kas üllatuslikuks VÕS § 37 lg 3 mõttes või teda ebamõistlikult kahjustavaks § 42 lg 1 mõttes osutada. Ka siin võib lõputult näiteid tuua, kus kindlustusvõtja võib väga kergelt kindlustuskaitsest ilma jääda. Autori arvates puudusega toodetest tekkinud kahjud on üks potentsiaalsemaid vastutuskindlustuse riske, kus kahjujuhtum võib kesta pikaajaliselt. Näiteks, kindlustusvõtja poolt maale toodud ja edasi müüdud mänguasja küljest lahti tulnud tükk võib

⁷⁷ Kättesaadav: <http://tingimused.if.ee/ViewPDF.aspx?ID=42893b9f-6d5e-47c6-938e-d511a642db0c> (12.04.2020).

⁷⁸ Kättesaadav: <https://www.gjensidige.ee/-/media/kindlustustingimused/vastutus-ja-garantii/juriidilise-isiku-vastutuskindlustuse-tingimused-vk1012018.pdf> (12.04.2020).

lapsele kurku sattuda ja lapse lämbumise tõttu lapse surma põhjustada aastaid pärast mänguasja müümist. Sõidukitele valmistatavad pidurdussüsteemid, mis sõidukitele paigaldatuna lakkavad töötamast, võivad liiklusõnnetusi põhjustada samuti alles aastaid pärast toote müümist kindlustusvõtja poolt. Või metallkonstruktsioone tootev kindlustusvõtja, kelle tooted paigaldatakse hoonetesse ning aastaid pärast toote üleandmist varisevad hooned vigaste konstruktsioonide tõttu kokku. On ka olukordi, kus kindlustusvõtja valmistab tooted ja müüb need edasimüüjatele, kuid enne lõpptarbijani jõudmist liigub toode mitmes riigis asuva edasimüüja käest läbi. Alates hetkest, mil kindlustusvõtja toote edasimüüjale üle andis ning see tarbijani jõudis ja tarbijale kahju põhjustas, võib mööduda aastaid.

Eestis tegutsevate kindlustusandjate tüüptingimustes leiab ka ebaselgelt sõnastatud kindlustusjuhtumeid defineerivaid tingimusi. Näiteks Ifi tegevuse vastutuse tingimused TVA-20161⁷⁹ punkt 3 kohaselt on kindlustusjuhtumiks määratletud kindlustusperioodil äkiliselt ja ettenägematult toimunud õnnetusjuhtum ning sulgudes toodud näide - katuselt lume rookimisel kukkus lumi möödasõitvale autole. Ifi tootevastutuse tingimused TVT-20161⁸⁰ punkt 3 kohaselt on kindlustusjuhtum samuti äkiliselt ja ettenägematult toimunud õnnetusjuhtum, kuid sulgudes on toodud teised näited - televiisori süttimine, veeboileri lõhkemine, toidumürgituse tekkimine. Kuigi õnnetusjuhtum esialgse hinnangu järgi võiks tähistada hetke, mil õigusrikkumine toimus, siis eeltoodud tootevastutuse tingimuste näidete kohaselt niivõrd kindel ei saa olla. Näites on toodud hetked, mida eelkõige saab võrdsustada hetkega, mil kahju tekkis – televiisori süttimine, veeboileri lõhkemine ehk hetk, mil asi kahjustus ning toidumürgituse tekkimine ehk hetk, mil tervisekahjustus tekkis. Autori hinnangul kindlustusjuhtumi määratlus ning näited ei ole omavahel kooskõlas. Ka eeltoodud tegevuse vastutuse tingimuste näidete kohaselt ei ole päris selge, millist sündmust kindlustusjuhtumiks peetakse. Kui õnnetusjuhtumit võiks võrdsustada õigusrikkumise toimumise hetkega, siis tüüptingimustes toodud näide tähistab nii hetke, mil õigusrikkumine toimus (lume rookimisel katuselt lume alla kukkumine) ning hetke, mil kahju tekkis (lumi kukkus möödasõitvale autole).

Autor märgib, et kui eeltoodud tüüptingimuste kontekstis leiab õigusrikkumine ning kahju tekkimine aset teineteisele vahetult, siis kindlustuskaitse rakendumise osas see olulist vahet ei oma. Kui sündmused on ajalises nihkes, siis võib tekkida olukord, kus õigusrikkumine leiab aset kindlustuskaitse kehtivuse ajal ning kahju tekib alles pärast kindlustuse kehtivust. Selline olukord eeltoodud tüüptingimuste kontekstis võib tekitada olukorra, kus kindlustusandja jätab kahju hüvitamata viidates tingimustes toodud näitele, mille kohaselt näiteks toidumürgitus

⁷⁹ Kättesaadav: <http://tingimused.if.ee/ViewPDF.aspx?ID=42893b9f-6d5e-47c6-938e-d511a642db0c> (12.04.2020).

⁸⁰ Kättesaadav: <http://tingimused.if.ee/ViewPDF.aspx?ID=546e231e-0659-40c6-b0c9-04cfb7bf004c> (12.04.2020).

tekkis kahjustatud isikul pärast kindlustuse kehtivust, kuid õigusrikkumine, mida ilmselt toodetest põhjustatud kahjude korral võiks pidada hetkeks, mil tootja toote turule laskis, toimus kindlustuse kehtivuse ajal. VÕS § 39 lg 1 kohaselt, tuleb kahtluse korral tüüptingimust tõlgendada kasutaja kahjuks, st kindlustusvõtja kasuks juhul, kui kindlustustingimused on ebaselged. Järelikult, kui kindlustustingimustes on kindlustusjuhtumit puudutavad tingimused ebaselged, siis peab eelistama tõlgendust, mille kohaselt saab tagatud vabatahtliku vastutuskindlustuse põhieesmärk. Seega juhul, kui kindlustusjuhtum on tüüptingimustes sõnastatud ebaselgelt, siis tüüptingimuste regulatsioon siinkohal kindlustusvõtjat kaitseb.

Vajab märkimist, et kindlustusjuhtumi definitsioon ja kindlustusjuhtumi kindlustuskaitse ulatust otseselt reguleerivad tüüptingimused ei pruugi kuuluda VÕS § 42 lg 1 ja lg 3 kohaldamisalasse. VÕS § 42 lg 2 lause esimese osa kohaselt ei loeta tüüptingimust ebamõistlikult kahjustavaks, kui see puudutab lepingu põhilist eset või hinna ja üleantu väärtuse suhet. Hinna ja üleantava väärtuse suhte hindamisele ei allu kindlustuslepingute tüüptingimused, millega määratakse kindlaks või piiritletakse kindlustusrisk ja kindlustaja kohustused, sest need tingimused võetakse arvesse kindlustusvõtja poolt makstava kindlustusmakse arvutamisel. Kindlustusriskide määratlemine on üheks oluliseks teguriks kindlustusmaksete suuruse kujunemisel. Lepingu põhiline ese moodustub tavaliselt mitmest üksteisest lahutamatu aspektist, mistõttu tuleb hinnata, kas tingimus aitab õiguslikus või majanduslikus plaanis ühel või teisel moel objektiivselt kaasa selle lepingu põhiomaduste kindlaksmääramisele ning kas tingimus kuulub olemuslikult tingimuste hulka, mis määravad lepingu olemuse.⁸¹ Kindlustusrisk on kindlustuslepingu põhiline ese, mistõttu on vaieldav, kas § 42 regulatsioon saab laiendada kindlustusriski piiritlemisele kindlustuslepingu tüüptingimustes.⁸² Ühtlasi loetakse kindlustuslepingu esemeks kindlustuskaitse ulatust ehk kindlustusjuhtumeid, kus kindlustusandjal tekib hüvitamiskohustus.⁸³ Eeltoodust lähtuvalt leiab autor, et on võimalik, et kuna kindlustusjuhtumi definitsioon ja vastavad tingimused kindlustuslepingutes, mis kindlustuskaitse ajalist ulatust mõjutavad, puudutavad kindlustuslepingu põhilist eset ehk kindlustusjuhtumeid ja kindlustusriske ning hinna ja üleantu väärtuse suhet, siis on vaieldav, kas VÕS § 42 tulenev tüüptingimuste tühisuse regulatsioon laieneb vastavatele tüüptingimustele.

Juhul kui tüüptingimuste regulatsioon ei kohaldu võib tegemist olla ka heade kommete vastase tehinguga TsÜS § 86 mõttes või hea usu põhimõtte rikkumisega VÕS § 6 ja TsÜS § 138 mõttes.

⁸¹ Kull, I. VÕS § 42/4.5.

⁸² Kull, I. VÕS § 42/4.5.

⁸³ Kull, I. VÕS § 42/4.5.1.

Riigikohus on leidnud, et tehingud võivad heade kommetega vastuolus olla eri põhjustel, mida ühiskonnas valitsevate arusaamade kohaselt võib pidada ebamoraalseks. Tehing on vastuolus heade kommetega, kui see eksib ausalt ja õiglaselt mõtlevate inimeste õiglustunde ja väärtushinnangute ning õiguse üldpõhimõtete vastu tehingu tegemise ajal. Heade kommete vastasus võib tuleneda kas tehingu eesmärgi heade kommete vastasusest või ühe poole ebamoraalsest käitumisest tehingu tegemise eesmärgil.⁸⁴ Hindamisel tuleb arvestada kogumis kõiki sellega seotud asjaolusid, muu hulgas tehingu sisu ja selle tegemise asjaolusid.⁸⁵

Heas usus käitumine tähendab käitumist, mis vastab seadusele, ühiskonna moraalistandarditele⁸⁶, mis ei ole ülekohtune⁸⁷, on ausust, lojaalsust, õiglust, koostööd, teise poole huve arvestav⁸⁸, sisaldab valmisolekut lepingu muutmiseks, kui muutuvad lepingu sõlmimise aluseks olnud asjaolud jne. Hea usu põhimõtte kohaldamine sõltub konkreetse õigussuhte asjaoludest, mis tähendab vajadust igal üksikul juhul konkretiseerida hea usu põhimõtte normi sisu. Eelkõige tähendab see kohustust käituda heas usus ning lähtuda seaduses sätestatud reeglitest ja mille alusel saab käitumisele hinnangut anda.⁸⁹ Kohtunik peab andma heas usus käitumise nõudele nii objektiivse sisu kui võimalik ega tohi otsustada oma subjektiivse õiglustunde järgi.⁹⁰

VÕS § 6 lg 1 konkretiseerib TsÜS-i § 138 lg-s sisalduvat üldist kohustust toimida õiguste teostamisel ja kohustuste täitmisel heas usus, sätestades selle, kui võlgniku ja võlausaldaja vastastikuse kohustuse. VÕS § 6 lg 2 annab aga erinevalt TsÜS-i § 138 lg-st 2 laiemat tähendust üldisele keelule oma õigusi kuritarvitada sätestades õiguse jätta võlasuhetes seadus, tava või leping kohaldamata, kui see oleks hea usu põhimõtte vastane.⁹¹ Heas usus käitumise kohustuse tuvastamisel viidatakse kohtupraktikas nii TsÜS-i §-le 138 kui ka VÕS-i §-le 6. Mõlemad sätted on põhimõtteliselt kattuvad.⁹²

1.3. Kahjustatud isiku huvid kohustuslikus vastutuskindlustuses

Õiguskirjanduses on välja toodud, et kohustuslik vastutuskindlustus arenes välja seoses mootorsõidukite arvu ja liiklusõnnetuste kasvuga. Tekkis olukord, kus kahju tekitajad ei

⁸⁴ RKTko 3-2-1-140-07, p 30; RKTko 3-2-1-80-02, p 10; RKTko 3-2-1-80-05, p 23.

⁸⁵ RKTko 3-2-1-76-01; RKTko 3-2-1-29-02, p 9.

⁸⁶ RKTko 3-2-1-100-07, p 16; RKTko 3-2-1-7-09, p 15; RKTko 3-2-1-70-09, p 11.

⁸⁷ RKTko 3-2-1-7-09, p 15.

⁸⁸ RKTko 3-2-1-43-03, p 9.

⁸⁹ RKTko 3-2-1-56-02.

⁹⁰ Kull, I. VÕS § 6/4.1.4.

⁹¹ Kull, I. VÕS § 6/1.

⁹² Kull, I. VÕS § 6/4.1.6.1.

suutnud tihti kannatanutele tekkinud kahju hüvitada. Lahendusena nähti kohustuslikku liikluskindlustuse süsteemi.⁹³ 19. sajandil oli algselt vastutuskindlustuse eesmärgiks kaitsta kahju tekitanud isikute majanduslikke huvisid. 20. sajandil kujunes vastutuskindlustus instrumendiks sotsiaalsoliitika ning keskmaks huviks sai kannatanu kaitse eesmärk.⁹⁴ Täna on kohustusliku vastutuskindlustuse ala oluliselt laiem. Kindlustuslepingu sõlmimise kohustus laieneb muu hulgas paljude elukutsete esindajatele. Vastutuskindlustuslepingu sõlmimine võib olla eelduseks tegevusalal tegutsemiseks või ametikohal töötamiseks. Seadusandja otsustades, kas konkreetsel tegevusalal tegutseja peab sõlmima vastutuskindlustuslepingu, seadusandja otsustades aluseks eelkõige ohu suuruse, mida see tegevus kujutab kolmandate isikute õigushüvedele või varalistele huvidele.⁹⁵

VÕS § 521 lg 1 kohaselt võib kohustusliku vastutuskindlustuse korral kahjustatud isik nõuda kindlustusvõtja poolt talle tekitatud kahju hüvitamist nii kindlustusvõtjalt kui kindlustusandjalt. Kannatanu otsenõue kindlustusandja vastu põhineb *actio directa* printsiibil, mis tähendab kahjustatud isiku õigust esitada nõue otse kahju tekitaja kindlustusandja vastu. Printsiip tekkis vastukaaluks arusaamale, et otsene kahjunõue kahju tekitaja kindlustusandja vastu ei ole lubatud, sest see ei oleks vastavuses lepingu suhete põhimõttega. Kaasaegse Mandri-Euroopa kindlustusteooria kohaselt ei saa kahjutekitaja vastutust ja kindlustust üksteisest lahus hoida ega käsitada neid kui kahte eri nähtust. Vastupidisel juhul oleksid esiplaanil kindlustusvõtja ehk kahju tekitanud isiku huvid. Euroopa kindlustusõigus on muutunud üha kannatanu keskmaks ja seega peab vastutuskindlustus teenima pigem kannatanu huve, mitte kahju tekitaja huve.⁹⁶ Enamikes Mandri-Euroopa riikides peetakse kannatanu otsenõudeõigust kohustusliku vastutuskindlustuse puhul loomulikuks. Kusjuures USA-s tunnistavad antud printsiipi vähesed osariigid.⁹⁷ Kohustusliku vastutuskindlustuse eesmärk on kaitsta kannatanut ning just kannatanu otsenõue kindlustusandja vastu antud eesmärki täidab. Autori hinnangul võib kohustusliku vastutuskindlustuse korral tekkida erinevaid kindlustusjuhtumi defineerimist puudutavaid probleeme – näiteks, kui seaduses on toodud kindlustusjuhtumi definitsioon ebaselgelt tekitades sedasi hea pinnase õigusvaidlusteks või kui seadus ei sätesta kindlustusjuhtumi definitsiooni, mistõttu jääb ebaselgeks, milline kindlustusjuhtum rakendub kindlustusandja ja kahjustatud isiku vahelises õigussuhtes.

⁹³ Lahe, J. jt lk 167.

⁹⁴ Wagner, G. Tort Law and Liability Insurance. Vol 16. New York: Taylor & Francis 2005, lk 91-92.

⁹⁵ Lahe, J. jt lk 167.

⁹⁶ Luik, O.J., Kõve, V. 18 aastat liikluskindlustuse seaduse kehtimist. - Juridica III/2008, lk 303.

⁹⁷ Lahe, J. jt, lk 168-169.

VÕS § 422¹ lg 1 tulenevalt on kohustusliku kindlustuse puhul kindlustusvõtja seaduses sätestatud juhul kohustatud sõlmima kindlustuslepingu. Õiguskirjanduses on märgitud, et Eestis on hetkel umbes 30 seadust, mis vastutuskindlustuslepingut sõlmima kohustavad.⁹⁸ Autorile teadaolevalt on vastutuskindlustuse sõlmimise kohustus sätestatud järgmistes seadustes: advokatuuriseadus § 48, kohtutäituri seadus § 10, audiitortegevuse seadus §-d 63 ja 64, pankrotiseadus § 64, kindlustustegevuse seadus § 179, patendivoliniiku seadus § 11, raudteeseadus § 14, kemikaaliseadus § 25, notariaadiseadus § 15, vedelkütuseseadus § 3, Eesti Haigekassa seadus § 22, toote nõuetele vastavuse seadus § 28, väärismetalltoodete seadus § 41 ja mõõteseadus § 13.⁹⁹ Neist esimeses kaheksas seaduses on kindlustusjuhtum defineeritud ning ülejäänud kuues seaduses ei ole defineeritud.

Advokatuuriseaduse § 46 lg 1 p 2 kohaselt on kindlustusjuhtum advokaadibüroo pidaja või advokaadi poolt õigusteenuse osutamisega seoses otsese varalise kahju tekitamine, sõltumata õigusteenuse osutamise kohast. Patendivoliniiku seaduse § 11 lg 1¹ tulenevalt on kindlustusjuhtum patendivoliniiku äriühingu või patendivoliniiku poolt õigusteenuse osutamisega seoses otsese varalise kahju tekitamine sõltumata õigusteenuse osutamise kohast. Sätetes ei ole otsesõnu märgitud, et kahju tekitamine peab toimuma kindlustusperioodil või kindlustuse kehtivuse jooksul. Autori arvates võib seetõttu sätteid tõlgendada viisil, et tegemist on kindlustusjuhtumi nii öelda abstraktse määratlusega ning kindlustusjuhtumi täpsustamine jääb kindlustuslepingupoolte vahele. Oluline on sätetes märkida täpselt, et vastav sündmus peab aset leidma kindlustusperioodil, vastasel juhul pole sätted piisavalt õigusselged, mistõttu jääb kannatanule ebaselgeks, milline kindlustusjuhtumi liik tema otsenõudele kohaldub. Kindlustusandjal ja kannatanul võib olla erinev arusaam nendevahelisele õigussuhtele kohalduvast kindlustusjuhtumist. Sellisel juhul ei pruugi kannatanul muud üle jääda, kui enda õigusi kohtus kaitsta. Halvimal juhul jääb kannatanu hüvitisest täielikult ilma. Hüvitisest ilma jäämisel jääb kohustusliku vastutuskindlustuse eesmärk, milleks on kannatanule tekitatud kahju hüvitamine, tagamata. Kannatanu kahjude korvamine kohustusliku vastutuskindlustuse kontekstis peaks olema võimalikult lihtne ja kiire. Näiteks M. Kingisepa leiab, et vastutuskindlustuse olulisus muuhulgas seisneb selles, et kahjuhüvitamise mehhanism on kannatanu suhtes kiirem ja vähem vaearikas.¹⁰⁰ Autori hinnangul, kui kannatanu on

⁹⁸ Lahe, J. jt, lk 168. Autor märgib, et paraku avalikes allikates pole vastavad õigusaktid üles loetletud, seetõttu puudub ka täpne ülevaade vastavate seaduste osas.

⁹⁹ Notariaadiseadus. - RT I, 19.03.2019, 74; Advokaatuuriseadus. - RT I, 19.03.2019, 51; Kohtutäituri seadus. - RT I, 29.06.2018, 21; Audiitortegevuse seadus. - RT I, 28.02.2019, 2; Pankrotiseadus. - RT I, 19.03.2019, 26; Kindlustustegevuse seadus. - RT I, 04.12.2019, 8; Patendivoliniiku seadus. - RT I, 19.03.2019, 60; Raudteeseadus. - RT I, 29.11.2019, 3; Vedelkütuseseadus. - RT I, 06.11.2019, 7; Kemikaaliseadus. - RT I, 12.12.2018, 44; Eesti Haigekassa seadus. - RT I, 19.12.2019, 18; Toote nõuetele vastavuse seadus. - RT I, 12.12.2018, 67; Väärismetalltoodete seadus. - RT I, 12.12.2018, 85; Mõõteseadus. - RT I, 12.12.2018, 57.

¹⁰⁰ Kingisepp, M. Kahjuhüvitis postmodernses deliktiõiguses, Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus 2002, lk 144.

sunnitud kindlustusandja kohtusse hagama seaduses defineeritud ebaselge kindlustusjuhtumi tõttu, ei ole kannatanu huvi kohustuslikus vastutuskindlustuses piisavalt hästi tagatud.

Kindlustusjuhtum ei ole defineeritud notariaadiseaduses, vedelkütuseseaduses, Eesti Haigekassa seaduses, toote nõutele vastavuse seaduses, väärismetalltoodete seaduses ja mõõteseaduses. Kuna eeltoodud seadustes ei ole kindlustusjuhtum määratud, jääb ebaselgeks, millisest kindlustusjuhtumi liigist peaks lähtuma kannatanu kindlustusandja vastu nõuet esitades – kas sellest, milles on kokku leppinud kindlustusvõtja ja kindlustusandja või sellest, mis VÕS § 510 grammatilisel tõlgendamisel järeldeb või peaks hoopis mõnest muust põhimõttest lähtuma. Näiteks notariaadiseaduse §-s 15 on välja toodud millist vastutust, sh kas vastutust tahtliku kohustuse rikkumise eest, kindlustuskaitse peaks hõlmama ja kui suur peab kindlustussumma olema, kuid kindlustusjuhtumit sättes määratletud pole. Kui notari hooletuse tõttu tekib kolmandale isikule kahju, siis tekib küsimus, millise kindlustusandja vastu peaks kannatanu nõude esitama - kas kindlustusandja vastu, kellega notar on alles hiljuti kindlustuslepingu sõlminud või kindlustusandja vastu, kelle kindlustuslepingu kindlustusperioodi jooksul toimus õigusrikkumine. Või peaks kannatanu nõudma notarilt kindlustuslepingut, mille alusel kannatanu enda nõude kindlustusandja vastu esitab. Vedelkütuseseaduse §-s 3 on välja toodud, milline peab olema kütuse müüjatel ja kütuse hoiuteenuse osutajatel vastutuskindlustuslepingu kindlustussumma alammäär. Kindlustusjuhtumit sättes pole samuti defineeritud. Juhul, kui kütuse hoiuteenuse osutaja tegevuse tulemusel imbub mitmeid aastaid järjest maapinda kütust, mis reostab põhjavett ning kõrvalasuvad elanikud tarbivad enesele teadmatult reostatud kaevuvett, kahjustades sedasi enda tervist, siis millise kindlustusandja vastu peaks kahju tekkimisel kannatanu nõude esitama? Toote nõutele vastavuse seaduse § 28 lg 1 p 10 kohaselt peab isikul vastavushindamisasutusena tegutsemise ajal olema kehtiv vastutuskindlustus kindlustussumma ulatuses, mis tagab tema tegevuses vastavushindamisasutusena kolmandale isikule tekkida võiva kahju hüvitamise ning mis on vähemalt 64 000 eurot. Kindlustusjuhtum on jällegi defineerimata. Tekib küsimus, kui kindlustusvõtja on sõlminud 10 aasta jooksul erinevate kindlustusandjatega kindlustuslepinguid, erinevate kindlustusjuhtumi määratluste alusel, siis millise kindlustusandja vastu peaks kannatanu nõude esitama?

PEICLi artikli 15:101 tuleneva kontseptsiooni kohaselt kannatanu otsenõue kindlustusandja vastu ei anna kannatanule rohkem õigusi, kui kindlustusleping annaks kindlustusvõtjale. Kui kannatanu nõuab kindlustusandjalt kahju hüvitamist on kindlustusandjal õigus toetuda kindlustusandja ja kindlustusvõtja vahel sõlmitud kindlustuslepingule. See tähendab seda, et kindlustusvõtja ja kindlustusandja vahel sõlmitud kindlustusleping tagab kannatanule

samasuguse kaitse nagu see tagaks kindlustusvõtjale. Järelikult PEICLi kohaselt peaks kannatanu otsenõudele kohalduma kindlustusjuhtum, mis kohaldub kindlustusvõtja ja kindlustusandja vahel sõlmitud kindlustuslepingule. Siiski kui näiteks vastutuskindlustust sõlmima kohustavas seaduses, on sätteid, mis kannatanule teatud erandeid loob, siis need erandid jäävad kehtima.¹⁰¹ Kuna kannatanud ei tea, kas neil on õigus otsenõudele, kes on kindlustusandja, millised on kindlustussummad, kas kindlustusandja on täitmise kohustusest vabanenud, on põhjendatud tagada kannatanule vastava informatsiooni kättesaamise lihtsus. Näiteks PEICL artikkel 15:102 lõige 1 kohaselt peavad kindlustusvõtja ja kindlustatud isik kannatanu taotlusel edastama kannatanule kõik vajalikud andmed kindlustusandjale otsenõude tegemiseks.¹⁰² Autor märgib, et selline kohustus võiks kindlustusvõtjal olla juba sellisel kujul, kus ta ise aktiivselt kannatanut vastavatest andmetest teavitab, mitte ei oota, mil kannatanu tema käest andmeid taotlema hakkab. Lisaks PEICLi lähenemine iseenesest tagab õigusselguse, see tähendab, et kui kannatanu otsenõudele kohaldub kindlustusvõtja ja kindlustusandja vahel kindlustuslepingus kokku lepitud kindlustusjuhtum, siis vähemasti on teada, millisest kindlustusjuhtumi definitsioonist kannatanu lähtuma peab. Samas võib tekkida oht, et kindlustusvõtja sõlmib kindlustuslepinguid kindlustusjuhtumi liigi alusel, mis ei taga kannatanu huve piisavalt või hoopis sõlmib järjepidevalt kindlustuslepinguid erinevate kindlustusjuhtumi liikide alusel, tekitades sedasi kindlustuskaitse lüngad.

Autor märgib, et nii vabatahtliku vastutuskindlustuse mõttes kindlustusvõtja huvide kaitseks kui ka kannatanu huvide kaitseks kohustusliku vastutuskindlustuse kontekstis on ülimalt oluline, et kindlustuskaitse oleks katkematu. Lünk kindlustuskaitse tekitab siis, kui vastutuse tekkimise protsessis eespool olevast kindlustusjuhtumist siirdatakse tagapool asuvale kindlustusjuhtumi liigile. Näiteks, kui kindlustuslepingus rakendatakse kahju tekkimisel põhinevat kindlustusjuhtumit ja järgmist perioodi kindlustatakse õigusrikkumisel põhineva kindlustusjuhtumiga, siis kahju, mis on tekkinud järgmise perioodi kindlustuslepingu kehtivuse ajal ei kuulu kummagi kindlustuslepinguga hüvitamisele. Kahju tekkimisel põhineva kindlustusjuhtumiga kindlustuslepingu ajal kahju ei tekkinud ning õigusrikkumisel põhineva kindlustuslepingu ajal ei toimunud õigusrikkumist. Samas, kui kindlustuskaitse pikenemisel suundutakse näiteks õigusrikkumiselt kahju tekkimisel põhinevale kindlustusjuhtumile, siis kindlustuskaitse lünka ei teki sest, kui õigusrikkumine toimub esimese kindlustuslepingu kehtivuse jooksul on kahju igal juhul kindlustuskaitse all ning kui õigusrikkumine toimub hoopis kahju tekkimisel põhineva kindlustusjuhtumi kehtivuse ajal, siis juhul, kui kahju tekib

¹⁰¹ Schmidt, O., lk 301-302.

¹⁰² *Ibidem*, lk 305.

on see kindlustuskaitse all. Üldiselt on autori arvates mõistlik lünkade vältimiseks kindlustuskaitset sõlmida jätkuvalt ühe ja sama kindlustusjuhtumi liigi alusel või siis äärmisel juhul vahetamisel siirduda kindlustusjuhtumi liigile, mis asub vastutuse tekkimise protsessis eespool.

Paljudes Euroopa Liidu liikmesriikides on seadusandlikul tasemel välistatud kindlustusandjal toetuda kindlustuslepingus kokkulepitule olukorras, kus kannatanu otse kindlustusandjalt kahju hüvitamist nõuab. See millises ulatuses selline õigus on kindlustusandjatel välistatud, varieerub oluliselt riikide ja vastutuskindlustusliikide vahel.¹⁰³ Ka võlaõigusseaduse kohaselt on kindlustusandjatel välistatud kannatanu otsenõude osas kindlustusandja ja kindlustusvõtja vahel sõlmitud kindlustuslepingule toetuda enda täitmise kohustusest vabanemiseks. VÕS § 521 lg 5 kohaselt ei või kindlustusandja keelduda kahjustatud isiku nõude täitmisest põhjusel, et ta on vabanenud täielikult või osaliselt vastutusest kindlustusvõtja ees. Kindlustusandja on kohustatud kannatanule kahju hüvitama isegi juhul, kui kindlustusvõtja põhjustas kahju tahtlikult.¹⁰⁴ Autori arvates tekib ebaselgus, millise kindlustusandja vastu peaks kannatanu nõudega pöörduma, kui ei ole teada, milline kindlustusjuhtum kohaldub kannatanu otsenõudele. Kindlustusvõtja võib olla järjepidevalt sõlminud mitme erineva kindlustusandjaga kindlustuslepinguid. Kui kannatanu peaks nõude esitama kindlustusandja vastu (eelduslikult kindlustusandja vastu, kel on sellel hetkel kehtiv kindlustusleping kindlustusvõtjaga sõlmitud), kellel kindlustusvõtja suhtes konkreetse kahjujuhtumi puhul täitmise kohustus puudub, sest kindlustusjuhtum ei leidnud aset sel kindlustusperioodil, siis autori hinnangul peaks VÕS § 521 lg 5 alusel kindlustusandja kannatanule kahju ilmselt hüvitama. Pärast kahju hüvitamist kannatanule on kindlustusandjal VÕS § 521 lg 2 alusel õigus nõuda kindlustusvõtjalt tema poolt tasutud kindlustushüvitist, sest kui kindlustusandja vabaneb täitmise kohustusest, vastutab kohustuse täitmise eest kindlustusandja ja kindlustusvõtja vahelises suhtes üksnes kindlustusvõtja. Selline lahendus probleemile ei ole autori hinnangul kindlustusvõtja huvides.

Autori arvates segaduse vältimiseks on vajalik, et vastutuskindlustust sõlmima kohustavates seadustes oleks vastutuskindlustuse kindlustusjuhtum defineeritud või vähemasti oleks vastutuskindlustuse kindlustusjuhtumi definitsioon võlaõigusseaduses selgelt ja arusaadavalt sätestatud. Arvestades seda, et kannatanul puudub igasugune võimalus kindlustuskaitse mõjutamiseks, on oluline, et tema õigused oleksid tagatud juba seadusandlikul tasemel. Sedasi oleks kohustusliku vastutuskindlustuse eesmärk kõige efektiivsemalt tagatud. Kindlasti on parem, kui kindlustusjuhtum on defineeritud vastavates vastutuskindlustust sõlmima

¹⁰³ Schmidt, O., lk 302, 304.

¹⁰⁴ Lahe, J. VÕS § 521/3.5.

kohustavates seadustes, sest nii on seadusandjal võimalus läbi mõelda, milline kindlustusjuhtumi liik kannatanu huve kõige paremini kaitseks, lähtudes eelkõige sellest, millist liiki vastutuskindlustuse riskiga on tegemist. Vastasel juhul võib kindlustusvõtja sõlmida kindlustusandjaga sellise kindlustuslepingu, millele kohaldub kindlustusjuhtum, mis kannatanu õigusi piisavalt ei kaitse või kindlustusvõtja sõlmib kindlustuslepinguid erinevate kindlustusjuhtumi liikidega, tekitades sedasi kindlustuskaitssesse lüngad.

2. KINDLUSTUSJUHTUMITE LIIGID VASTUTUSKINDLUSTUSES

2.1. Õigusrikkumisel põhinev kindlustusjuhtum

Õigusrikkumisel põhineva kindlustusjuhtumi kohaselt tekib kindlustusandjal täitmise kohustus siis, kui kindlustatud isiku tegu või tegevusetus ehk õigusrikkumine leidis aset kindlustuskaitse kehtivuse ajal.

Eestis tegutsevad kindlustusandjad on antud kindlustusjuhtumi liigitust tüüpitingimustes kasutanud nii tarbijate vastutuskindlustuslepingutes ¹⁰⁵, kui ka erialaste riskide vastutuskindlustuslepingutes. Näiteks ERGO advokaadi kutsekindlustuse tingimuste KT.0432.09 ¹⁰⁶ punkt 4.1. kohaselt on kindlustusjuhtum kindlustatud isiku poolt kindlustusperioodil kutsetegevuse käigus toimunud rikkumine, mille tagajärjel kindlustatud isikul on tekkinud seadusjärgne kahju hüvitamise kohustus. If erialase tegevuse vastutuskindlustuse tingimused TVE- 20161 ¹⁰⁷ punkti 4 kohaselt on kindlustusjuhtum poliisile märgitud erialase tegevusega seotud kohustuse rikkumine kindlustusperioodil, mille tõttu kahjustatud isikule tekkis isiku-, asja- või finantskahju, mille kindlustatu peab vastavalt seadusele hüvitama. PZU audiitori kutsekindlustuse tingimuste T006/2016 ¹⁰⁸ punkt 2.1 tulenevalt on kindlustusjuhtum kindlustusperioodil toimunud süüline rikkumine, mis on põhjuslikus seoses kutsetegevusega ja mille tagajärjel kindlustatud isikul on tekkinud seadusjärgne kahju hüvitamise kohustus.

Õigusrikkumisel põhinevast kindlustusjuhtumist on lähtunud kolmes vastutuskindlustust sõlmima kohustavas seaduses. Kohtutäituriseaduse § 10 lg 1 p 1 kohaselt on kindlustusjuhtumiks kindlustusperioodi jooksul toimunud kohtutäituri kohustuse rikkumine, mille tõttu tekkinud kahju on kohtutäitur kohustatud käesoleva seaduse alusel hüvitama. Audiitortegevuse seaduse § 63 lg 2 p 1 kohaselt on kindlustusjuhtumiks audiitorteenuse osutamisega otsese varalise kahju tekitamine ning punkt 2 sätestab, et kindlustuskaitse kehtib kahjude kohta, mille tekkimise põhjuseks olnud sündmus või tegu leidis aset kindlustusperioodi

¹⁰⁵ BTA Füüsiliste isikute üldise tsiviilvastutuskindlustuse tingimuste nr. 19.2E järgi on kindlustusjuhtum kindlustatu poolt kindlustuslepingu kehtivuse ajal või kindlustuskaitse tagasiulatuval perioodil põhjustatud sündmus, mille tagajärjel tekkis kolmandale isikule otsene kahju, mis kuulub kindlustuslepingu tingimuste kohaselt hüvitamisele. https://www.bta.ee/userfiles/files/GTPL_for_private_persons_terms_and_conditions_19_2E_ET.pdf (18.04.2020);

Ifi eraisiku vastutuskindlustuse tingimuste TVFI-20161 punkt 11 eraisiku üldises vastutuskindlustuses on kindlustusjuhtum ootamatu ja äkiline õnnetusjuhtum, mis põhjustas kannatanule asja- ja/või isikukahju, mille eest kindlustatu <http://tingimused.if.ee/ViewPDF.aspx?ID=14929c3d-9df9-42e8-91ed-013ee1b110a7> (18.04.2020);

¹⁰⁶ Kättesaadav: https://www.ergo.ee/files/Advokaadi_kutsekindlustuse_tingimused_KT.0432.09.pdf (12.04.2020)

¹⁰⁷ Kättesaadav: <http://tingimused.if.ee/ViewPDF.aspx?ID=6d4c23a5-aa5a-4885-9eb2-4c5935fe7563> (12.04.2020)

¹⁰⁸ Kättesaadav: <https://pzu.ee/wp-content/uploads/2019/01/Audiitori-kutsekindlustuse-tingimused-T006.pdf> (12.04.2020)

jooksul. Pankrotiseaduse § 64 lg 1 p 1 tulenevalt on kindlustusjuhtumiks kindlustusperioodi jooksul toimunud halduri kohustuse rikkumine.

Autori hinnangul on eeltoodud tüüptingimustes ja seadustes kindlustusjuhtum selgelt ja korrektelt defineeritud. Liigse pingutuseta on võimalik mõista, milline sündmus peab kindlustuskaitse rakendamiseks kindlustusperioodil esinema.

PEICL-is on kindlustusjuhtumi määratlemisel samuti lähtutud õigusrikkumisest. PEICL eristab kahte tüüpi vastutuskindlustuslepinguid lähtuvalt vastutuse riski iseloomust - tarbijate vastutuskindlustuslepingud ning äririske ja erialaseid riske katvad vastutuskindlustuslepingud. Tarbijate vastutuskindlustuses on riskid tüüpilised ja kindlustusandjale hästi teada, vastupidiselt äri- ja erialaste riskide vastutuskindlustusele, kus riskid võivad olla vägagi individuaalsed, hõlmata suuri summasid ning materialiseeruda aastaid hiljem. Tarbijate vastutuskindlustuses esineb harva kahjujuhtumeid pika vastutuse tekkimise protsessiga. Kahjud tekivad ja kahjunõuded esitatakse tavaliselt lühiajaliselt pärast vastutust tekitavat sündmust. Isegi juhtumite korral, kus rikkumise ja kahju tekkimise vahel möödub pikk aeg, eeldab kindlustusvõtja, et kahju hüvitatakse rikkumise ajal kehtinud kindlustulepingu alusel. Seetõttu on PEICL-i kohaselt tarbijate vastutuskindlustuslepingutes kohustuslik kasutada õigusrikkumisel põhinevat kindlustusjuhtumit. Äri- ja erialaste riskide vastutuskindlustuslepingutes on kindlustusjuhtumiks vaikimisi määratud õigusrikkumine, mis tähendab seda, et pooled võivad kindlustusjuhtumi määratluses erinevalt kokku leppida. Siiski äri- ja erialaste riskide korral on pikaajaliselt kestvad kahjujuhtumid sagedamini esinevad ja olemuselt palju keerulisemad, kui tarbijate vastutuskindlustuslepingute puhul.¹⁰⁹

Autor nõustub, et pikaajaliselt kestnud kahjujuhtumid puudutavad tõesti pigem äri- ja erialaseid riske. Tarbijate vastutuskindlustuslepingute puhul ei oma suurt vahet, millise kindlustusjuhtumi alusel on kindlustusleping sõlmitud, sest kindlustusjuhtumi sündmused järgnevad teineteisele suhtelist väikese ajavahega. Võimalik, et kindlustusvõtja tõesti ootab pigem kindlustuskaitset lähtuvalt sellest, millal rikkumine toimus. Siiski ei pea autor vajalikuks piirata kindlustusjuhtumi kasutust ainult õigusrikkumisel põhineva kindlustusjuhtumiga. Näiteks Saksamaal lähtutakse tarbijate vastutuskindlustuslepingutes kahju tekkimisel põhineval kindlustusjuhtumist.¹¹⁰ Autor nõustub, et kuna äri- ja erialased riskid vastutuskindlustuses on individuaalsed, hõlmavad suuri summasid ning võivad materialiseeruda aastaid hiljem, siis on

¹⁰⁹ Schmidt, O., lk 293, 297.

¹¹⁰ Koch, R., lk 162.

põhjendatud poolte õigus kindlustusjuhtumi määratluses erinevalt kokku leppimiseks. Selliselt saavad kindlustusvõtjad enda riskid kindlustatud oluliselt paremini, lähtuvalt nende vajadustest.

Saksamaa kindlustusturul on laialdaselt kasutust leidnud standard tüüptingimused, milles on kindlustusjuhtumid määratletud erinevate vastutusriskide kaupa. Erialases vastutuskindlustuses ei ole siiski standard tüüptingimused kasutusel, kuid kindel praktika on välja kujunenud. Erialase vastutuskindlustuse puhul, millega kindlustatakse spetsiifiliste erialade esindajaid nagu näiteks arstid, advokaadid, raamatupidajad, audiitorid, arhitektid või kinnisvaramaaklerid, on kindlustusjuhtumiks kindlustusperioodi jooksul toime pandud õigusrikkumine.¹¹¹

Austrias defineeritakse seadusandlikul tasemel kindlustusjuhtumit kui õigusrikkumist. Siiski võivad praktikas standard tüüptingimused antud definitsioonist erineda. Tihtipeale eristub kindlustusjuhtum erinevate vastutuskindlustuse tüüpide korral. Kui kindlustus katab ainult majanduslikku laadi kahju (*pure economic loss*), siis defineeritakse kindlustusjuhtumit, kui kahju tekitab hooletut tegu.¹¹²

Autor märgib, et erialaste riskide ehk konsulteerimise, nõustamise, hindamise, auditeerimise, uuringute tegemise, koordineerimise või muud laadi spetsiifilise teenuse osutamisel puhul on suurem tõenäosus majandusliku kahju tekkimiseks. Seega on põhjendatud eeldada, et ka Austrias kindlustatakse õigusrikkumise kindlustusjuhtumi alusel erialaseid vastutuskindlustuse riske. Paraku ei selgu, miks just õigusrikkumisel põhinev kindlustusjuhtum on erialaste riskide kindlustamisel kõige levinum.

USA kindlustusturul ei rakendata õigusrikkumisel põhinevat kindlustusjuhtumit. Siiski on autori arvates õigusrikkumisel põhineval kindlustusjuhtumil palju sarnast USA *exposure trigger*-iga, millel on kindlustuskaitset rakendavaks sündmuseks kokkupuutumine kahju tekitava olukorraga. Esimesed USA kohtuasjad, milles käsitleti kindlustusjuhtumite kohaldamise probleematikat, hõlmasid asbestist tingitud isikukahjusid. Kõige levinumad juhtumid olid olukorrad, kus asbestikiude sisse hinganud inimesed haigestusid aastaid hiljem asbestoosi¹¹³. Asbestist tulenevate isikukahjude kontekstis rakendab *exposure trigger* kindlustuskaitse sellel kindlustusperioodil, mil kahjustatud isik asbestitolmu sisse hingas. Kindlustuskaitse rakendumiseks ei ole oluline, kas kindlustusperioodil tekkis tervisekahjustus või kujunes välja haigus. Siiski tuleb silmas pida, et asbestitolmu võidakse sisse hingata pikaajaliselt, mille jooksul ühtlasi ka tekib tervisekahjustus või kujuneb välja haigus.

¹¹¹ Koch, R., lk 167.

¹¹² Schmidt, O., lk 295.

¹¹³ Asbestoos on pikaajaline hingamisteede haigus, mille põhjustajaks on pikk ja pidev kokkupuude asbestiga. Lähemalt <https://et.wikipedia.org/wiki/Asbest#Asbestoos> (12.04.2020).

Keskkonnakahjude korral kohalduks *exposure trigger* siis, kui saasteaine satub keskkonda, kuid mitte ilmtingimata siis, kui keskkonnakahju tekib või avastatakse.¹¹⁴ *Exposure trigger* võib teatud juhtudel kattuda õigusrikkumise toimumise hetkega. Näiteks, kui kindlustusvõtja tehasest lekib pikaajaliselt keskkonda saasteainet või kui kindlustusvõtja kasutab tehases tootmisprotsessis töötajate tervist kahjustavaid kemikaale. Siiski peab märkima, et põhimõtteliselt annab ka vaielda selle üle, kas õigusrikkumise puhul oli tegemist ühe lühikese või pikaajalise õigusrikkumisega. Näiteks, kui tehasest lekkis keskkonda saasteainet ühe teo tõttu või kui tegemist oli pikaajalise tegemata jätmisega.

Üks palju viidatud USA kohtuasi, milles kohus otsustas *exposure trigger*-i rakendamise kasuks on *Insurance Company of North America v. Forty-Eight Insulations Inc*¹¹⁵. Hageja *Forty-Eight Insulations Inc* oli asbestitootja, kes tootis ja turustas USAs asbesti aastatel 1955 kuni 1970. Mitmed hageja töötajad esitasid hageja vastu kahjunõude väites, et hageja juures töötades tekkisid neile isikukahjud, mille tekkimise eest tootja vastutab. Aastatel 1955 kuni 1976 oli hageja enda vastutuse kindlustanud viie erineva kindlustusandja juures. Pöördudes kindlustushüvitise saamiseks kindlustustandjate poole, keeldusid kõik viis kindlustusandjat kindlustushüvitise maksmisest. Hageja pöördus kindlustusandja vastu, kes leidis, et kindlustuskaitse rakendub haiguse avaldumisel või diagnoosi panemisel, toetudes sellele, et kindlustuskaitse rakendub asbestiga kokkupuutumisel. Kohus leidis, et majanduslikus mõttes on ebamõistlik kõikide kahjustatud isikute asbestist tuleneva haiguse tekkimise täpset hetke meditsiiniliselt tõendada. Tegelikult on üldse ebatõenäoline, et antud kaasuse puhul saab tervise kahjustuse ja haiguse täpset aega kindlaks teha. CGLis pole mõisted „*occurrence*“ ja „*bodily injury*“ (isikukahju) piisavalt täpselt sõnastatud, seega on ebaselge, kuidas peaks pikaajaliselt tekkinud kahju korral kindlustuskaitse rakenduma. Isikukahju kindlustustingimuste mõistes tähendab nii kehavigastuse tekkimist kui ka haiguse tekkimist. Ajaliselt ei pruugi kehavigastus tekkida samal ajal, kui haigus tekib. Kohtuasjas valis kohus *exposure* ja *manifestation trigger* vahel. Tõlgendades kindlustustingimusi kindlustusvõtja huvides, otsustati kohaldada *exposure* kindlustusjuhtumit. Määrav argument oli arstlike tõendite kohaselt leitud kinnitus, et raku kahjustus tekib peaaegu kohe pärast asbestikiudude sissehingamist ning kahjustatud isikutel on oluliselt lihtsam tõendada seda hetke, mil nad asbestiga kokku puutusid, kui seda hetke, mil kokkupuude asbestiga haiguseks kujunes.

¹¹⁴ Hagan, J. M. jt, ptk III.

¹¹⁵ *Insurance Company of North America v. Forty-Eight Insulations Inc*, United States Court of Appeals, Sixth Circuit, 633 F.2d 1212.

*Exposure trigger*it on kohaldatud ka muudes kohtumenetlustes, mis hõlmasid haigustest põhjustatud isikukahjusid. Näiteks kohtuasjas *Clemco Industries v. Commercial Union Insurance Co.*¹¹⁶ esitas kindlustusvõtja hagi kindlustusandja vastu tema täitmise kohustuse tuvastamiseks. Kindlustusvõtja tootis liivapritsitöodes kasutatavaid kaitsevahendeid, milles sisaldus silikoosi¹¹⁷ põhjustav ränidioksiid. Kindlustusvõtja poole pöördusid kahjunõuetega mitmed isikud, kellele oli tekkinud silikoos kindlustusvõtja toodete kasutamise tõttu. Kindlustusvõtja pöördus viie kindlustusandja poole õigusabikulude ja tekkinud kahjude hüvitamiseks. Viiest kindlustusandjast neli tunnistasid enda täitmiskohustust. Kindlustusvõtja esitas hagi kindlustusandja vastu, kes oma täitmiskohustust ei tunnistanud. Kohus seisis dilemma ees, kas kohaldada *manifestation* või *exposure trigger*it. Ka siin leidis kohus, et mõisted „*occurrence*“ ja „*bodily injury*“ ei ole piisavalt täpsed. Kohus kohaldas *exposure trigger*it tuues välja, et haigestumine silikoosi on oma olemuselt sarnane asbestoosi haigestumise protsessiga, seega on mõistlik kohaldada *exposure trigger*it.

Autori hinnangul tuleb eeltoodud kohtuasjadest välja üks oluline kindlustusjuhtumeid puudutav asjaolu. Kindlustusjuhtumi toimumise täpse aja kindlaks tegemine võib olla ääretult raske eriti, kui tegemist on aastaid tagasi toimunud juhtumiga. Eesti õiguse taustal tuleb arvestada, et VÕS § 448 lg 2 järgi on kindlustusjuhtumi tõendamiskoormis üldjuhul kindlustusvõtjal. Kahju tekkimisel põhineva kindlustusjuhtumi kontekstis on rõhk haiguse või mõne muu olemuselt keeruka tervisekahjustuse täpse tekkimise aja kindlaks tegemisel. Õigusrikkumise täpse aja kindlaks tegemine tagantjärele võib olla samuti komplitseeritud kui mitte võimatu. Eriti juhtudel, kui kannatanuid on palju, kellega seotud kahjujuhtumite sündmused on toimunud eriaegadel, on kõikide kahjujuhtumite asjaolude kindlaks tegemine üsna ajakulukas ning majanduslikus mõttes kindlustusvõtjat liialt koormav. Juhul, kui tagantjärele ei õnnestu kindlustusjuhtumi toimumise aega kindlaks teha, on kindlustusandjal hea alus enda täitmise kohustuse täitmisest keelduda.

Karl Haavasalu arvab, et rikkumistooria¹¹⁸ või sündmuseteooria¹¹⁹ kohaldamise valikul tuleks lähtuda sellest, kui keeruline on kindlaks teha, millise kindlustuslepingu kehtivuse ajal pani kindlustusvõtja toime õigusrikkumise. Ta selgitab, et kui õigusrikkumise toimumise aega ei ole

¹¹⁶ *Clemco Industries v. Commercial Union Insurance Co*, United States District Court, N.D. California, 665 F. Supp. 816.

¹¹⁷ Silikoos on üks pneumokonioosi ehk kroonilise kopsukahjustuse raskemaid vorme. Silikoosi põhjustab ränidioksiiditolm (SiO₂), mis sissehingamise teel kopsudesse jõuab ning sinna kogunema hakkab. Lähemalt <https://et.wikipedia.org/wiki/Silikoos> (12.04.2020).

¹¹⁸ Rikkumistooria (saksa keeles *Verstosstheorie*) kohaselt lasub hüvitamiskohustus sellel vastutuskindlustuse kindlustusandjal, kellega sõlmitud vastutuskindlustuslepingu kehtivuse ajal pani kindlustusvõtja toime kahju põhjustanud õigusvastase teo.

¹¹⁹ Sündmuseteooria (saksa keeles *Ereignistheorie*) järgi lasub hüvitamiskohustus sellel vastutuskindlustuse kindlustusandjal, kellega sõlmitud kindlustuslepingu ajal kahju tekkimine või sellest teadlikuks saamine toimus.

võimalik tuvastada, siis on põhjendatud sündmuseteooriast lähtuda.¹²⁰ Autor on Karl Haavasalu seisukohaga osaliselt nõus. Kui on alusta arvata, et õigusrikkumise tuvastamine tagantjärgi võib raskeks osutada, siis on põhjendatud muu kindlustusjuhtumi rakendamine, mitte ainult kahju tekkimisel või kahju avastamisel põhinevat kindlustusjuhtumi kasutamine. Sama lähenemine on asjakohane ka vastupidises olukorras. Konsulteerimise, nõustamise, hindamise, auditeerimise, uuringute tegemise, koordineerimise või muud laadi spetsiifilise teenuse osutamisel puhul on suurem tõenäosus majandusliku kahju tekkimiseks.

Ametikohtade puhul, mille ülesanne on konsulteerida, nõustada, hinnata, auditeerida, uuringuid teha, koordineerida või muud laadi spetsiifilist teenust pakkuda, on tõenäolisem, et kahju tekib ning nõue esitatakse kindlustusvõtja vastu aastaid pärast õigusrikkumise toimumist. Siiski autori hinnangul on erialaste riskide puhul õigusrikkumisel põhineval kindlustusjuhtumist lähtumine põhjendatud. Autori hinnangul on taoliste tegevuste osutamisel tavapärane, et kahju tekib isikutele, kellele kindlustusvõtja teenust osutab või kelle suhtes toiminguid teostatakse. Kindlustusvõtjad ja kannatanud sõlmivad omavahel teenuseosutamise lepingud või säilivad mõned muud tõendid vastavate toimingute teostamisest. Kuna üldjuhul toimub õigusrikkumine tegevuse osutamise ajal, siis tagantjärgi ei tohiks täpse õigusrikkumise aja kindlaks tegemine keeruline olla. Autori hinnangul on erialaste riskide korral tüüpitingimustes ja seadustes, sealhulgas advokatuuriseaduses, kohtutäituri seaduses, audiitortegevuse seaduses, kindlustustegevuse seaduses (kindlustusmaaklerid ja kindlustusagendid), pankrotiseaduses, toote nõuetele vastavuse seaduses (vastavushindamisasutus), väärismetalltoodete seaduses (väärismetalli proovi tõendaja), patendivolniku seaduses, notariaadiseaduses, mõõteseaduses (riigietaloni labor või taatluslabor) õigusrikkumisel põhineval kindlustusjuhtumist lähtumine põhjendatud. Kindlustusvõtjal ja kahjustatud isikul ei tohiks olla raskusi tagantjärgi kindlaks teha, millal näiteks kohtutäitur vastavaid toiminguid teostas, millal audiitor teenuseid osutas, millal pankrotihaldur pankrotimenetlust või millal vastavushindamisasutus menetlust läbi viis. Kui eeltoodu on kindlustusvõtjale või kannatanule teada, siis õigusrikkumise hetke kindlaks tegemine ei tohiks olla keeruline.

Autori arvates on õigusrikkumisel põhineval kindlustusjuhtumil üks selge eelis teiste kindlustusjuhtumi liikide ees. Kindlustusvõtja ei pea kindlustuskaitset sõlmima pärast konkreetse kindlustamist vajava tegevuse lõpetamist või pärast seda, kui kindlustusvõtja enda tegevuse täielikult lõpetab. Kuna õigusrikkumine saab toimuda eelduslikult ainult sel ajal, kui kindlustusvõtja tegelikult vastava tegevusega tegeleb, siis ei ole kindlustusvõtjal põhjust pärast

¹²⁰ Haavasalu, K., lk 110.

tegevuse lõpetamist kindlustuslepingut sõlmida. Samas kahju võib tekkida, kahju võidakse avastada või kahjunõue võidakse kindlustusvõtja vastu esitada veel pärast tegevuse lõpetamist. Kindlustusvõtjal on oluliselt lihtsam enda kindlustuskaitse vajadust planeerida lähtuvalt õigusrikkumise kindlustusjuhtumist. Oluliselt keerulisem on hinnata, millal võiks tema tegevusest kolmandale isikule kahju tekkida, millal keegi kahju võib avastada või millal tema vastu nõue esitatakse. Näiteks oleks hea õigusrikkumisel põhineva kindlustusjuhtumiga kindlustada projektipõhiseid tegevusi, kus kindlustusvõtja kindlustab ühest konkreetsest lühiajalisest tegevusest tulenevat riski. Samas, kui kahju tekkimise kindlustusjuhtumi korral peaks kindlustusvõtja ennast pärast projektipõhise tegevuse lõpetamist veel mitu aastat kindlustama.

Järgmisest USA kohtuasjast tuleneb veel üks oluline kindlustusjuhtumeid puudutav asjaolu. Kohtuasjas *Hancock Laboratories, Inc. v. Admiral Insurance* ¹²¹ hages kindlustusandjat meditsiiniliste vahendite tootja. Tootja poole pöördus inimene, kellele oli paigaldatud tootja poolt toodetud südameklapi implantaat. Pärast implantaadi paigaldamist halvenes märgatavalt patsiendi tervis. Uuringutel selgus, et paigaldatud implantaat oli tootmisprotsessi käigus nakatunud bakteritega. Patsient pöördus kahjunõudega tootja vastu, kes omakorda hages enda kindlustusandjat. Kohus otsustas kohaldada *exposure trigger*-it, sest kokkupuude nakatunud südameklapiga pani patsiendi kehas aluse bakterite kasvule. Kohus selgitas, et kindlustuse põhieesmärk on pakkuda kindlustusvõtjale kindlustuskaitset ning antud juhul *exposure trigger* täidab selle eesmärgi. Sellise juhtumi puhul on *exposure trigger*-i rakendamine vajalik, sest kergem on määratleda hetke, mil kahjustatud isik kahjuliku olukorraga kokku puutus, kui hetke, mil tervisekahjustus avaldus. Kui kohaldada *manifestation trigger*-it võivad tulevased kahjustatud isikud kahjuhüvitisest ilma jääda, sest tootjal ei pruugi enam olla kindlustuskaitset. Kohtu arvates, kui kindlustusandjad teavad, et tootja poole võivad pöörduda kahjustatud isikud, siis olemasolev kindlustusandja ei pikendaks ega teised kindlustusandjad ei sõlmiks tootjaga uut vastutuskindlustuslepingut. Kui kindlustustingimustele kohalduks *exposure trigger*, siis see oht oleks maandatud, sest kohalduksid tunduvalt varem sõlmitud kindlustuslepingud.

Autor on nõus eeltoodud kohtuasjas märgitud seisukohaga, et kindlustuse eesmärk on pakkuda kindlustusvõtjale kindlustuskaitset. Sisuliselt sama eesmärk on ka Eestis sõlmitud vastutuskindlustuslepingutel, välja arvatud kohustusliku vastutuskindlustuse korral, kus kannatanu huvid on esikohal. Kohus viitas ka sellele, et mõistlik on rakendada sellist kindlustusjuhtumit, mille rakendumiseks vajalike asjaolude kindlaks tegemine on kõige

¹²¹ *Hancock Laboratories, Inc. v. Admiral Insurance*, United States Court of Appeals, Ninth Circuit, 777 F.2d 520.

lihtsam. Antud kaasuse puhul oli selleks *exposure trigger* võrdluses *manifestation trigger*-iga. Üks huvitav aspekt, mida kohus välja tõi on see, et *manifestation trigger*-i puhul oleks kindlustusandjatel kiusatus kindlustuslepingud üles öelda või pikendamata jätta, teades, et võimalikud kahjud võivad veel tulevikus avalduda. Samal ajal *exposure trigger*-i puhul kindlustusandjatel täitmise kohustus tulevaste nõuete osas säiliks. Autor on antud seisukohaga osaliselt nõus. Paralleelselt saaks sama näite tuua ka kahju tekkimisel põhineva kindlustusjuhtumi puhul, kus kindlustusandja kindlustusperioodil tekkinud kahjud hüvitab ning teades, et pärast kindlustusperioodi võib veel muudele isikutele kahju tekkida, jätab kindlustusandja kindlustuslepingu pikendamata (näiteks tooted, mis põhjustavad kahju mitmete aastate vältel). Siinkohal saab teha järelduse, et õigusrikkumise kindlustusjuhtumi korral, kuna kindlustuskaitse on varem sõlmitud ning kindlustusandja saab teada, et tulevikus võib veel kahju tekkida, kahju avastada või kindlustusvõtja vastu nõuded esitada, siis kindlustuskaitse on ikkagi veel kehtiv.

Exposure trigger on kohaldamist leidnud ka asjakahjusid hõlmavates kahjujuhtumites. *Firemans Fund Insurance Cos. v. Ex-Cell-O Corp*¹²² kohtumenetluses otsustas kohus selle üle, kuidas peavad mitmed kindlustusandjad oma täitmiskohustust kindlustusvõtja ees täitma. Kindlustusvõtja nõudis enda kindlustusandjalt keskkonna reostuse eemaldamise tõttu tekkinud kulude hüvitamist. Keskkonnareostus tulenes kindlustusvõtjale kuuluvatest tehastest, jäätmekäitlusplatsidelt, prügilatest ja muudest kohtadest, kokku 23-s erinevas kohas. Kohus selgitas, et kindlustustingimuste ebaselguse korral tuleb tingimusi tõlgendada kindlustusvõtja kasuks. Kohus leidis, et antud kaasuse puhul kohaldub *exposure trigger* ning iga kindlustusandja, kelle kindlustusperioodi paigutub *exposure trigger*, on kohustatud tasuma kindlustusvõtjale kindlustushüvitist proportsionaalselt.

Kuna ka õigusrikkumine võib aset leida pikema perioodi jooksul, tähendab see seda, et selle kindlustusjuhtumi liigi puhul võib korraga rakenduda rohkem kui üks kindlustusleping. Autori arvates on see kindlustusvõtja ja kannatanu huvides. Sedasi jaotub risk mitme kindlustuslepingu vahel, mistõttu juhul, kui tegemist on suure kahjuga on tõenäosus oluliselt suurem, et kahju kogu ulatuses hüvitatud saab. Ühe kindlustuslepingu rakendumise tõttu võib kindlustusvõtja sattuda olukorda, kus kindlustussummast jääb kahju hüvitamiseks väheseks. Mitme kindlustuslepingu rakendumise korral see risk väheneb oluliselt. Kui on võimalus, et rakendub mitu kindlustuslepingut on ka tõenäosus, et täitmisele on kohustatud mitu kindlustusandjat. Järelikult on risk jagatud mitme kindlustusandja vahel. VÕS kohaselt kohaldub üheaegselt

¹²² *Firemans Fund Insurance Cos. v. Ex-Cell-O Corp* Ex-CeU-O, United States District Court, E.D. Michigan, S.D., 662 F. Supp.

mitme kindlustuslepingu rakendumisele mitmekordse kindlustuse regulatsioon. Mitmekordse kindlustuse regulatsioon tuleneb VÕS § 486 lg-st 1, mille kohaselt vastutavad kindlustusandjad kindlustusvõtja ees solidaarvõlgnikena, kui kindlustusvõtja kindlustab sama kindlustusriski mitme kindlustusandja juures ja kindlustusandjate poolt maksmisele kuuluvate hüvitiste kogusumma ületaks kahju suuruse või kindlustussummad kokku ületaksid kindlustusväärtuse. Seega kindlustusvõtjal on võimalik kindlustushüvitise saamiseks pöörduda ainult ühe kindlustusandja poole saades selliselt kogu kahju hüvitatud. VÕS § 486 lg 3 tulenevalt vastutavad kindlustusandjad omavahel VÕS § 486 lõikes 1 nimetatud juhul võrdeliselt sellega, mida igaüks neist peab maksma kindlustusvõtjale vastavalt kindlustuslepingule. VÕS § 69 lg 2 kohaselt läheb solidaarkohustuse täitnud võlgnikule üle võlausaldaja nõue teiste võlgnike vastu (solidaarvõlgniku tagasinõue), välja arvatud talle endale langevas osas. Järelikult on kindlustusvõtjale kindlustushüvitise tasunud kindlustusandjal õigus nõuda teistelt solidaarvõlgnikest kindlustusandjalt kindlustushüvitist vastavalt sellele, mida nad peavad kindlustusvõtjale maksma kindlustuslepingust tulenevalt, välja arvatud talle endale langevas osas.

Käesoleva alapeatüki võtab autor kokku järgmiselt: õigusrikkumisel põhineva kindlustusjuhtumi puhul on ohuks see, et tagantjärele võib õigusrikkumise tõendamine olla väga raske. Juhul, kui on alust arvata, et õigusrikkumise toimumise hetke ja hetke, mil kindlustusandja poole kindlustushüvitise saamiseks pöördutakse, vahele jääb pikk aeg, ei ole mõistlik antud kindlustusjuhtumi liiki rakendada. Samas, kuna erialaste riskide puhul on potentsiaalseteks kannatanuteks isikud, kellele kindlustusvõtjad teenust osutavad või kelle suhtes toiminguid teostavad, siis on alust arvata, et tagantjärele on vastavate lepingute ja muude dokumentide olemasolu tõttu õigusrikkumise aja kindlaks tegemine võrdlemisi lihtne. Õigusrikkumisel põhineva kindlustusjuhtumi puhul on hea eelis ka see, et pärast tegevuse lõpetamist ei pea kindlustusvõtja enam kindlustuslepingut sõlmima. Muude kindlustusjuhtumi liikide puhul peaks kindlustusvõtja kindlustuskaitset sõlmima ka pärast tegevuse lõpetamist, sest muud sündmused võivad aset leida ka pärast tegevuse lõpetamist. Järelikult on kindlustusvõtjal oluliselt lihtsam kindlustuskaitse kehtivust planeerida. Kuna õigusrikkumine võib toimuda ka pikaajaliselt on antud kindlustusjuhtumi liigi puhul potentsiaal rakendada mitu kindlustuslepingut korraga, mistõttu on risk paremini maandatud.

2.2. Kahju tekkimisel põhinev kindlustusjuhtum

Kahju tekkimisel põhineva kindlustusjuhtumi kohaselt tekib kindlustusandjal täitmise kohustus siis, kui kolmandale isikule tekib kindlustusperioodil kahju, mille tekkimise eest kindlustusvõtja vastutab.

Antud kindlustusjuhtumit kasutavad Eestis tegutsevad kindlustusandjad nii tarbijate¹²³, kui ka äririskide vastutuskindlustuslepingutes. Äririskid, mis kahju tekkimisel põhineva kindlustusjuhtumiga kindlustatakse on kindlustusvõtja üldisest tegevusest, kindlustusvõtja poolt vahendatud toodetest ja kindlustusvõtja, kui tööandja tööõnnetustest tulenev vastutus enda töötajate ees. Kahju tekkimisel põhineva kindlustusjuhtumiga tüüptingimusi erialaste riskide kindlustamiseks käesoleva magistritöö koostamise ajal Eestis tegutsevate kindlustusandjate tüüptingimuste seast ei leia.

Näiteks PZU tootja vastutuskindlustuse tingimuste T002/2011¹²⁴ punkti 2.1. kohaselt on kindlustusjuhtum kindlustusperioodil toimunud ootamatu ja ettenägematu kahju, mis on põhjuslikus seoses kindlustatud isiku toodetud, müüdud või vahendatud toote puudusega ja mille tagajärjel kindlustatud isikul on tekkinud seadusjärgne kahju hüvitamise kohustus. Seesami toote vastutuskindlustuse tingimuste 1/2005¹²⁵ punkt 5 tulenevalt on kindlustusjuhtum poliisile märgitud, kindlustatud isiku poolt valmistatud ja kolmandale isikule üle antud toote puudusest kindlustusperioodil põhjustatud isiku- või esemekahju, mille suhtes kindlustatud isikul on tekkinud tsiviilvastutus. Juriidilise isiku vastutuskindlustuse tingimuste VK101-2018¹²⁶ majandustegevuse vastutuskindlustuse põhikaitse punkt 2.1. järgi on kindlustusjuhtumi üheks eelduseks kahju tekkimine kindlustusperioodil.

¹²³ Näiteks ERGO Kodukindlustuse tingimuste ERGO MIDI KT.0928.15 punkt 7.1 järgi on kindlustusjuhtumiks kindlustusvõtjapoolne õigusvastane kahju tekitamine kolmandale isikule, mille tagajärjel kindlustusvõtjal on tekkinud kahju hüvitamise kohustus. <https://www.ergo.ee/files/Kodukindlustus%20MIDI%20KT.0928.15.pdf> (18.02.2020); Seesami reisikindlustuse tingimuste 1/2019 punkt 13 järgi on vastutuse kindlustuskaitse kindlustusjuhtumiks on kindlustatu poolt kolmandale isikule õigusvastaselt tekitatud kahju välisriigis. <https://www.seesam.ee/doc/Seesam%20reisikindlustuse%20tingimused%201-2019.pdf> (18.02.2020); Gjensidige kodukindlustuse tingimused KK101-2019 punkt 3.7.1. järgi on kindlustusjuhtumiks kindlustusperioodil toimunud äkilise ja ettenägematu sündmuse tagajärjel tekkinud kahju kannatanule, kes ei ole kindlustatu, ning mille eest kindlustatu vastutab seaduse alusel. https://www.gjensidige.ee/-/media/kindlustustingimused/kodukindlustus/kk101_2019_est.pdf (18.02.2020).

¹²⁴ Kättesaadav: <https://www.pzu.ee/wp-content/uploads/2018/02/Tootja-vastutuskindlustuse-tingimused-T002-2011.pdf> (12.04.2020).

¹²⁵ Kättesaadav: https://www.seesam.ee/doc/Seesam_toote%20vastutuskindlustuse%20tingimused%201_2005_EST.pdf (12.04.2020).

¹²⁶ Kättesaadav: <https://www.gjensidige.ee/-/media/kindlustustingimused/vastutus-ja-garantii/juriidilise-isiku-vastutuskindlustuse-tingimused-vk1012018.pdf?la=et-ee> (12.04.2020).

Autori arvates on eeltoodud tüüptingimustes kindlustusjuhtum selgelt ja korrektelt määratletud. Üheselt on mõista, milline sündmus peab kindlustuskaitse rakendumiseks kindlustusperioodil esinema.

Tööandja vastutuskindlustuslepingu tüüptingimustes, mille alusel kindlustatakse kindlustusvõtja vastutust, mis kindlustusvõtjal tekib enda töötajate ees tööõnnetuste tõttu, lähtutakse kindlustusjuhtumi määratlemisel tööõnnetusest.¹²⁷ Tööõnnetus peab olema aset leidnud kindlustusperioodil. Tööõnnetuse definitsioon tüüptingimustes vastab töötervishoiu ja tööohutuse seaduse¹²⁸ § 22 lõikele 1, mille järgi on tööõnnetus töötaja tervisekahjustus või surm, mis toimus tööandja antud tööülesannet täites või muul tema loal tehtaval töö, tööaja hulka arvataval vaheajal või muul tööandja huvides tegutsemise ajal.

Autori hinnangul on tööõnnetus vastutuskindlustuse kindlustusjuhtumi liikide kontekstis hetk, mil kahju tekib. Kindlustusvõtja kui tööandja õigusrikkumine tööandja vastutuse tekkimise puhul seisneb tööohutusnõuete täitmise tagamata jätmises ehk eelkõige tegevusetuses. Tööandjapoolne tegevusetus võib kesta pikka aega. Töötervishoiu ja tööohutuse seaduse § 22 lg 1 mõttes on tööõnnetus olukord, mis tekib töö käigus. Järelikult on tegemist lühikese ja äkilise sündmusega. Kuna tööandja õigusrikkumine võib tegevusetuse kujul kesta aastaid, ei ole tööõnnetuse korral tegemist tööandja õigusrikkumisega, vaid hetkega, mil õigusrikkumise tõttu tekib töötajale kahju. Autori arvates on tööandja vastutuskindlustuses põhjendatud lähtuda sellest, mil hetkel tööõnnetuse aset leidis, kuna tegemist on lihtsasti tuvastatava asjaoluga.

Kahju tekkimisel põhinevast kindlustusjuhtumist lähtumine on ELi liikmesriikides üsna levinud. Saksamaal kasutatakse antud kindlustusjuhtumit füüsiliste isikute, juriidiliste isikute üldises ja toote vastutuskindlustuses.¹²⁹ Austrias vastutuskindlustuse korral, mis hüvitab inimese surmast, tervise kahjustumisest ja asjade kahjustumisest tekkiva kahju¹³⁰. Hollandis on ettenähtud, et kahju tekkimisel põhinevat kindlustusjuhtumit kasutatakse füüsilistele isikutele suunatud kindlustustoodetes.¹³¹ Belgias on seadusandlikul tasemel reguleeritud, et tavapäraste

¹²⁷ Näiteks Seesami tööandja vastutuskindlustuse tingimuste 1/2008 punkt 4.2 kohaselt tööõnnetus on töötaja tervisekahjustus või surm, mis toimus tööandja antud tööülesannet täites või muul tema loal tehtaval töö, tööaja hulka arvataval vaheajal või muul tööandja huvides tegutsemise ajal.
https://www.seesam.ee/doc/Seesam_T%C3%B6%C3%B6andja%20vastutuskindlustuse%20tingimused%201_2008_EST.pdf (12.04.2020); Compensa tööandja vastutuskindlustuse tingimuste 16.03.2017 punkt 3.1 tulenevalt on kindlustusjuhtum töötajaga kindlustusperioodil toimunud tööõnnetus (vastavalt töötervishoiu ja tööohutuse seadusele), mille tagajärjel on kindlustatud isikul tekkinud seadusjärgne kahju hüvitamise kohustus ja milline sündmus/kahju pole välistatud käesolevate tingimuste punktis 4.
<https://compensa.ee/files/files/T%C3%B6%C3%B6andja%20vastutuskindlustuse%20tingimused%2016.03.17.pdf> (12.04.2020).

¹²⁸ Töötervishoiu ja tööohutuse seadus. - RT I, 13.03.2019, 177.

¹²⁹ Koch, R., lk 162-164.

¹³⁰ Schmidt, O., lk 295.

¹³¹ *Ibidem*, lk 295.

riskide puhul, nagu näiteks liiklusõnnetused ja tarbijate vastutuskindlustuse lepingute korral on kohustuslik lähtuda kahju tekkimisest.¹³² Itaalia tsiviilseadustik toetab vastutuskindlustuse kujundamisel kahju tekkimise kindlustusjuhtumi rakendamist. Samas, kuigi Itaalia tsiviilseadustik defineerib vastutuskindlustust, kui kahju tekkimisel põhinevat lepingut on vastutuskindlustust defineeriv säte Itaalia tsiviilseadustikus dispositiivne.¹³³

Eeltoodust nähtub, et kahju tekkimisel põhinev kindlustusjuhtum on kasutuses vastutuskindlustuse riskide puhul, kus tegemist on pigem tavapärasemate, tüüpiliste riskidega ja riskidega, kus eelkõige võib tekkida kahju asjade või tervise kahjustamisest. Tarbijate vastutuskindlustusriskide puhul saavad vastutuse tekkimise protsessis kindlustusjuhtumi sündmused teineteisele suhtelist lühikese viivitusega, mistõttu ei ole suurt vahet, milline kindlustusjuhtumi liik sellistele kindlustuslepingutele kohaldub. Autori arvates kahju tekkimisel põhineva kindlustusjuhtumi rakendamine tarbijate vastutuskindlustuslepingus ei riku vabatahtliku vastutuskindlustuse eesmärki.

Advokatuuriseaduse § 46 lg 1 p 2 kohaselt on kindlustusjuhtum advokaadibüroo pidaja või advokaadi poolt õigusteenuse osutamisega seoses otsese varalise kahju tekitamine sõltumata õigusteenuse osutamise kohast. Patendivolniku seaduse § 11 lg 1¹ tulenevalt on kindlustusjuhtum patendivolniku äriühingu või patendivolniku poolt õigusteenuse osutamisega seoses otsese varalise kahju tekitamine sõltumata õigusteenuse osutamise kohast. Raudteeseaduse § 14 lg 1 p 1 kohaselt on kindlustusjuhtumiks ettevõtja poolt raudteeinfrastruktuuri majandamise, raudteeveo, raudteerajatise ehitamise või raudteeveeremi tehnohoolde tegemise, remontimise või ehitamisega seoses vastavalt reisijatele ja reisijate pagasile, raudteerajatiste või raudteeveeremi omanikele või valdajatele ning kolmandatele isikutele kindlustusperioodil otsese varalise kahju, samuti kehavigastustest tuleneva kahju tekitamine, mille eest ettevõtja õigusaktide kohaselt vastutab.

Autori hinnangul kahju tekitamine tähendab kindlustusjuhtumi kontekstis kahju tekkimist ehk hetke, mil kahju tegelikult tekib, mitte hetke, mil õigusrikkumine või kahju tekitav tegu aset leiab. Õigusrikkumisele, teole või tegevusetusele ei järgne ilmingimata kahju, järelikult ei ole nende sündmuste korral tegemist kahju tekitamisega. Isik tekitab teisele isikule kahju siis, kui kahju tegelikult tekib, järelikult tähistab kahju tekitamine kahju tekkimist. Seega võib väita, et

¹³² *Ibidem*, lk 296.

¹³³ Delfini, F. Claims-Made Insurance Policies in Italy: The Domestic Story and Suggestions from the UK, Canada and Australia. - Italian Law Journal, vol. 4, no. 1, 2018, lk 118-120.

eeltoodud kolme seaduse alusel sõlmitud kohustuslikele vastutuskindlustuslepingutele rakendub kahju tekkimisel põhinev kindlustusjuhtum.

Kui lähtuda VÕS kommentaarides ja kindlustusõiguse õpikus toodud seisukohast, mille kohaselt vastutuskindlustuse kindlustusjuhtumi määratlemisel peaks lähtuma õigusrikkumisest, siis eeltoodud Eestis tegutsevate kindlustusandjate tüüptingimused ja kohustuslikku vastutuskindlustust sõlmima kohustavad Eesti seadused on võlaõigusseadusega vastuolus. Autor on alapeatükis 1.1. selle seisukohaga mittenõustumist põhjendanud ja siinkohal enda seisukohta ei korda.

Advokaadi ja patendivoliniku vastutus kuulub vastutuskindlustuse mõttes erialaste riskide hulka. Erialaste riskide puhul on eelkõige potentsiaalseteks kannatanuteks isikud, kellele teenust osutatakse. Järelikult on alust arvata, et tagantjärei vastavate lepingute ja muude dokumentide olemasolu tõttu õigusrikkumise aja kindlaks tegemine on võrdlemisi lihtne, mistõttu õigusrikkumisel põhinev kindlustusjuhtum sobiks advokaadi ja patendivoliniku vastutuse kindlustamiseks paremini. Siiski autor märgib, et erialaste riskide puhul kahju tekkimisel põhineva kindlustusjuhtumiga kindlustuslepingu sõlmimine ei ole iseenesest kannatanute huve kahjustav, kuid tõenäoliselt õigusrikkumisel põhinev kindlustusjuhtum sobiks kohustusliku vastutuskindlustuse kontekstis paremini kannatanu huvisid kaitsma.

Raudtee-ettevõtja puhul on isikute ring kellele kahju võib tekkida oluliselt suurem kui näiteks advokaatide või patendivoliniku puhul. Seda kinnitab ka raudteeseaduse § 14 lg 1 p 1 mille järgi on raudtee-ettevõtjal ettenähtud sõlmida vastutuskindlustus reisijatele, raudteerajatiste ja raudteeveeremi omanikele või valdajatele või muudele kolmandatele isikutele tekkiva kahju hüvitamiseks. Autori arvates on sellisel juhul kahju tekkimisel põhinev kindlustusleping põhjendatud, sest eelduslikult on kannatanutel lihtsam tõendada seda, millal neile kahju tekkis, kui seda, millal kahju põhjustaja õigusrikkumise toime pani, sest poolte vahel ei pruukinud varasemalt mingisugust kokkupuudet olla.

Magistritöö eelmises alapeatükis viidatud kohtuasjadest *Insurance Company of North America v. Forty-Eight Insulations Inc*¹³⁴ ja *Clemco Industries v. Commercial Union Insurance Co*¹³⁵ tulenes see, et kindlustusjuhtumi toimumise täpse aja kindlaks tegemine on keeruline, kui tegemist on aastaid tagasi toimunud juhtumiga. Kahju tekkimisel põhineva kindlustusjuhtumi kontekstis on rõhk haiguse või mõne muu olemuselt keeruka tervisekahjustuse täpse tekkimise

¹³⁴ *Insurance Company of North America v. Forty-Eight Insulations Inc*, United States Court of Appeals, Sixth Circuit, 633 F.2d 1212.

¹³⁵ *Clemco Industries v. Commercial Union Insurance Co*, United States District Court, N.D. California, 665 F. Supp. 816.

aja kindlaks tegemisel. Eriti juhul, kui on palju kannatanuid, kellega seotud kahjujuhtumite sündmused on toimunud eriaegadel, on kõikide kahjujuhtumite asjaolude kindlaks tegemine ajakulukas ning majanduslikus mõttes kindlustusvõtjat liialt koormav. Samas autori hinnangul kohustusliku vastutuskindlustuse korral ei esine ohtu, kus ühe isiku õlul lasub koorem kõikide kahjujuhtumite asjaolude kindlaks tegemisel. Juhul, kui kannatanuid on palju, siis asjaolusid peab iga kannatanu ise tõendama.

CGL-i näitel tekib ebakõla selles, et isikukahju hõlmab endas nii haiguse tekkimist kui kehavigastuse tekkimist. Mõlemad sündmused võivad ajaliselt tekkida erineval ajal, mõnel juhul kuude või isegi aastate pikkuse vahega. Juhul, kui kahju liigid ei ole kindlustustingimustes defineeritud, peab lähtuma vastavates õigusaktides leiduvatest definitsioonidest. Eesti õiguse valguses vastavad isikukahjud VÕS §-dele 129 ja 130 tulenevale kahjuliigitusele, mis käsitlevad isiku surma, tervise kahjustamist ja kehavigastuse tekitamist. Kehavigastusega on tegemist juhul, kui füüsilise mõjutusega rikutakse isiku kehalist terviklikkust, näiteks vigastatakse kätt, tervisekahjustusega aga juhul, kui kehalist terviklikkust ei rikuta, kuid esineb muu, näiteks viirusest, bakterist vms põhjustatud organismi seesmine patoloogiline seisund näiteks kopsupõletik, psüühikahäire jne.¹³⁶ Isiku surma korral on küsitav, millist hetke tuleks pidada kahju tekkimiseks, kas hetke, mil isik suri või hetke, mil muudele isikutele kahju tekkis, näiteks matusekulud või ülalpidamiskulude saamata jäämine. Ühe kahjujuhtumi raames võib inimesele kehavigastus tekkida, tervis kahjustuda, surm saabuda ja surma tõttu kolmandatele isikutele kahju tekkida küllaltki suure ajavahega. Autori hinnangul oleks mõistlik lähtuda sellest, et kui vähemalt üks sündmustest leiab aset kindlustusperioodil, siis kindlustuskaitse rakendub. Sedasi on kindlustusvõtja ja kannatanu huvid paremini tagatud.

Eelmises alapeatükis viidatud USA kohtulahendist *Firemans Fund Insurance Cos. v. Ex-Cell-O Corp*¹³⁷ tulenes ka see, et iga kindlustusandja, kelle kindlustusperioodi paigutub *exposure trigger*, on kohustatud tasuma kindlustusvõtjale kindlustushüvitist proportsionaalselt. Nii nagu ka õigusrikkumine võib aset leida pikema perioodi jooksul, võib ka kahju tekkida pikema perioodi jooksul. Järelikult võib kahju tekkimise kindlustusjuhtumi liigil puhul korraga rakenduda rohkem, kui üks kindlustusleping, mistõttu risk on jagatud mitme kindlustuslepingu vahel. Autori arvates on see kindlustusvõtja ja kannatanu huvides.

¹³⁶ Sein, K. VÕS § 129/4.2.

¹³⁷ *Firemans Fund Insurance Cos. v. Ex-Cell-O Corp* Ex-CeU-O, United States District Court, E.D. Michigan, S.D., 662 F. Supp.

Üks esimestest USA kohtuasjadest, kus kahju tekkimisel põhinevat kindlustusjuhtumit rakendati on *American Home Products Corp. v. Liberty Mutual Insurance Co.*¹³⁸ Kindlustusvõtjaks oli ravimitootja, kelle käest nõudsid 54 inimest kindlustusvõtja poolt toodetud erinevate ravimite tõttu tekitatud isikukahjude hüvitamist. Kohus leidis, et kuigi tavapäraselt isikukahju järgneb vahetult pärast kahjuliku ainega kokku puutumist, siis võib esineda ka olukordi, kus kahju järgneb ajalise viivitusega. Kahju võib tekkida ka enne kahju avastamist või avaldumist. Näiteks võib inimene puutuda kokku kahjuliku ainega enne kindlustusperioodi algust ning kahju tekib alles kindlustusperioodi jooksul, kusjuures kahju võidakse avastada alles pärast kindlustusperioodi lõppemist. Kohtu hinnangul tervise kahjustuse või haiguse tekkimise all mõistetakse, mis tahes hetke, mil ravimiga kokkupuutumise tagajärjel tekib diagnoositav kahjustus. Sõltuvalt juhtumi asjaoludest, ravimist, kokkupuute perioodist, intensiivsusest ning kahjustatud isikust võib kahju tekkida nii ravimiga kokkupuutel, pärast kokkupuudet, enne kahjustuse avastamist või kahjustuse avastamise ajal. Kohus otsustas jätta kohaldamata *manifestation* või *exposure trigger*-it ning kohaldas kahju tekkimise teooriale põhinevat kindlustusjuhtumit. Apellatsioonimenetluses parandas kohus esimese astme kohtu poolt märgitud selgitades, et kahju tekkimisel põhineva kindlustusjuhtumi kohaselt ei ole vajalik, et isikukahju on kindlustusperioodil diagnoositav. See kujutab endast põhjendamatut piirangut antud kindlustusjuhtumile. Diagnoositavuse kriteerium ähvardab muuta kahju tekkimisel põhineva kindlustusjuhtumi kahju avaldumisel põhinevaks kindlustusjuhtumiks. Autor nõustub antud seisukohaga. Kui kindlustusjuhtumiks on kahju tekkimisel põhinev sündmus, siis igasugused muud täiendavad kriteeriumid võivad kindlustusjuhtumi põhiolemust oluliselt muuta, mistõttu võivad kindlustusvõtja või kannatanu huvid kahjustuda.

Kahju tekkimisel põhinevat kindlustusjuhtumit kohaldavad USA kohtud tavaliselt ei analüüsi erinevate kindlustusjuhtumite eripärasid, vaid lähtuvad ainult CGL-i tõlgendamisest. Kohtud rõhutavad, et CGL on ühemõtteline, mille kohaselt rakendub kindlustuskaitse just kahju tekkimise alusel. Näiteks kohtuasjas *Abex Corp. v. Maryland Casualty Co.*¹³⁹ nõudsid kindlustusvõtjast piduriklotside tootjalt kahjuhüvitist üle 200 inimese. Kindlustusvõtja tootis asbesti sisaldavaid piduriklotse aastaid enne seda, kui tema vastu kahjunõuetega pöörduti. Kannatanute sõnul põhjustas piduriklotsides kasutatud asbest neile isikukahjusid. Kindlustuslepingu pooled olid eriarvamusel selles osas, milline kindlustusjuhtum kindlustuslepingule rakendub. Kohus leidis, et õige on kohaldada kahju tekkimisel põhinevat

¹³⁸ *American Home Products Corp. v. Liberty Mutual Insurance Co.*, United States Court of Appeals, Second Circuit, 748 F.2d 760.

¹³⁹ *Abex Corp. v. Maryland Casualty Co.*, United States Court of Appeals, District of Columbia Circuit, 790 F.2d 119.

kindlustusjuhtumit, sest CGL sõnastus toetab sellist lähenemist kõige enam. Siiski, kuna kindlustusjuhtumite kohaldamise problemaatika kerkis esile just CGL-i ebaselge sõnastuse tõttu, on mõnevõrra üllatav, et USA kohtud toetuvad probleemi lahenduseks CGL-i ühemõttelisusele. Esiteks kohtud väidavad, et ainult kahju tekkimisel põhinev kindlustusjuhtum eristab kahjuliku olukorraga kokkupuutumise, sellele järgneva kahju ning kahju avaldumise või avastamise kontseptsiooni teineteisest. Ainult kahju tekkimisel põhinev kindlustusjuhtum lähtub tegeliku kahju tekkimise ajast, mis CGL-i ühemõttelisest keelest ja tähendusest tuleneb. Ülejäänud kindlustusjuhtumite liigid ajavad kõik eelnimetatud kontseptsioonid omavahel segamini. Kahjuliku olukorraga kokku puutumine, millele ei järgne kahju, ei ole kooskõlas CGL-i sõnastusega. Ühtlasi kahju, mida pole avastatud, kuid mille tekkimine kindlustusperioodil tagasiulatuvalt tõendamist leiab, rakendab kindlustuskaitse sõltumata sellest, millal kahju avastati. Teiseks väidavad kohtud, et ainult kahju tekkimisel põhinev kindlustusjuhtum viitab ühemõttelisele nõudele, mille kohaselt kindlustuskaitse rakendub ainult juhul, kui konkreetne kindlustusperioodil tekkinud kahju on faktiliselt tõendatud. Ülejäänud kindlustuskaitset rakendavad kindlustusjuhtumid ei ole tingimata seotud juhtumi faktiliste asjaoludega.¹⁴⁰

Autor ei nõustu väitega, et muud kindlustusjuhtumi liigid ei ole ilmtingimata seotud faktiliste asjaoludega. Mis puudutab täpse kahju tekkimise aja kindlaks tegemist, siis antud kindlustusjuhtumi liigi kohaldamise eelduseks ongi kahju tekkimise aja kindlaks tegemine. Muude kindlustusjuhtumite puhul vajavad faktiliselt kindlaks tegemist muud kindlustusjuhtumi põhiollemusest tulenevad asjaolud.

Autor märgib, et kahju tekkimise osas ei pruugi arusaamatusi tekitada ainult kahju tekkimise faktiliste asjaolude kindlaks tegemine, vaid ka juriidiliste asjaolude kindlaks tegemine. Kahju, kui selline, on juriidiline kontseptsioon. Võlaõigusseaduse kommenteeritud väljaande kohaselt võib kahju all mõista igasugust mittevabatahtlikku isikliku või varalise hüve vähenemist. Kusjuures kahju ei seisne ainult olemasoleva vara vähenemises, vaid ka kohustuste tekkimises või suurenemises, näiteks juhul, kui võlausaldaja peab võlgniku makseviivituse korral võtma oma muude kohustuste täitmiseks laenu ning maksma selle eest intresse.¹⁴¹ Järelikult kahju tekkimise ajaks on hetk, mil varaline hüve väheneb või kui teatud kohustused tekivad või suurenevad. Kui võlausaldaja võtab makseviivituse tõttu laenu ja maksab laenu eest intressi, tuleks kahju tekkimise ajaks pidada hetke, mil võlausaldajal intressi maksmise kohustus tekkis.

¹⁴⁰ Scheuermann, J. E. The Injury in Fact Theory as a Solution to the Trigger of Coverage Issue. - Tort & Insurance Law Journal, vol. 24 no. 4 1988, lk 771-773.

¹⁴¹ Sein, K. VÕS § 128/4.1.

Kahjude korral, kus kahju tekib füüsilise kahjustuse tõttu, olgu selleks asja kahjustus või inimese tervise kahjustus, tekib kahju see hetk, kui kahju tekitav sündmus aset leiab, sest sel hetkel väheneb kahjustatud isiku varaline väärtus. Kulutused, mis kantakse seoses kahju tekitamisega, nt kahju vähendamiseks või hüvitise saamiseks, ei ole uue kahju tekkimine, vaid tegemist on kulutustega, mida kannatanu on kahju tekkimise tõttu kandnud. Ebamääraseks jääb kahju tekkimise hetk saamata jäänud tulu korral. Tegemist on tulevikus tekkiva kahjuga, mille hüvitamist nõutakse enne kahju tekkimist saamata jäänud tulu näol.

Riigikohus on analüüsinud nõude aegumise ja nõude sissenõutavaks muutumise probleematikat ning järeldanud, millal kahju hüvitamiskohustuse tekkimisel kohustatud isikul kahju tekib. Kohtuasjas nõudis hageja kostjalt lepingulise kohustuse rikkumise eest kahju hüvitamist. Kostja ja hageja vahel oli sõlmitud leping, millega kostja kohustus haldama hageja elamut, sh koristama elamu katuselt jääd ja lund. Elamu katuselt kukkusid alla jääkamakad ja lumetükid, mis tekitasid kehavigastusi kannatanutele. Kannatanud esitasid nõude hageja, kui hoone omaniku vastu. Hiljem sõlmisid pooled kompromissi, kus lepiti kokku kahjuhüvitise suurus, mille hageja kannatanutele hüvitas. Seejärel esitas hageja kostja vastu lepingu rikkumisest tuleneva kahju hüvitamise nõude. Kohus selgitas, et kulutuste (kahju) hüvitamise nõue muutub üldjuhul sissenõutavaks siis, kui kulutused on kantud, s.o kahjuhüvitis kolmandatele isikutele on tasutud, ja erandina ka siis, kui kulutuste kandmine on kindel, nt jõustunud on isikut hüvitama kohustav kohtulahend või ta on tunnustanud oma hüvitamiskohustust kolmanda isiku suhtes lepinguga. Kohus lisas, et kui kannatanud kohustatud isikult kahju hüvitamist ei nõua, ei saa öelda, et kohustatud isikul oleks kahju üldse tekkinud, sest hüpoteetilist kannatanute suhtes olevat hüvitamiskohustust ei saa pidada kahjuks, mida üks isik saaks teiselt lepingu rikkumise tõttu nõuda. Kohtuotsusest järeldub, et kahju tekkimise hetk võib kõige varasemalt olla hetkel, mil kohustuse täitmine osutub kindlaks ning hiljemalt hetkel, kui kohustus on täidetud.¹⁴² Autori hinnangul olukorras, kus inimene sureb ja kahju tekib kolmandatele isikutele, näiteks matusekulude kujul, peaks kahju tekkimise ajaks pidama hetke, mil on kindlaks osutunud isikute ring, kes matusekulusid kandma peavad. Samas surmast põhjustatud ülalpidamiskulude saamata jäämise korral kahju tekkimise hetke määramine on keeruline.

Kokkuvõtteks märgib autor, et kahju tekkimisel põhineva kindlustusjuhtumi puhul, nii nagu ka õigusrikkumisel põhineva kindlustusjuhtumi puhul, on ohuks see, et tagantjärgi võib kahju tekkimise hetke kindlaks tegemine olla võimatu. Ühest küljest võib kahju tekkimise puhul faktilise ja juriidiliste asjaolude kindlaks tegemine osutuda keerukamaks, kui õigusrikkumise

¹⁴² RKTko 3-2-1-167-12.

kindlaks tegemine. Näiteks võib kannatanuid olla palju, mistõttu on aja- ja ressursikulukas teha kindlaks iga kannatanu puhul õiget faktilist hetke, mil kahju tekkis. Saamata jäänud tulu või puhtmajanduslik kahju, võib samuti tekkida arusaamatusi selles osas, millal täpselt kahju tekkis. Seega ei ole hea kindlustuslepingutes lähtuda kahju tekkimisel põhinevast kindlustusjuhtumist, kui kahju tekkimise aja kindlaks tegemine võib raskeks kujuneda. Teisest küljest kuna kahju tekib pärast õigusrikkumist, siis olukordades, kus õigusrikkumise ja kahju tekkimise vahele jääb pikk aeg, on jällegi mõistlik lähtuda kahju tekkimisel põhinevast kindlustusjuhtumist. Kui õigusrikkumine toimus 10 aastat tagasi ja kahju tekkis 3 aastat tagasi, siis on lihtsam määratleda hetke, mil kahju tekkis, kui seda, millal õigusrikkumine toimus. Järelikult kahju tekkimisel põhineva kindlustusjuhtumi liigi puhul on pigem mõistlik kindlustada riske, mis võivad realiseeruda lühikese perioodi jooksul ning mis seisnevad pigem isiku- või asjakahjudes. Tegevuse vastutuskindlustustoode, millega kindlustatakse ettevõtte üldist tegevust, välja arvatud spetsiifilist erialast tegevust ning tööandja vastutuskindlustustoode tööõnnetuste kindlustamiseks, on sel juhul ilmselt kõige sobilikum. Kahju tekkimisel põhinev kindlustusjuhtum on sarnane õigusrikkumisel põhineva kindlustusjuhtumiga ka seetõttu, et kindlustuskaitset rakendavad sündmused võivad aset leida pikema perioodi jooksul, mis tähendab seda, et korraga võib rakenduda rohkem, kui üks kindlustusleping. Sedasi on finantsrisk jaotatud mitme kindlustuslepingu vahel, mis on eelduslikult kindlustusvõtja ja kannatanu huvides.

2.3. Kahju avastamisel põhinev kindlustusjuhtum

Kahju avastamisel põhineva kindlustusjuhtumi kohaselt tekib kindlustusandjal täitmise kohustus siis, kui kindlustusvõtja poolt tekitatud kahju avastatakse kindlustusperioodil.

Antud kindlustusjuhtumist ei ole kohustuslikku vastutuskindlustust sätestavates seadustes lähtutud. Kahju avastamisel põhinevast kindlustusjuhtumist lähtuvad Eestis tegutsevad kindlustusandjad kutsehaigestumisest ¹⁴³ tuleneva riski kindlustamises. Kindlustatakse kindlustusvõtja kui tööandja vastutust, mis tal võib tekkida töötaja ees töötaja kutsehaigestumise tõttu. Näiteks Gjensidige juriidilise isiku vastutuskindlustuse tingimuste VK101-2018¹⁴⁴ kutsehaiguse kindlustuse lisakaitse punkti 3.14 kohaselt hüvitab Gjensidige kindlustusperioodil esmakordselt diagnoositud kutsehaiguse tagajärjel tekkinud kahju, kui

¹⁴³ Vastavalt TTOS § 23 lõikele 1 on kutsehaigus haigus, mille on põhjustanud kutsehaiguste loetelus nimetatud töökeskkonna ohutegur või töö laad. Kutsehaiguste loetelu kehtestab valdkonna eest vastutav minister.

¹⁴⁴ Kättesaadav: <https://www.gjensidige.ee/-/media/kindlustustingimused/vastutus-ja-garantii/juriidilise-isiku-vastutuskindlustuse-tingimused-vk1012018.pdf> (12.04.2020)

kindlustatud isik on kohustatud kahju hüvitama vastavalt Eesti õigusaktidele. PZU tööandja vastutuskindlustuse tingimuste T003/2011¹⁴⁵ punkt 2.1 järgi on kindlustusjuhtum kindlustusperioodil töötajaga toimunud tööõnnetus või diagnoositud kutsehaigus, mille tagajärjel on kindlustatud isikul tekkinud kahju hüvitamise kohustus ning punkt 2.2 kohaselt on kutsehaigus defineeritud seadusega (töötervishoiu ja tööohutuse seadus). ERGO tööõnnetuse ja kutsehaigestumise vastutuskindlustuse tingimuste KT.0644.10¹⁴⁶ punkt 2.1. järgi on kindlustusjuhtum kindlustusperioodil toimunud tööõnnetus või diagnoositud kutsehaigus, mille tagajärjel on kindlustatud isikul tekkinud seadusjärgne kahju hüvitamise kohustus.

Autori hinnangul on eeltoodud tüüptingimustes selgelt ja korrektselt defineeritud, milline sündmus peab kindlustuskaitse rakendumiseks kindlustusperioodil esinema. Arusaamatusi kindlustusjuhtumi toimumise osas kindlustusvõtja ja kindlustusandja vahel tekkida ei tohiks.

USA õiguspraktikas on märgitud, et kahju avastamise kindlustusjuhtumi liigi kohaselt rakendub kindlustuskaitse siis, kui kahjustatud isik kahju avastab või oleks pidanud avastama. Näiteks asbestoosi haigestumise puhul rakendub kindlustuskaitse siis, kui kannatanu avastab endal haiguse kindlustusperioodil, milleks tavaliselt on arsti poolt isikule diagnoosi panemise hetk või hetk, mil kannatanu haiguse oleks pidanud avastama.¹⁴⁷ Autori arvates on vahe kindlasti selles, kas kahju avastamise hetke määratakse objektiivselt, st selle järgi, millal oleks pidanud kahju avastatama või subjektiivselt lähtuvalt sellest, millal kahju tegelikult avastati. Kahju tegelik avastamine ja hetk, mil kahju oleks pidanud avastatama, võivad teineteisele järgneda olulise ajavahega. Ühel juhul on tegemist subjektiivse hetkega, mis täielikult sõltub kahju avastajast ning teisel juhul on tegemist mõistliku objektiivselt leitava ajahetkega. Subjektiivse avastamise puhul on kindlasti negatiivseks asjaoluks see, et olukordades, kus tekkinud kahju avastab kindlustusvõtja, on kindlustusvõtjal teatud ulatuses võimalik manipuleerida avastamise hetke kindlaks määramist, näiteks andes kindlustusandjale teadlikult vale infot. Arusaamatuste vältimiseks oleks mõistlik kindlustusjuhtumi määratlemisel ennetavalt reguleerida, kas kindlustuskaitse rakendumiseks peaks kindlustusperioodil kahju tegelikult avastatud olema või oleks pidanud avastatama. Või siis lähtuda põhimõttest, et kui ei ole võimalik kindlaks teha millal kahju avastati, siis lähtutakse sellest, millal tekkinud kahju oleks pidanud avastatama.

Eeltoodud Eestis tegutsevate kindlustusandjate tüüptingimustes on kindlustuskaitset rakendava sündmuse osas piiratud ainult diagnoosi panemise hetkega, mis võrreldes USA

¹⁴⁵Kättesaadav: <https://www.pzu.ee/wp-content/uploads/2018/02/T%C3%B6andja-vastutuskindlustuse-tingimused-T003-2011.pdf> (12.04.2020)

¹⁴⁶ Kättesaadav: https://www.ergo.ee/files/Tooõnnetuse_ja_kutsehaiguse_vastutuskindlustuse_tingimused_KT.0644.10.pdf (12.04.2020)

¹⁴⁷ Hagan, J. M. jt, ptk III.

õiguspraktikaga on kitsama sisuga. Siiski autori arvates kutsehaigestumiste kontekstis on tegemist õigustatud lähenemisega, sest diagnoosi panemise hetke on oluliselt kergemini tuvastada, kui hetke, mil kannatanu ise endal kutsehaiguse tuvastas või oleks pidanud tuvastama.

Autorile teadaolevalt lähtutakse kahju avastamisel põhinevast kindlustusjuhtumi liigist ka Saksamaa kindlustusturul, kus antud kindlustusjuhtumit rakendatakse keskkonnakahjude ja küberriskide vastutuskindlustuses. Sealse praktika kohaselt on kindlustusjuhtumiks objektiivne hetk, mil kahju avastati kannatanu, kindlustusvõtja või mõne muu isiku poolt. Näiteks keskkonnakahjude puhul, kui avastatakse lekkinud saasteainete tõttu tekkinud keskkonnakahju ning küberriskide, kui tekkinud majanduslik kahju avastatakse kindlustusperioodil.¹⁴⁸

Kahju avastamise kindlustusjuhtumi liigi puhul on üks oluline eelis võrreldes õigusrikkumise ja kahju tekkimise kindlustusjuhtumiga. Kahju avastamise hetke on lihtsam tuvastada, eriti kahjujuhtumite puhul, kus õigusrikkumine toimus või kahju tekkis ammu minevikus. Seda asjaolu ilmestab hästi USAs palju kajastamist leidnud kohtuasi *Mraz v. Canadian Universal Ins. Co, Ltd.*¹⁴⁹. Kohtuasjas pöördus kemikaali käitlemisettevõtte Mraz kohtusse tuvastamiseks enda kindlustusandja täitmise kohustust. Kindlustusvõtja tegutses lahustite jäätmekäitlemise ettevõttena. 1982. aastal avastati kindlustusvõtja tehasest mõne kilomeetri kaugusel maa sisse maetud umbes 1300 keemilisi jäätmeid sisaldavat tünni. Uurimisel selgus, et tünnid oli sinna matnud kindlustusvõtja 1969. aastal. Kahju oli tekkinud nii keskkonnale, kui ka vahetus läheduses elavatele elanikele. Keskkonnareostuse eemaldamiseks eemaldati umbes 2500 tonni reostunud pinnast ja puhastati 380 000 liitri vett. Kindlustusvõtja poole pöördusid kahjunõudega USA ja Maryland osariik. Kohus jõudis kindlustustingimusi tõlgendades järeldusele, et olukorras, kus kahju on tekkinud ohtlike jäätmete tõttu, määratakse kindlustusandja täitmise kohustus selle järgi, millal tekkinud kahju avastatakse. Kohus leidis, et kui tekkinud kahju või kahju ulatus on jäänud pikaks ajaks teadmatuks või varjatuks, kuigi tegelikkuses on kahju tekkinud ja võib olla tekib edasi, siis kahju tekkimise alguse aja kindlaks tegemine on peaaegu võimatu. Seega ei ole mõistlik tuvastada hetke, mil kahju tekkis või kahjustatud isik kahjuliku olukorraga kokku puutus, vaid mõistlik on lähtuda kahju avastamise hetkest.

Autori arvates on keskkonnakahjusid puudutavate riskide puhul tõesti lihtsam lähtuda sellest, mil kahju avastati, sest õigusrikkumise toimumise või kahju tekkimise täpse aja tagantjäre

¹⁴⁸ Koch, R., 165-167, 171.

¹⁴⁹ *Mraz v. Canadian Universal Ins. Co, Ltd*, United States Court of Appeals, Fourth Circuit, 804 F.2d 1325.

kindlaks tegemine võib osutuda võimatuks. Eestis on kaks seadust, mis vastutuskindlustust sõlmima kohustavad ja mis teatud ulatuses ka keskkonnakahjusid hõlmavaid riske puudutavad. Vedelkütuse seaduse alusel peavad vedelkütuse müüjad ja hoiuteenuse osutajad vastutuskindlustuslepingu sõlmima.¹⁵⁰ Seaduses kindlustusjuhtumit defineeritud ei ole. Kuna vedelkütuse hoiustamisel on oht, et kütus võib maapinda lekkida põhjustades sedasi keskkonnakahju, on autori hinnangul mõistlik seadusesse sisse viia kahju avastamisel põhinev kindlustusjuhtumi määratlus. Kemikaaliseaduse kohaselt peavad suurõnnetuse ohuga ettevõtted kindlustama oma vastutuse, mis neil tuleneb kemikaali käitlemisest.¹⁵¹ Kusjuures suurõnnetus on KemS § 21 lg 6 mõttes ettevõtte töö kontrolli alt väljumisest tingitud ohtliku kemikaali ulatuslik leke, tulekahju või plahvatus, mis kohe või tulevikus põhjustab raskeid tagajärgi inimese elule, tervisele või keskkonnale käitise sees või väljaspool seda ning mis on seotud ühe või mitme ohtliku kemikaaliga. Seaduses on paraku defineeritud kindlustusjuhtum õigusrikkumisel põhineva kindlustusjuhtumi alusel. KemS § 25 lg 2 p 2 ja 3 kohaselt on kindlustusjuhtum käitaja vastutusel toimuv kemikaali käitlemisega seotud ootamatu sündmus, mis tuleneb käideldava kemikaali omadustest ja mille tagajärjel on kahjustatud isikule tekitatud otsene varaline kahju ning tervise kahjustamise, kehavigastuse tekitamise ja surma põhjustamise korral ka saamata jäänud tulu. Autori arvates oleks põhjendatud seaduses defineerida kindlustusjuhtum kahju avastamise alusel, sest antud riski puhul on oht ka pikaajaliseks keskkonnakahju tekkeks.

USA õiguskirjanduses on kahju avastamisel põhinevat kindlustusjuhtumit ka kritiseeritud. Kindlustusjuhtumi probleem seisneb selles, et kui näiteks *exposure trigger*-i korral rakenduvad kindlustuslepingud, mis olid jõus aastaid tagasi, siis kahju avastamise kindlustusjuhtumi puhul rakenduvad tunduvalt hiljem jõus olnud kindlustuslepingud. Seda probleemi ilmestab hästi järgmine asjaolu. Alates 1986. aastast lisasid USA kindlustusandjad kindlustuslepingutesse riskivälistuse, millega välistati igasugune keskkonnale tekkinud kahju. Seega, kui keskkonnakahju tekkis enne 1986. aastat ning avastati peale 1986. aastat, siis kahju avastamise kindlustusjuhtumi liigi kohaldamise korral kindlustuskaitse ei rakendu. Kahju avastamise ajal pärast 1986. aastat, mil kindlustuskaitse peaks rakenduma, ei kuuluks kahju hüvitamisele, sest kohalduks keskkonnale tekkinud kahju riskivälistus. *Exposure trigger*-i korral kindlustuskaitse

¹⁵⁰ VKS § 3 lg 3 Kütust võib müüa äriühing, kes on esitanud Maksu- ja Tolliametile käesoleva seaduse §-s 41 nimetatud tagatise ja kelle osa- või aktsiakapital on vähemalt 31 950 eurot või kellel on kehtiv vastutuskindlustuse leping kindlustussumma alammääraga vähemalt 31 950 eurot, mis on ette nähtud kütuseettevõtja tegevuse tagajärjel kolmandatele isikutele tekkida võiva varalise kahju hüvitamiseks. Käesolevas lõikes sätestatud osa- või aktsiakapitali või vastutuskindlustuse lepingu nõue ei laiene äriühingule, kes müüb ainult vedelgaasi. VKS § 3 lg 5 Kütuse hoiuteenust võib osutada äriühing, kellel on olemas kehtiv vastutuskindlustuse leping kindlustussumma ulatuses, mis tagab tema tegutsemisel kütuse hoidjana kolmandatele isikutele tekkida võiva varalise kahju hüvitamise. Vastutuskindlustussumma alammääraks on 31 950 eurot.

¹⁵¹ KemS § 25 lg 1 Suurõnnetuse ohuga ettevõtte käitajal peab selles ettevõttes kemikaali käitlemisest kolmandale isikule tekkida võiva lepinguvälise ja õigusvastase kahju hüvitamiseks olema vastutuskindlustus.

rakendub, sest kohaldub enne 1986. aastat jõus olnud kindlustusleping, mil keskkonnale tekkinud kahju riskivälistust kindlustuslepingutes ei kasutatud.¹⁵²

Sama probleemi käsitleti ka kohtuasjas *Keene Corp. v. Insurance Co. of North America*¹⁵³. Kohtuasjas nõudis kindlustushüvitist soojustusmaterjali tootnud kindlustusvõtja mitmelt kindlustusandjalt, kellega tal oli sõlmitud erinevad kindlustuslepingud aastatel 1961. kuni 1980. Samal ajal hagesid kindlustusvõtjat tuhanded kahjustatud isikud, kellele oli tekkinud asbestoos kindlustusvõtja toodetes sisaldunud asbesti tõttu. Kindlustusandjad keeldusid kindlustushüvitise maksmisest leides, et kindlustuslepingule kohaldub kahju avastamisel põhinev kindlustusjuhtum. Kindlustusvõtja arvas, et kohalduma peaks *exposure trigger*. Kohus selgitas, et kuigi teatud tingimused CGL-is on mitmetähenduslikud, on siiski kindlustuslepingut tervikuna tõlgendades võimalik aru saada, millistel põhimõtetel kindlustusandja riski kannab. Ebatäpsuste korral peab tõlgendamine toimuma kindlustusvõtja kasuks, seega tuleb lähtuda sellest, millised olid kindlustusvõtja ootused kindlustuslepingu sõlmimisel. Kindlustuslepingu sõlmimisel võtab kindlustusandja endale kindlustusvõtja riski kandmise kohustuse, saades selle eest vastu kindlustusmakse. Kindlustuslepingu põhifunktsioon on pakkuda kindlustusvõtjale kindlustuskaitset. Kohus demonstreeris, et kui antud juhtumi korral rakendada kahju avastamisel põhinevat kindlustusjuhtumi liiki, siis pärast 1976. aastat avaldunud haigused ei kuulu kindlustuskaitse alla, sest on üldteada, et alates 1976. aastast on kindlustusandjad järkjärgult lõpetanud asbestist tekkinud isikukahjude adekvaatse kindlustamise. Kindlustuslepingut sõlmides on kindlustusvõtja mõistlik ootus, et sellised temale teadmata haigestumised on kindlustuskaitse all.

Autori hinnangul on tegemist olulise kahju avastamisel põhineva kindlustusjuhtumi liiki iseloomustava põhimõttega. Samas see põhimõte puudutab teatud määral ka teisi kindlustusjuhtumi liike. Kui kahjujuhtumi sündmused leiavad aset mitme aasta või aastakümnete vältel, siis kindlustusjuhtumi liigid, mis asuvad vastutuse tekkimise protsessis erinevatel kohtadel, toovad kaasa erinevatel aegadel ja erinevatel tingimustel sõlmitud kindlustuslepingute rakendumised. Mida pikem on periood, seda enam võimendub kindlustuslepingute kindlustuskaitse erinevus. Eeltoodud USA kohtuasi ilmestab hästi seda, kuidas võib kindlustuskaitse sisu aastate jooksul muutuda. Kui hiljem sõlmitud kindlustuslepingutes võib kindlustuskaitse olla varasemast kitsam, siis võib ette tulla olukordi, kus hiljem sõlmitud kindlustuslepingud on hoopis laiema kindlustuskaitsega. Seda, kuidas

¹⁵² Hagan, J. M. jt, ptk V, alaptk E 2.

¹⁵³ *Keene Corp. v. Insurance Co. of N North America*, U.S. Court of Appeals for the District of Columbia Circuit, 667 F.2d 1034.

kindlustuslepingute tüüptingimused tulevikus muutuda võivad on raske ennustada, mistõttu ei saa kindlalt väita, et aja möödudes kindlustuskaitse kindlasti kitsamaks muutub või varem sõlmitud kindlustuslepingud on kitsama kindlustuskaitsega. Samas tuleb arvestada sellega, et tõenäoliselt on erinevatel aegadel sõlmitud kindlustuslepingutes ka erinevad kindlustussummad. Erinevatel aegadel sõlmitud kindlustuslepingute puhul on palju tõenäolisem hoopis see, et aastaid tagasi sõlmitud kindlustuslepingutes toodud kindlustussummad on inflatsiooni tõttu oma väärtust kaotanud. Kümne aasta taguses kindlustuslepingus kokkulepitud 100 000 eurone kindlustussumma ei pruugi tänapäeval enam piisavat kindlustuskaitset pakkuda. Seega, kui rakenduvad kindlustuslepingud, mille kindlustusjuhtumi liik asub vastutuse tekkimise protsessis eespool, on tõenäoline, et selle lepingu kindlustussummad ei pruugi olla piisavad ajal, kui kindlustusvõtja poolt tekitatud kahju hüvitamist vajab.

Aja möödudes on USA kohtud kahju avastamisel põhinevat kindlustusjuhtumit aina vähem kohaldanud. Üks oluline põhjus seisneb selles, et CGL-i tõlgendus tegelikult ei toeta kahju avastamisel põhineva kindlustusjuhtumi liigi kohaldamist. Kindlustustingimused ei näe ette, et kahju peaks olema avastatud kindlustusperioodi jooksul. USA kohtud on lõpuks mõistnud, et antud kindlustusjuhtumi määratlusest on lähtunud eelkõige mugavuse pärast minnes sedasi vastuollu kindlustustingimuste tõlgendusega. Kahju avastamisel põhinevat kindlustusjuhtumit on mugav kasutada juhtumites, kus on keeruline kindlaks määrata kahju tekkimise aeg kuid kahju avastamise aeg on lihtne kindlaks teha. On teada ka, et CGL-i koostamisel arutlesid reitingubürood selle üle, kas kahju avastamine peaks olema oluline kindlustuskaitse määramisel. See põhimõte lükati tagasi, eelkõige seetõttu, et kindlustushüvitise kandmise kohustust koondada ainult ühele kindlustusandjale ei peetud mõistlikuks. Antud kindlustusjuhtumi puhul rakendubki ainult üks kindlustusleping.¹⁵⁴

Autori hinnangul on tegemist olulise kahju avastamisel põhineva kindlustusjuhtumi liiki iseloomustava asjaoluga. Eripära seisneb selles, et see tekitab ühe kahjujuhtumi raames ainult ühel kindlustusandjal täitmise kohustuse, sest kahju avastamine toimub ühte kindlustusperioodi paigutuval lühikesel hetkel. Õigusrikkumisel või kahju tekkimisel põhineval kindlustusjuhtumil on potentsiaal rakendada korraga mitu kindlustuslepingut, mis tähendab seda, et kahju hüvitamise kohustus võib langeda mitmele kindlustusandjale ja seega suure kahju puhul on kahju hüvitamine paremas ulatuses tagatud.

¹⁵⁴ Hicks, J. H., Glenn III, W. L. Kindlustusjuhtum of Coverage for Latent Damages Claims: The Last Vestiges of the Manifestation Theory - Journal of Insurance Coverage, Vol. 3 Issue 3, Summer 2000, lk 9.

Kokkuvõtteks märgib autor, et kahju avastamisel põhinevat kindlustusjuhtumit on mõistlik rakendada tüüptingimustes või seadustes siis, kui on alust arvata, et õigusrikkumise või kahju tekkimise aja kindlaks tegemine on keeruline, eelkõige siis, kui õigusrikkumise või kahju tekkimise ja kahju avastamise vahele võib jääda pikk periood. Pikaajaliselt tekkinud keskkonnakahjud on ilmselt ühed tüüpilisemad näited. Põhjendatud on vedelkütuse seaduses ja kemikaaliseaduses kahju avastamisel põhineva kindlustusjuhtumi liigi rakendamine. Kuna vastutuse tekkimise protsessis võib kahju avastamise kindlustusjuhtum ajaliselt asuda mitmeid aastaid eespool, siis on antud kindlustusjuhtumi liigil sõlmitud kindlustuslepingud tõenäoliselt ka paremini inflatsiooni vastu kaitstud. Samas tuleb meeles pidada, et kuna kahju avastamisel põhinev kindlustusjuhtum rakendab ühe kindlustuslepingu, siis kahju hüvitamise kohustus jääb ainult ühele kindlustusandjale.

2.4. Nõude esitamisel põhinev kindlustusjuhtum

Nõudel põhineva kindlustusjuhtumi kohaselt tekib kindlustusandjal täitmise kohustus siis, kui kahjustatud isik esitab kindlustusperioodil nõude kindlustusvõtjale või kohustusliku vastutuskindlustuse korral kindlustusandjale.

Antud kindlustusjuhtumi liiki on tüüptingimustes kasutanud ainult üks Eestis tegutsev kindlustusandja.¹⁵⁵ Nõudel põhineval kindlustusjuhtumist on lähtutud ka kindlustustegevuse seaduses, millega kohustatakse kindlustusmaaklereid ja kindlustusagente (vahendajaid) ennast vastutuskindlustusega kindlustama. KindlTS § 179 lg 1 p 1 kohaselt on kindlustusjuhtumiks vahendaja või tema esindaja poolt kindlustuse turustamisest tuleneva kohustuse rikkumisega varalise kahju tekitamine turustatud kindlustuslepingu järgsele kindlustusvõtjale, kindlustatule või soodustatud isikule. Sama lõike punkt 4 kohaselt kehtib kindlustuskaitse kahjude kohta, mille tekkimise põhjuseks olnud sündmus või tegu leidis aset kindlustusperioodi jooksul või mille nõue esitatakse kindlustusperioodi jooksul, kui kindlustusleping katab vahendaja varalise vastutuse kuni lepingust tuleneva nõude aegumistähtaja möödumiseni. Eeltoodud sätetega on ettenähtud alternatiivselt kaks kindlustusjuhtumit - tegu või nõude esitamine. Autori arvates on

¹⁵⁵ Vt lähemalt Salva Kindlustuse AS. Erialase tsiviilvastutuskindlustuse üldtingimused. Arhitektid ja projekteerijad. Kehtivad alates 01.04.1997.a., punkt 1 (https://www.salva.ee/sites/default/files/content-editors/tingimused/Vastutus/erialase_vastutuse_tingimused_-_arhitektid_projekteerijad.pdf) (22.04.2020); Salva Kindlustuse AS. Erialase tsiviilvastutuskindlustuse üldtingimused. Juristid. Kehtivad alates 01.04.1997.a., punkt 1 (https://www.salva.ee/sites/default/files/content-editors/tingimused/Vastutus/erialase_vastutuse_tingimused_-_audiitorid_raamatupidajad.pdf) (22.04.2020); Salva Kindlustuse AS. Erialase tsiviilvastutuskindlustuse üldtingimused. Audiitorid ja raamatupidajad. Kehtivad alates 01.04.1997.a., punkt 1 (https://www.salva.ee/sites/default/files/content-editors/tingimused/Vastutus/erialase_vastutuse_tingimused_-_audiitorid_raamatupidajad.pdf) (22.04.2020).

sättes korrektselt märgitud, et tegu või nõude esitamine peab aset leidma just kindlustusperioodi jooksul.

Seaduse eelnõu seletuskirjast nähtub, et seadusandja on soovinud anda vahendajatele õiguse valida, kas nad sõlmivad kohustusliku vastutuskindlustuse ühe või teise kindlustusjuhtumi liigi alusel. Eelnõus on selgitatud, et praktika kohaselt sõlmitakse vahendaja kohustuslik vastutuskindlustus üldjuhul nõude esitamise põhiselt ning teo põhist kindlustuskaitset kindlustusandjad tihtipeale pakkuda ei taha. Olukorra leevendamiseks annab seadus alternatiivid, et vahendajal oleks soovi korral võimalik valida, kas ta sõlmib kindlustuslepingu teo või nõude põhiselt.¹⁵⁶

Autori arvates on seadusandja KindITS-i ebakorrektselt muutnud. KindITS § 179 lg 1 punkti 4 grammatiliselt tõlgendades on kahjustatud isikul võimalus kindlustusandjalt nõuda kahju hüvitamist mõlema kindlustusjuhtumi liigi alusel. Sättes ei ole märgitud, et kannatanu otsenõudele kohaldub kindlustusjuhtum, mille kindlustusandja ja kindlustusvõtja on kindlustuslepingus kokku leppinud. Siiski on autori arvatest tegemist kannatanu jaoks pigem soodsa olukorraga, sest kannatanul on võimalik kahe erineva kindlustusjuhtumi liigi alusel otsenõuet esitada, mis võib tähendada seda, et rakenduvad kindlustusvõtja ja kindlustusandja vahel eriaegadel sõlmitud kindlustuslepingud. Sellisel juhul on kannatanu kahju hüvitamise kohustus tagatud vähemalt kahe kindlustuslepingu alusel. Samas võib säte sellisel kujul hoopis kindlustusandja ja kindlustusvõtja vahel vaidlusi põhjustada, kui kindlustusandja ja kindlustusvõtja lepivad kokku, et kindlustuslepingule kohaldub ühte tüüpi kindlustusjuhtumi liik, kuid kannatanu esitab kindlustusandjale nõude tuginedes teist tüüpi kindlustusjuhtumi liigile. Õigusselguse huvides on põhjendatud viia KindITS-i sisse parandus, millega sätestatakse, et kannatanu otsenõudele kohaldub emb-kumb sättes toodud kindlustusjuhtum ja milles on kindlustusvõtja ning kindlustusandja omavahel kokku leppinud.

Kuna nõude esitamise kindlustusjuhtumi liigi puhul on olulisim osa kindlustusvõtja vastu esitatud nõue, siis on põhjendatud täpsustada ka seda, millise nõude esitamist kannatanu poolt kindlustusjuhtumiks loetakse. Eeltoodut ilmestavad hästi järgmised USA kohtuasjad. Näiteks kohtuasjas *Hoyt v. St. Paul Fire & Marine Ins. Co.*¹⁵⁷ koostas kindlustatud isikust jurist testamendi, millega tekkis pärandisaajale täiendavaid maksukohustusi. Kannatanu esitas kindlustusvõtjale kirja nõudes selgitust, miks jurist testamendi selliselt koostas. Kohus otsustas,

¹⁵⁶ Seletuskiri kindlustustegevuse seaduse eelnõu juurde. 429 SE, lk 145. - <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/b7eecd11-8753-4ac5-9c00-68038c90d7a8/Kindlustustegevuse%20seadus> (10.03.2020).

¹⁵⁷ *Hoyt v. St. Paul Fire & Marine Ins. Co.*, 607 F.2d 864, 865-66 (9th Cir. 1979).

et tegemist pole nõudega kindlustuslepingu mõttes, sest sellist päringut ei saa pidada nõudeks. Kohtuasjas *SNL Fin., LC v. Philadelphia Indem. Ins. Co.*¹⁵⁸ leidis kohus samuti, et tegemist ei olnud kindlustuslepingu mõttes nõudega. Antud kaasuses saatis advokaat kirja kindlustusvõtjale, milles ta viitas kindlustusvõtja teatud diskrimineerivale käitumisele ajal, mil tema klient kindlustusvõtja juures töötas, väljendas soovi kohtuda kindlustusvõtjaga lootuses jõuda kompromissini ning palus, et kindlustusvõtja esindaja võtaks sellise kohtumise korraldamiseks temaga ühendust.

Autori hinnangul oleks mõistlik õigusselguse tagamiseks nii kindlustuslepingus või seaduses, mis vastutuskindlustust sõlmima kohustab, „nõuet“ täpsemini määratleda. KindITS § 179 lg 1 punktis 4 peaks „nõuet“ täpsustama selliselt - kahjustatud isiku poolt kindlustatud isiku või kindlustusandja vastu esitatud kirjalik kahju hüvitamise nõue. Selliselt ei teki kannatanu ja kindlustusvõtja vahel vaidlusi, kui näiteks kannatanu teavitab kindlustusandjat suuliselt tekkinud kahjust kindlustusperioodil, kuid kirjaliku nõude kahju hüvitamiseks, esitab alles pärast kindlustusperioodi.

Nõudel põhinev kindlustusjuhtumi määratlus võeti kindlustusandjate poolt kasutusele 1970. aastate lõpus. Kasutuselevõtu põhjus tulenes kahjujuhtumitest, mille sündmused (õigusrikkumine, kahju tekkimine) leidsid aset aastaid pärast kindlustuslepingute sõlmimist. Probleem seisnes selles, et seni sõlmitud kindlustuslepingute ajaline kehtivus oli piiramatult. Näiteks, kui kahju tekkis 1940. aastal sõlmitud kindlustuslepingu kindlustusperioodi jooksul, mille hüvitamist kindlustusvõtja kindlustusandjalt nõudis 1960. aastal, siis 1940. aastal sõlmitud kindlustuslepingu alusel kindlustusandja kahju ka hüvitas. Kindlustusandjad ei soovinud, et nende täitmise kohustus niivõrd pikalt pärast kindlustuslepingute sõlmimist säiliks, mistõttu nad uue kindlustusjuhtumi liigi kasutusele võtsidki.¹⁵⁹ Nõudel põhineva kindlustusjuhtumi liigiga nõustub kindlustusandja kandma riski kõikide kahjujuhtumite eest, mis on toimunud enne kindlustusperioodi, kuid mille hüvitamist kindlustusvõtjalt nõutakse kindlustusperioodil. *Occurrence* tüüpi¹⁶⁰ kindlustuslepingud tagavad kindlustuskaitse kahjujuhtumitele, mis leiavad aset kindlustusperioodi jooksul, sõltumata sellest, millal kindlustusvõtja vastu kahju hüvitamise nõue esitatakse.¹⁶¹ Järelikult, kui *occurrence* tüüpi kindlustuslepingute korral on võimalik, et kindlustusleping rakendub aastaid pärast

¹⁵⁸ *SNL Fin., LC v. Philadelphia Indem. Ins. Co.*, 455 Fed. App'x. 363, 368 (4th Cir. 2011).

¹⁵⁹ Schmidt, O., lk 294.

¹⁶⁰ Meeldetuletuseks, millised kindlustuslepingud on *occurrence* tüüpi, vaata lähemalt käesoleva magistratöö lk 14-15.

¹⁶¹ Works, B. Excusing Nonoccurrence of Insurance Policy Conditions in Order to Avoid Disproportionate Forfeiture: Claims-Made Formats as a Test Case. – Connecticut Insurance Law Journal, vol. 5, no. 2, 1998, lk 518.

kindlustusperioodi lõppemist, siis nõudel põhineva kindlustusjuhtumi korral lõpeb kindlustuskaitse vahetult pärast kindlustusperioodi lõppemist.

Eestis tegutsevad kindlustusandjad on eeltoodud probleemi lahendanud teisiti. 1.2. alapeatükis analüüsis autor kindlustuskaitset ajaliselt piiravaid tingimusi, mida kindlustusandjad tüüptingimustes kasutavad. Näiteks piiravad kindlustusandjad aega, mil kindlustusvõtjal on õigus pärast kindlustusperioodi lõppemist kindlustusandjalt kindlustushüvitist nõuda. Sellise piiranguga on välistatud riskid, mis võivad materialiseeruda aastaid pärast kindlustusperioodide lõppemist. Siiski autori arvates võivad sellised tüüptingimused olla tühised tüüptingimused VÕS § 42 lg 1 mõttes, tüüptingimused, mis ei ole VÕS § 37 lg 3 mõttes lepingu osaks saanud või tingimused, mis on vastuolus VÕS § 415 lõikega 1.

Alatest ajast, mil nõudel põhineva kindlustusjuhtumiga kindlustuslepingud USA kindlustusturul kasutusele võeti, *occurrence* tüüpi kindlustuslepinguid erialases vastutuskindluses enam eriti ei kasutata.¹⁶² USA kohtuasjas *Zuckerman v. National Union Fire Insurance Co.*¹⁶³ märkis kohus *occurrence* tüüpi ja nõudel põhinevat kindlustusjuhtumit võrreldes, et erialase vastutuse, toote vastutuse ja keskkonnakahjude kontekstis üldiselt avastatakse tekkinud kahju aastaid pärast kahju tekitavat õigusrikkumist. Seega sellist tüüpi kahjujuhtumite puhul esitavad kannatanud nõudeid kahju põhjustaja vastu sageli aastaid pärast kahju tekkimist. Kohus märkis, et *occurrence* tüüpi kindlustuslepingute hinnastamine on komplitseeritud, mistõttu nende lepingute alusel kindlustuskaitse pakkumine muutub kindlustusandja jaoks teatud mõttes hasartmänguks. Kuna kindlustusriskid võivad realiseeruda aastaid hiljem, selgub tüüpiliste kindlustusriskide õige hind alles aastaid hiljem. Mida pikem on periood, mille osas peab kindlustusandja ennustama võimalike kahjujuhtumite tekkimist, et hinnata kindlustuslepingute väljamakstavate kahjude suurust, seda suurem on vea tekkimise tõenäosus hinnastamisel.¹⁶⁴

USA õiguskirjanduses selgitatakse, et kui kindlustusandjad teavad, et nõudel põhineva kindlustusjuhtumi puhul ei pea nad pärast kindlustusperioodi kindlustushüvitist tasuma, saavad nad suurema täpsusega kindlustusmakseid arvutada. Ühtlasi kuna nõudel põhineva kindlustusjuhtumiga kindlustuslepingute puhul kindlustatakse riske lühema perioodi jooksul, saavad kindlustusandjad peale kindlustusmaksete täpsemalt arvutada ka tulevaste kindlustushüvitiste tasumiseks hoitavaid rahalisi reserve, sest need ei ole enam seotud

¹⁶² Griffin, J. P. The Inapplicability of the Notice-Prejudice Rule to Pure Claims-Made Insurance Policies. - Connecticut Law Review, vol. 42, no. 1, November 2009, lk 240.

¹⁶³ *Zuckerman v. Nat. Union Fire Ins.*, 495 A.2d 395, 399 (N.J. 1985).

¹⁶⁴ Griffin, J. P., lk 241.

inflatsioonimuutustega.¹⁶⁵ Kindlustusriski hinnastamise osas on parem, kui 2020. aastal kindlustusvõtja vastu esitatud nõue, mis põhineb 1980. aastal toimunud sündmustel, rakendab 1980. aasta asemel 2020. aastal sõlmitud kindlustuslepingu. Võttes arvesse 40-aastast kogemust kajastamaks inflatsiooni, kindlustusjuhtumite statistikat, õiguspraktika muutumist, on 2020. aastal kindlustusrisk paremini hinnastatud kui 1980. aastal. Seega on kindlustusandjal mõistlikum rakendada kindlustusjuhtumi liiki, mis langeks vastutuse tekkimise protsessis hilisemasse ajajärku lühendades sedasi kindlustuskaitse hinnastamise ja selle rakendumise vahelist aega.¹⁶⁶ Ka kindlustusvõtjale tuleb kasuks kindlustusandja võimalus kindlustusmaksete täpselt arvutamiseks. Teoreetiliselt peaks kindlustuslepingute ajalise kehtivuse piiramine ka kindlustusmaksed tunduvalt väiksemaks muutma.¹⁶⁷

Autor on nõus eeltoodud USA õiguspraktikas toodud seisukohtadega. Kindlustusandjatele on tõesti soodsam, kui vahetult pärast kindlustuslepingute lõppemist lõpeb ka nende täitmise kohustus. Sedasi ei pea kindlustusandjad rahalisi reserve pikalt üleval hoidma ning kindlustusandjad saavad ka kindlustusriski paremini hinnastada.

Nõudel põhineval kindlustusjuhtumil on märgatav eelis õigusrikkumisel ja kahju tekkimisel põhineva kindlustusjuhtumi liigi ees. Kuigi nõudel põhineva kindlustusjuhtumi liigi puhul on oluline, et nõue oleks esitatud kindlustusperioodil, siis õigusrikkumine ning kahju võivad olla tekkinud ükskõik millisel ajal enne nõude esitamist. Nõudel põhineva kindlustusjuhtumi liigiga on võimalus tagada kindlustuskaitse kõikidele kahjujuhtumitele, mis on enne nõude esitamist aset leidnud. Selliselt on kindlustusvõtjal võimalus kindlustada enda riskid tagasiulatuvalt, mis võib talle vajalik olla näiteks juhaks, kui ta varem ei sõlminud kindlustuslepingut või soovib varem sõlmitud kindlustuslepingu kitsast kindlustuskaitset täiendada. Vastutuse tekkimise protsessis hiljem rakenduvate kindlustuslepingute eelis seisneb ka selles, et see maandab inflatsioonist tulenevat riski, sest aastaid tagasi sõlmitud kindlustuslepingute kindlustussummad kaotavad inflatsiooni tõttu oma väärtust. Samas annab VÕS § 438 lg 1¹⁶⁸ võimaluse ka ilma nõudel põhineva kindlustusjuhtumi liigita tagasiulatuvalt kindlustusriske kindlustada, mistõttu antud võtmes ei ole nõudel põhinev kindlustusjuhtum niivõrd erakordne.

Nõudel põhineva kindlustusjuhtumi kõige olulisem eelis on autori arvates see, et nõude esitamise hetke on oluliselt kergem kindlaks teha kui õigusrikkumise või kahju tekkimise hetke. Õigusrikkumise ja kahju tekkimise hetke kindlaks määramine võib iseenesest olla keeruline

¹⁶⁵ Griffin, J. P., lk 244-245.

¹⁶⁶ Works, B., lk 516-517.

¹⁶⁷ Griffin, J. P., lk 244-245.

¹⁶⁸ VÕS § 438 lg 1 kohaselt võib lepinguga ette näha, et kindlustuskaitse algab tagasiulatuvalt enne lepingu sõlmimist.

ning kui arvestada veel seda, et õigusrikkumine või kahju tekkimine võib aset leida kümneid aastaid enne nõude esitamist kannatanu poolt, siis nõude toimumise hetke kindlaks tegemine on tunduvalt lihtsam. Eriti puudutab see erialast vastutust ja keskkonda puudutavaid kahjusid. Selliste riskide puhul, kus kahjujuhtum võib hõlmata pika perioodi, on keeruline kindlaks teha, millal täpselt kindlustuskaitset rakendav sündmus aset leidis. Seega Eesti kindlustusturu kontekstis oleks põhjendatud erialaste riskide kindlustamisel lähtuda ka nõudel põhinevast kindlustusjuhtumist. KindlTS-iga on juba esimene kohustuslik vastutuskindlustus selliselt reguleeritud. Miks mitte ka ülejäänud erialaste kohustuslike vastutuskindlustuste puhul sama põhimõtet järgida?

Autor märgib, et nõudel põhineva kindlustusjuhtumiga kindlustuslepingute rakendamine on põhjendatud ka toote vastutuskindlustuse puhul, millega toote puudusest põhjustatud vastutust kindlustatakse. Hetkest, mil toode valmistatakse, toode kolmanda isikuni jõuab, kolmandale isikule kahju põhjustab ning kolmas isik kindlustusvõtjale nõude esitab, võib mööduda pikk periood. Olulisest lihtsam on teha kindlaks, millal nõue kindlustusvõtja vastu esitati kui seda, millal kindlustusvõtja poolne õigusrikkumine toimus või millal toode kolmandale isikul kahju põhjustas.

Kuigi USA kindlustusturg on nõudel põhineva kindlustusjuhtumi liigi üldiselt hästi vastu võtnud, siis mõnedes Euroopa Liidu liikmesriikides on see kindlustusjuhtumi liik põhjustanud kohtute ja seadusandjate seas kriitilisi reaktsioone. Nõudel põhineva kindlustusjuhtumi kasutus kindlustuslepingutes on kas täiesti keelatud või siis lubatud ainult rangetel tingimustel.¹⁶⁹

Näiteks Itaalia kohtutes mõnedel juhtudel deklareeriti tingimused kehtetuks, kuna tegemist on pahatahtlike ja ebaõiglaste tingimustega. Kohtud leidsid, et tingimused piirasid kindlustusandjate vastutust, mistõttu kindlustuslepingute kehtimiseks on vaja kindlustatu selgesõnalist kirjalikku nõusolekut. Mõnedes kohtuasjades seati kindlustuslepingu kehtivus tervikuna kahtluse alla, kuna on võimalik, et tegemist on lepinguga, mis ei kuulu seaduslike tüüpiliste kindlustuslepingute reguleerimisalasse ning järelikult on need Itaalia õiguse kohaselt ebaseaduslikud. Siiski 2018. aastal võttis Itaalia kõrgeim kohus vastu otsuse, milles lükkas tagasi eelnevates kohtuasjades toodud seisukohad nõudel põhinevate kindlustuslepingute kehtetuse osas ning otsustas, et kindlustuslepingute kehtivuse üle tuleb otsustada juhtumipõhiselt. Kohus selgitas, et nõudel põhinev kindlustusjuhtum ei ole ebatüüpiline ega pahatahtlik, sest see kõigest määrab kindlustuslepingu eseme ega piira kindlustusseltsi vastutust. Järelikult ei saa pidada selliseid tingimusi iseenesest kehtetuteks, vaid neid tuleb igal

¹⁶⁹ Schmidt, O., lk 295.

juhtumil eraldi hinnata lähtuvalt tingimuste spetsiifilistest elementidest, sealhulgas seda, kuidas tingimused on sõnastatud.¹⁷⁰

Hispaanias, vastuseks kõrgeima kohtu otsusele, võttis seadusandja 1995. aastal vastu seaduse, millega seadustati kindlustuslepingutes nõudel põhineva kindlustusjuhtumi rakendamine.¹⁷¹ Ka Prantsusmaal tunnistati 1990. aastal nõudel põhinev kindlustusjuhtum kõrgeima kohtu poolt ebaseaduslikuks ning 2002. aastal kindlustusjuhtumi liik seadustati.¹⁷²

Saksamaal on nõudel põhineva kindlustusjuhtumi liigi kasutamine levinud *Directors and Officers Liability Insurance* kindlustustoote puhul. Tegemist on kindlustustoote, mille eesmärk on kaitsta ettevõtte juhatust ja juhtkonda nõuete eest, mis tulenevad ettevõtte juhtimisest tekkinud kahjust.¹⁷³

Eesti Haigekassa seadus kohustab haigekassa nõukogul sõlmida vastutuskindlustusleping.¹⁷⁴ Kindlustusega peab kaetud olema seaduste ja haigekassa põhikirja nõuete rikkumise ja oma kohustuste täitmata jätmisega haigekassale süüliselt tekitatud kahju.¹⁷⁵ *Directors and Officers Liability Insurance* kindlustustoote kindlustatakse olemuselt samaväärset riski ning lähtutakse nõudel põhinevast kindlustusjuhtumist. Autori arvates võib tagantjärele nõukogu rikkumise toimumise hetke või kahju tekkimise hetke kindlaks tegemine osutuda keeruliseks. Tegemist on erialasest vastutusest tuleneva sarnase riskiga, seega on põhjendatud antud riski kindlustamiseks lähtuda nõudel põhinevast kindlustuslepingust.

Saksamaa kindlustusturu praktika kohaselt on *Directors and Officers Liability Insurance* puhul võimalik erikokkuleppel kindlustuskaitsele juurde lisada laiendatud nõuete esitamise tähtaeg, mille jooksul hüvitatakse ka nõuded, mis on esitatud kindlustusvõtja vastu pärast kindlustusperioodi lõppu. Kuigi Saksamaal ei ole seadusandlikul tasemel reguleeritud vastav pikendatud nõuete esitamise tähtaeg, on siiski kohtud vastu võtnud mõningaid otsuseid, millede kohaselt peab olema mõistlik aeg pärast kindlustusperioodi lõppu, mille jooksul kindlustusvõtjale esitatud nõuded kuuluvad kindlustuskaitse alla.¹⁷⁶

¹⁷⁰ Page, J., lk 102-103.

¹⁷¹ Schmidt, O., lk 296.

¹⁷² Schmidt, O., lk 296; Landini, S., lk 514.

¹⁷³ Lähemalt <https://www.irmi.com/term/insurance-definitions/directors-and-officers-liability-insurance> (11.03.2020).

¹⁷⁴ HKS § 22 lg 5 järgi sõlmib haigekassa vastutuskindlustuse lepingu käesolevast paragrahvist tuleneva nõukogu liikmete varalise vastutuse kindlustamiseks haigekassa põhikirjas ettenähtud põhitingimustel ja korras. Haigekassa põhikirjas nähakse ette nõukogu liikmete omavastutus ja selle määr vastutuskindlustuse lepingu sõlmimiseks.

¹⁷⁵ HKS § 22 lg 1 järgi nõukogu liikmed vastutavad seaduste ja haigekassa põhikirja nõuete rikkumise ja oma kohustuste täitmata jätmisega haigekassale süüliselt tekitatud kahju eest solidaarselt.

¹⁷⁶ Koch, R., lk 169-170.

Üldiselt on Euroopa Liidu liikmesriikide seadusandjad näinud ette, et nõudel põhineva kindlustuslepingu kindlustuskaitse ei tohi lõppeda kohe pärast kindlustusperioodi lõppu. Näiteks Hispaania õiguse kohaselt peavad kindlustuskaitse alla kuuluma ka nõuded, mis esitatakse kindlustusvõtja vastu ühe aasta jooksul pärast kindlustusperioodi lõppu ning mis tulenevad kindlustusperioodil tekkinud kahjudest või üks aasta enne kindlustusperioodi algust toime pandud õigusrikkumistest.¹⁷⁷ Prantsusmaa õiguse kohaselt peavad kindlustuskaitse alla kuuluma ka nõuded, mis on kindlustusvõtja või kindlustusandja vastu esitatud vähemalt viis aastat pärast kindlustusperioodi.¹⁷⁸ Hollandi kindlustusturul on väljakujunenud praktika, et nõudel põhinevate kindlustuslepingute puhul pikeneb kindlustusvõtja õigus pöörduda kindlustusandja poole kindlustushüvitise saamiseks ühe aasta võrra juhul, kui kindlustusandja ütleb kindlustuslepingu ülesse. Kui kindlustusvõtja ütleb kindlustuslepingu ülesse oma tegevuse lõpetamise tõttu, siis pikeneb vastav õigus viie aasta võrra.¹⁷⁹

USAs pakutakse tihtipeale kindlustusvõtjale vastavat pikendatud nõuete esitamise tähtaega kindlustuslepingu lõppemisel lisatasu eest või rakendub lisakaitse automaatselt.¹⁸⁰ USAs on ka teatud osariikides seadusandlikul tasemel reguleeritud, et vastav lisakaitse peab kindlustustingimustes olema.¹⁸¹

PEICLi kohaselt võivad kindlustusandja ja kindlustusvõtja nõudel põhinevast kindlustusjuhtumist lähtuda äri- ja erialaste vastutuskindlustusriskide kindlustamisel. Nõudel põhineva kindlustusjuhtumiga kindlustuslepingud peavad sisaldama tingimust, mille kohaselt kuuluvad kindlustuskaitse alla nõuded, mis on esitatud kindlustusvõtja vastu vähemalt 5 aasta jooksul pärast kindlustusperioodi.¹⁸²

USA õiguskirjanduses on märgitud, et vastava pikendatud nõuete esitamise tähtaja lisakaitsete vajadus tekib näiteks siis, kui kindlustusleping lõpeb ning kindlustusvõtja enam uut kindlustuslepingut ei sõlmi või siis, kui kindlustusvõtja vahetab olemasoleva nõudel põhineva kindlustuslepingu *occurrence* tüüpi kindlustuslepingu vastu.¹⁸³ Autor märgib, et nõudel põhineva kindlustusjuhtumi alusel ei kuulu hüvitamisele pärast kindlustusperioodi esitatud nõuded, samas õigusrikkumisel, kahju tekkimisel või kahju avastamisel põhinevad kindlustuslepingud ei rakendu juhul, kui kindlustuskaitset rakendav sündmus leidis aset enne

¹⁷⁷ Schmidt, O., lk 296.

¹⁷⁸ Schmidt, O., lk 296; Landini, S., lk 514.

¹⁷⁹ Schmidt, O., lk 295.

¹⁸⁰ Siesko, D. M. Use and Evolution of the Claims-Made Policy Form in Environmental Insurance: Selected Issues. - Environmental Claims Law Journal, vol. 20, no. 1, 2008, lk 47-48.

¹⁸¹ Harwood, T. L., Siesko, D. M. Claims-Made Insurance Coverage: Selected Issues. - Environmental Claims Journal, vol. 1, no. 2, Winter 1988/1989, lk 171.

¹⁸² Schmidt, O., lk 298.

¹⁸³ Siesko, D. M., lk 47-48.

kindlustusperioodi. Kui kindlustusvõtja 2019. aastal sõlmib nõudel põhineva kindlustusjuhtumiga kindlustuslepingu ning 2020. aastal õigusrikkumise põhise kindlustuslepingu, siis 2020. aastal kindlustusvõtja vastu esitatud nõuded, mis põhinevad 2019. aastal toimunud õigusrikkumisel, ei kuulu nõuded kummagi kindlustuslepingu alusel hüvitamisele. Nõudel põhinev kindlustusleping ei rakendu, sest nõue ei ole esitatud kindlustusperioodi jooksul ja õigusrikkumisel põhinev kindlustusleping ei rakendu, sest õigusrikkumine leidis aset enne kindlustusperioodi.

Autori arvates on eeltoodud täiendav tähtaeg oluline kindlustusvõtjale langeva ohu maandamiseks. Põhjendatud on ka vastav muudatus võlaõigusseadusesse sisse tuua, millega eeltoodud täiendav tähtaeg kohaldub nõudel põhinevatele kindlustuslepingutele juhul, kui kindlustusvõtja jätab endast tulenevatel põhjustel kindlustuslepingu pikendamata või kui kindlustusandja kindlustuslepingu ülesse ütleb. Kui kindlustusvõtja sõlmib järjepidevalt nõude põhise kindlustusjuhtumiga kindlustuslepinguid, siis pole täiendav tähtaeg oluline, sest sel juhul on kindlustuskaitse kehtiva kindlustuslepingu kujul olemas.

Autori hinnangul on nõudel põhinevate kindlustuslepingute puhul oht, et kui kindlustusandja on teadlik sellest, et kindlustusvõtja vastu võidakse nõue esitada, kuid kindlustusperioodi jooksul seda ei tehta, siis jätab kindlustusandja kindlustuslepingu pikendamata. Kindlustusvõtjal on vastavalt VÕS §-le 514 kohustus teavitada kindlustusandjat asjaoludest, mille tagajärjeks võib olla kindlustusjuhtumi toimumine, seega võivad tekkida olukorrad, kus kindlustusandjad kindlustusvõtja poolse eeskujuliku kohustuse täitmise tõttu jätavad kindlustuslepingu pikendamata. Tõenäoliselt ei sõlmiks ka teised kindlustusandjad kindlustusvõtjaga uut kindlustuslepingut, sest kindlustusvõtja on kohustatud vastavalt VÕS § 440 kohaselt lepingu sõlmimisel kindlustusandjat teavitama olulistest asjaoludest. Kindlasti on asjaolud, mille tagajärjeks võib olla kindlustusjuhtumi toimumine, olulised asjaolud VÕS § 440 mõttes.

USA kindlustusturul on näha, et nõudel põhineva kindlustusjuhtumiga kindlustuslepingud tüüpiliselt sisaldavad tingimust, mille kohaselt pärast kindlustusperioodi kindlustusvõtja vastu esitatud nõuded loetakse kindlustuskaitse alla kuuluvaks juhul, kui kindlustusvõtja teavitab kindlustusperioodi jooksul kindlustusandjat kindlustusperioodil aset leidnud asjaoludest, millest tulenevalt võidakse tema vastu nõue esitada.¹⁸⁴ Autori hinnangul on tegemist olulise põhimõttega, mis kindlustusvõtjale langevat ohtu maandab. Seetõttu on mõistlik samasugune

¹⁸⁴ Siesko, D. M., lk 51.

praktika üle võtta juhul, kui Eestis tegutsevad kindlustusandjad nõudel põhinevat kindlustusjuhtumit tüüptingimustes rakendaksid

PEICL-is on märgitud, et nõudel põhineva kindlustusjuhtumiga tüüptingimused vajavad erilist tähelepanu, sest nendes on sageli tingimused, mis on ebaselged või kujutavad ohtu kindlustusvõtjale.¹⁸⁵ Näiteks võib USA kindlustusturult nõudel põhinevate kindlustusjuhtumitega kindlustuslepinguid leida erinevates formaatides. Kõige levinumad on *claims made and reported* ja *pure claims made* printsiibil põhinevad kindlustuslepingud. *Claims made and reported* kindlustuslepingud sisaldavad endas kahte tingimust, mis kindlustusperioodil esinema peavad. Esiteks peab kindlustusperioodil kindlustusvõtja vastu olema esitatud nõue kannatanu poolt ja teiseks peab kindlustusperioodi jooksul kindlustusvõtja tema vastu esitatud nõudest viivitamatult teavitama kindlustusandjat. Ka *pure claims made* kindlustuslepingute puhul peavad nimetatud kaks tingimust täidetud olema. Kuid erinevalt *claims made and reported* kindlustuslepingutest ei pea *pure claims made* kindlustuslepingute puhul kindlustusvõtja kindlustusandjat teavitama ilmtingimata kindlustusperioodi jooksul. Kahe kindlustuslepingu erinevus on eriti oluline siis, kui nõue esitatakse kindlustusvõtjale kindlustusperioodi viimastel päevadel ja kindlustusvõtja ei jõua enne kindlustusperioodi lõppu kindlustusandjale nõudest teada anda. Sellisel juhul *claims made and reported* kindlustuslepingu kohaselt kindlustuskaitse ei rakenduks. *Pure claims made* kindlustuslepingu korral, kui kindlustusvõtja teavitab kindlustusandjat vahetult pärast kindlustusperioodi, on tegemist viivitamatu teavitamisega ja kindlustuskaitse rakendub.¹⁸⁶

Autori hinnangul võlaõigusseadus ei toeta tingimust, mille kohaselt kindlustuskaitse rakendub siis, kui lisaks sellele, et kahjustatud isik peab nõude esitama kindlustusvõtja vastu kindlustusperioodil, peab kindlustusvõtja nõude hüvitise saamiseks esitama kindlustusandjale kindlustusperioodil. VÕS § 514 lg 1 tulenevalt on sätestatud nädalane tähtaeg, mille jooksul peab kindlustusvõtja tema vastu esitatud nõudest kindlustusandjat teavitama. Kuigi VÕS § 427 lg 1 kohaselt ei ole tegemist imperatiivse sättega, on võlaõigusseaduse kommenteeritud väljaandes leitud, et sättest kindlustusvõtja kahjuks kõrvalekalduvat kokkulepet tuleb pidada tühiseks. Tegemist on teatamiskohustuse täitmise tähtajaga, millest kindlustusvõtja kahjuks kõrvale kalduda ei tohi.¹⁸⁷ Kohustusliku vastutuskindlustuse korral eeltoodud põhimõte on veelgi ebakohasem. Vastavalt VÕS § 522 lg 1 peab kahjustatud isik teatama kindlustusandjale kahe nädala jooksul kindlustusandjast teadasaamisel kirjalikku taasesitamist võimaldavas

¹⁸⁵ Schmidt, O., lk 298.

¹⁸⁶ Griffin, J. P., lk 246-248.

¹⁸⁷ Lahe, J. VÕS § 514/4.

vormis kindlustusjuhtumist ning kindlustusvõtja vastu nõude esitamisest ja viivitamata kindlustusvõtja vastu hagi esitamisest. Tegemist on samuti sättega, millest kahjustatud isiku kahjuks kokkuleppeliselt kõrvale kalduda ei saa.¹⁸⁸

Tihti peale nõudel põhinevate kindlustuslepingute puhul kasutatakse kindlustuskaitse rakendamiseks ühte lisatingimust. Tingimusega määratakse kindlustuslepingus periood, mille jooksul peab olema aset leidnud kannatanu nõude aluseks olev tegu või õigusrikkumine. Kui tegu või õigusrikkumine ei toimunud märgitud perioodi jooksul, ei kuulu kindlustusvõtja vastu esitatud nõue kindlustuskaitse alla. Näiteks võib periood olla 10 aastat enne kindlustusperioodi algust või hoopis võrdne kindlustusperioodi alguse ajaga.¹⁸⁹ USA kohtuasjas *Sparks v. St. Paul Ins. Co.*¹⁹⁰ leidis kohus, et tingimus, mis piirab nõudel põhineva kindlustusjuhtumiga kindlustuslepingu tagasiulatuvat kindlustuskaitset, ei ole kehtiv. Kohus iseloomustas nõudel põhinevaid kindlustuslepinguid kui lepinguid, mis annavad piiramatut tagasiulatuvat kaitse nõuetele, mille sündmused leidsid aset aastaid enne kindlustusperioodi. *Occurrence* tüüpi kindlustuslepingud, vastupidiselt nõudel põhinevatele kindlustuslepingutele, pakuvad piiramatut nii öelda etteulatuvat kaitset pärast kindlustusperioodi esitatavatele nõuetele, kuid tagasiulatuvat kaitset ei paku. Poolte vahel sõlmitud kindlustusleping sisaldas tagasiulatuvat tähtaega, mis piiras kindlustuskaitset selliselt, et kindlustuskaitse rakendamiseks oleks pidanud kindlustusvõtja tegu või õigusrikkumine toimuma, avastatud ja kindlustusandjale teada antud olema kindlustusperioodil. Selliselt oli tagasiulatuva kaitse periood võrdne kindlustusperioodiga. Kohus selgitas, et antud kindlustusleping ühendab endas *occurrence* tüüpi ja nõudel põhinevate kindlustuslepingute halvimaid tunnuseid ja mitte kummagi lepingu parimaid tunnuseid. Leping ei paku *occurrence* kindlustuslepingute etteulatuvat kaitset ega nõudel põhineva kindlustuslepingu tagasiulatuvat kaitset. Kohus märkis, et selline piiratud kindlustuskaitse ei ole mõistlik ja kindlustusvõtja poolt oodatud.

USA õiguskirjanduses on ka selgitatud, et kuigi antud tingimus vähendab positiivses mõttes kindlustusandja suhtes kindlustusandja täitmise kohustust, toob see kindlustusandjale kaasa ka negatiivseid tagajärgi. Nii nagu *occurrence* tüüpi kindlustuslepingute puhul, seisavad kindlustusandjad silmitsi vajadusega viia läbi keerukaid ja pikaajalisi uurimisi tegemaks kindlaks, kas kahju põhjustanud õigusrikkumine toimus pärast tagasiulatuvat tähtaega. Probleem kerkib esile just keeruliste juhtumite, näiteks keskkonnakahjude korral. Kui kindlustusvõtja on vastavad tõendid säilitanud, on tagantjärele asjaolude selgeks tegemine

¹⁸⁸ Lahe, J. VÕS § 522/4.

¹⁸⁹ Works, B., lk 529.

¹⁹⁰ Sparks v. St. Paul Ins. Co., 100 N.J. 325 (NJ 1985).

lihtne. Paraku paljude kindlustusvõtjate dokumentide ja muude tõendite säilitamisharjumused muudavad antud uurimismeetodi võimatuks, mistõttu on asjaolude täpsustamiseks sageli vaja valdkonnaalaseid eksperte. Keerukate juhtumite asjaolude tagantjäregi kindlaks tegemine osutub tavapäraselt kulukaks, aeganõudvaks ja samas ei garanteeri asjaolude täpset kindlaks tegemist.¹⁹¹

Autor nõustub eeltoodud seisukohtadega, et nõudel põhineva kindlustuslepingu puhul tagasiulatuva kindlustuskaitse piiramine on ebanõistlik. Liiga lühike tagasiulatuva kaitse vähendab kindlustuskaitset märkimisväärselt tekitades sedasi olukorra, kus õigusrikkumine ja kahjustatud isiku poolt kindlustusvõtja vastu esitatud nõue peab õigusrikkumisele järgnema väga lühikese ajavahega. Sedasi välistatakse kindlustuskaitse alt kahjujuhtumid, mis leiavad aset pika perioodi vältel. Äärmisel juhul tagasiulatuva kindlustuskaitse piiramisel peaks kindlustusvõtja piirangutest teadlik olema ja nendest selgelt aru saama. Nõudel põhineva kindlustuslepingu oluline eelis *occurrence* tüüpi kindlustuslepingute ees on see, et kahjunõude esitamise hetke ei ole keeruline tõendada. Kui lisada kindlustuskaitse rakendumise eelduseks ka õigusrikkumise esinemine, vähendab see oluliselt nõudel põhinevate kindlustusjuhtumite eelist. Õigusrikkumise toimumise aja tõendamine võib osutuda väga kulukaks ja aeganõudvaks ning mõningatel juhtudel ka täiesti võimatuks. Autori hinnangul on mõistlik jätta kohaldamata tagasiulatuva kindlustuskaitse piirang, sest see oluliselt vähendab antud kindlustusjuhtumi eeliseid, ühtlasi muutudes sedasi ka kindlustusvõtja suhtes ebaõiglaseks.

Autor võtab alapeatüki kokku järgmiselt: nõudel põhineva kindlustusjuhtumi rakendamine sobib siis, kui on alust arvata, et õigusrikkumise või kahju tekkimise aja kindlaks tegemine on keeruline, eelkõige siis, kui õigusrikkumise või kahju tekkimise ja kannatanu poolt nõude esitamise vahele jääb pikk periood. Nõudel põhineval kindlustusjuhtumil on palju sarnast kahju avastamisel põhineva kindlustusjuhtumiga. Ilmselt on nõude esitamise hetke määratleda isegi lihtsam, kui kahju avastamise hetke. Nõudel põhineva kindlustusjuhtumi rakendamine on põhjendatud erialase vastutuse korral, keskkonnakahjude ja toote vastutuskindlustuse korral, sõltumata sellest, kas tegemist on vabatahtliku või kohustusliku vastutuskindlustusega. Kuna vastutuse tekkimise protsessis on nõude esitamise hetk ajaliselt teistest sündmusest kõige eespool, siis on antud kindlustusjuhtumi liigil sõlmitud kindlustuslepingud paremini kaitstud inflatsiooni vastu. Nii nagu kahju avastamisel põhinev kindlustusjuhtum, rakendab nõudel põhinev kindlustusjuhtum mitme kindlustuslepingu asemel ühe kindlustuslepingu, mis tähendab seda, et risk on kaetud ainult ühe kindlustuslepinguga.

¹⁹¹ Siesko, D. M., lk 41.

KOKKUVÕTE

Kindlustuslepingu, sealhulgas vastutuskindlustuslepingu, olulisim osa on kindlustusjuhtumi määratlus. Kindlustusjuhtumi defineerimisega määratakse kindlustusrisk, mille realiseerumisel peab kindlustusandja täitma oma lepingust tuleneva täitmise kohustuse.

Euroopa Liidus tegutsevate kindlustusandjate seas on välja kujunenud järgmised vastutuskindlustuse kindlustusjuhtumite liigid:

- 1) *Act committed trigger*, mille kohaselt on kindlustusjuhtumiks teo toimepanemine ehk õigusrikkumine kindlustuskaitse kehtivuse ajal;
- 2) *Occurrence trigger*, mille kohaselt on kindlustusjuhtumiks kahju tekkimine kolmandale isikule kindlustuse kehtivuse ajal;
- 3) *Manifestation trigger*’i kohaselt on kindlustusjuhtumiks tagajärjest teadasaamine;
- 4) *Claims made trigger*’i järgi on kindlustusjuhtumiks nõude esitamine kindlustusvõtjale või kohustuslik vastutuskindlustus korral kindlustusandjale.

Võlaõigusseadus defineerib vastutuskindlustuse mõistet, kuid ei defineeri kindlustusjuhtumit. Kindlustusandja ja kindlustusvõtja kokkuleppel vastutuskindlustuse mõistet muuta ei saa, küll on lepingupooltel võimalik täpsustada kindlustusjuhtumit. Võlaõigusseaduse kommenteeritud väljaandes ning kindlustusõiguse õpikutes on seatud kahtluse alla, missugust sündmust tuleks käsitleda kindlustusjuhtumina vastutuskindlustuse korral - kas kindlustusvõtja õigusrikkumist, kahju tekkimise kannatanul või nõude esitamist kindlustusvõtja vastu. Mitmes Eesti õigusteaduslikus kirjandusallikas leidub erinevaid arvamusi selle kohta, millisest kindlustusjuhtumist peaks vastutuskindlustuses lähtuma. Võlaõigusseaduse kommentaarides leitakse, et kindlustusjuhtumi määratlemisel tuleks lähtuda õigusrikkumise toimumisest, mille korral tekib kindlustusandjal täitmise kohustus juhul, kui kindlustusvõtja poolne õigusrikkumine leidis aset kindlustuslepingu kehtivuse ajal.

Käesolevas magistritöös uurimist leidnud õiguslik probleem eeltoodus seisnebki. Kui lähtuda võlaõigusseaduse kommenteeritud väljaandest ning kindlustusõiguse õpikutest, mille kohaselt tuleks vastutuskindlustuse kindlustusjuhtumi puhul lähtuda õigusrikkumisest, on mitmete Eestis tegutsevate kindlustusandjate tüüptingimused võlaõigusseadusega vastuolus. Veelgi enam, osades kohustuslikku vastutuskindlustust puudutavates seadustes ei ole lähtutud õigusrikkumisel põhinevast kindlustusjuhtumist, vaid on sätestatud teistsugune kindlustusjuhtumi määratlus.

Lähtuvalt eelkirjeldatud probleemist püstitas autor kaks hüpoteesi ning viis uurimisküsimust. Esimene hüpotees on järgmine: võlaõigusseadus ei sea piiranguid kindlustusandjatele tüüptingimustes erinevate vastutuskindlustuse kindlustusjuhtumite määratlemisel ja seega eelviidatud võlaõigusseaduse kommentaarides ning kindlustusõiguse õpikutes väljendatud seisukoht on väär.

Õiguskirjanduses on toodud, et VÕS § 510 grammatilisel tõlgendamisel võib asuda seisukohale, et seadus peab kindlustusjuhtumiks õigusrikkumist. Autori hinnangul isegi, kui VÕS § 510 tõlgendades asuda seisukohale, et ainuõige kindlustusjuhtum on õigusrikkumine, siis ei oma see õiguslikult määravat tähtsust, kuna vastutuskindlustuse mõistet defineeriv säte on dispositiivne. Autori arvates laieneb sätte dispositiivsus ka sellele, et pooled võivad kokku leppida igasugustes muudes kindlustusjuhtumi liikides. Eeltoodut kinnitab VÕS § 423 lg 1, mille kohaselt on kindlustusjuhtum eelnevalt kokkulepitud sündmus. Antud säte ei sea piiranguid sündmuste kokkuleppimise osas, vaid viitab sellele, et pooltel on lausa vajalik täpsustada, milline sündmus või sündmused on kindlustusjuhtumiks nendevahelises kindlustuslepingus. Autori hinnangul on VÕS § 510 mõtte avamise asemel vaja hoopis keskenduda sellele, kas ja kuidas erinevad kindlustusjuhtumi liigid kindlustusvõtjate huve ja õigusi tagavad ehk kas kindlustusleping tagab adekvaatse kindlustuskaitse või mitte.

Magistritöös püstitatud teine hüpotees on järgmine: kindlustusjuhtumite määratlemise regulatsioon võlaõigusseaduses ja kohustuslikke vastutuskindlustusi sätestavates seadustes ei taga kohustusliku vastutuskindlustuse eesmärki.

Kohustusliku vastutuskindlustuse eesmärk on kaitsta kannatanut ning just kannatanu otsenõue kindlustusandja vastu antud eesmärki täidab. Autorile teadaolevalt on vastutuskindlustuse sõlmimise kohustus sätestatud 14. seaduses, millest 8. seaduses on ka kindlustusjuhtum defineeritud.

Autori hinnangul võib kohustusliku vastutuskindlustuse korral tekkida erinevaid kindlustusjuhtumi defineerimist puudutavaid probleeme – näiteks, kui seaduses on toodud kindlustusjuhtumi definitsioon ebaselgelt tekitades sedasi hea pinnase õigusvaidlusteks või kui seadus ei sätesta kindlustusjuhtumi definitsiooni, mistõttu jääb ebaselgeks, milline kindlustusjuhtum rakendub kindlustusandja ja kahjustatud isiku vahelises õigussuhtes. Kui kannatanu on sunnitud kindlustusandja kohtusse hagama seaduses defineeritud ebaselge kindlustusjuhtumi tõttu, ei ole kannatanu huvi kohustuslikus vastutuskindlustuses piisavalt hästi tagatud. Kui seadustes ei ole kindlustusjuhtum määratud, jääb ebaselgeks, millisest kindlustusjuhtumi liigist peaks lähtuma kannatanu kindlustusandja vastu nõuet esitades – kas

sellest, milles on kokku leppinud kindlustusvõtja ja kindlustusandja või sellest, mis VÕS § 510 grammatilisel tõlgendamisel järeldub või peaks hoopis mõnest muust põhimõttest lähtuma.

Õigusselguse tagamiseks on vajalik, et vastutuskindlustust sõlmima kohustavates seadustes oleks vastutuskindlustuse kindlustusjuhtum defineeritud või vähemasti oleks vastutuskindlustuse kindlustusjuhtumi definitsioon võlaõigusseaduses selgelt ja arusaadavalt sätestatud. Arvestades seda, et kannatanul puudub igasugune võimalus kindlustuskaitse mõjutamiseks, on oluline, et tema õigused oleksid tagatud juba seadusandlikul tasemel. Sedasi oleks kohustusliku vastutuskindlustuse eesmärk kõige efektiivsemalt tagatud. Kindlasti on parem, kui kindlustusjuhtum on defineeritud vastavates vastutuskindlustust sõlmima kohustavates seadustes, sest nii on seadusandjal võimalus läbi mõelda, milline kindlustusjuhtumi liik kannatanu huve kõige paremini kaitseks, lähtudes eelkõige sellest, millist liiki vastutuskindlustuse riskiga on tegemist. Vastasel juhul võib kindlustusvõtja sõlmida kindlustusandjaga sellise kindlustuslepingu, millele kohaldub kindlustusjuhtum, mis kannatanu õigusi piisavalt ei kaitse või kindlustusvõtja sõlmib kindlustuslepinguid erinevate kindlustusjuhtumi liikidega tekitades sedasi kindlustuskaitse lüngad.

Lisaks uuris autor, kas Eesti kindlustusandjate vastutuskindlustuse tüüptingimustes piiratakse kindlustuskaitse ajalist kehtivust viisil, mis kindlustusvõtjate huve ebamõistlikult kahjustavad. Kindlustusvõtja huvi vabatahtlikus vastutuskindlustuses seisneb tema kahju hüvitamise kohustusest vabanemises. Kui kindlustusandja ja kindlustusvõtja on sõlminud kindlustuslepingu, millega rikutakse kindlustusvõtja huve, aitab teatud määral tema huve kaitsta tüüptingimuste regulatsioon. Autori hinnangul kasutavad Eestis tegutsevad kindlustusandjad tüüptingimustes kindlustusjuhtumi liikide määratlusega seotud tingimusi, mille puhul on alust eeldada, et need ei ole tüüptingimuste regulatsiooniga kooskõlas. Kindlustusandjad piiravad tüüptingimustes ajaliselt kindlustuskaitset selliselt, et see võib kindlustusvõtjate huvisid ebamõistlikult kahjustada. Näiteks piirab kaks kindlustusandjat enda täitmise kohustust selliselt, et kindlustuskaitse laieneb ainult nõuetele, millest on kindlustusandjale teatatud ühe aasta jooksul pärast kindlustusperioodi lõppemist ning mille aluseks olnud sündmus toimus kindlustusperioodil. Tüüptingimus, millega oluliselt piiratakse kindlustuskaitse ajalist kehtivust, võib autori hinnangul osutada kindlustusvõtja jaoks üllatuslikuks VÕS § 37 lg 3 mõttes või isegi tema huve ebamõistlikult kahjustavaks VÕS § 42 lg 1 mõttes.

Magistritöö eesmärk oli ka uurida, millised kindlustusjuhtumi liigid, milliste vastutuskindlustuse riskide kindlustamisel kindlustusvõtja ja kannatanu huvisid kõige paremini tagavad.

Tarbijate vastutuskindlustuses on riskid tüüpilised ja kindlustusandjale hästi teada, vastupidiselt äri- ja erialaste riskide vastutuskindlustusele, kus riskid võivad olla vägagi individuaalsed, hõlmata suuri summasid ning materialiseeruda aastaid hiljem. Tarbijate vastutuskindlustuses esineb harva kahjujuhtumeid pika vastutuse tekkimise protsessiga. Kahjud tekivad ja kahjunõuded esitatakse tavaliselt lühiajaliselt pärast vastutust tekitavat sündmust. Kuna kindlustusjuhtumi määratlemise olulisus kerkib esile just pikaajaliselt toimunud kahjujuhtumite korral, siis tarbijate vastutuskindlustuslepingute puhul ei oma suurt vahet, millise kindlustusjuhtumi alusel on kindlustusleping sõlmitud.

Õigusrikkumisel põhineva kindlustusjuhtumi puhul on ohuks see, et tagantjärgi võib õigusrikkumise aja kindlaks tegemine olla võimatu. Juhul, kui on alust arvata, et õigusrikkumise ning kindlustusandja poole kindlustushüvitise saamiseks pöördumise aja vahele jääb pikk periood, ei ole mõistlik antud kindlustusjuhtumi liiki rakendada. Ametikohtade puhul, mille ülesanne on konsulteerida, nõustada, hinnata, auditeerida, uuringuid teha, koordineerida või muud laadi spetsiifilist teenust pakkuda, on tõenäolisem, et kahju tekib ning nõue esitatakse kindlustusvõtja vastu aastaid pärast õigusrikkumise toimumist. Vastutuskindlustuse kontekstis kindlustatakse selliseid riski erialase vastutuskindlustusega. Kuna erialaste riskide puhul on potentsiaalseteks kannatanuteks isikud, kellele kindlustusvõtjad teenust osutavad või kelle suhtes toiminguid teostavad, siis on alust arvata, et tagantjärgi on vastavate lepingute ja muude dokumentide olemasolu tõttu õigusrikkumise aja kindlaks tegemine võrdlemisi lihtne. Autori hinnangul on õigusrikkumisel põhinevast kindlustusjuhtumist lähtumine põhjendatud järgmistes erialaseid riske hõlmavates ja kohustuslikke vastutuskindlustusi sätestavates seadustes: advokatuuriseaduses, kohtutäituri seaduses, audiitortegevuse seaduses, kindlustustegevuse seaduses (kindlustusmaaklerid ja kindlustusagendid), pankrotiseaduses, toote nõuetele vastavuse seaduses (vastavushindamisasutus), väärismetalltoodete seaduses (väärismetalli proovi tõendaja), patendivoliniku seaduses, notariaadiseaduses, mõõteseaduses (riigietaloni labor või taatluslabor). Õigusrikkumisel põhineva kindlustusjuhtumi puhul on hea eelis ka see, et pärast tegevuse lõpetamist ei pea kindlustusvõtja enam kindlustuslepingut sõlmima. Näiteks oleks hea õigusrikkumisel põhineva kindlustusjuhtumiga kindlustada projektipõhiseid tegevusi, kus kindlustusvõtja kindlustab ühest konkreetsest lühiajalisest tegevusest tulenevat riski. Muude kindlustusjuhtumi liikide puhul peaks kindlustusvõtja kindlustuskaitset sõlmima ka pärast tegevuse lõpetamist, sest muud sündmused võivad aset

leida ka pärast tegevuse lõpetamist. Kuna õigusrikkumine võib toimuda ka pikaajaliselt on antud kindlustusjuhtumi liigi puhul potentsiaal rakendada mitu kindlustuslepingut korraga, mistõttu on risk paremini maandatud.

Kahju tekkimisel põhineva kindlustusjuhtumi puhul on ka ohuks see, et tagantjärele võib kahju tekkimise aja kindlaks tegemine olla keeruline. Näiteks võib kannatanuid olla hästi palju, mistõttu on aja- ja ressursikulukas teha kindlaks iga kannatanu puhul õiget faktilist hetke, mil kahju tekkis. Näiteks saamata jäänud tulu või puhtmajanduslik kahju, võib samuti tekkida arusaamatusi selles osas, millal täpselt kahju tekkis. Samas teisest küljest kuna kahju tekib pärast õigusrikkumist, siis olukordades, kus õigusrikkumise ja kahju tekkimise vahele jääb pikk aeg, on mõistlik lähtuda kahju tekkimisel põhinevast kindlustusjuhtumist. Kahju tekkimisel põhineva kindlustusjuhtumi liigi puhul on õigem kindlustada riske, mis võivad realiseeruda lühikese perioodi jooksul ning mis seisnevad pigem isiku- või asjakahjudes. Tegevuse vastutuskindlustus, millega kindlustatakse ettevõtte üldist tegevust, välja arvatud erialaseid riske ning tööandja vastutuskindlustus tööõnnetuste kindlustamiseks, on sel juhul ilmselt kõige sobilikumad. Raudteeseaduse kohaselt peavad raudtee-ettevõtjad sõlmima vastutuskindlustuslepingu kahju tekkimisel põhineva kindlustusjuhtumiga. Autori arvates on see põhjendatud, sest eelduslikult on kannatanutel lihtsam tõendada seda, millal neile kahju tekkis, kui seda, millal kahju põhjustaja õigusrikkumise toime pani. Kahju tekkimisel põhinev kindlustusjuhtum on sarnane õigusrikkumisel põhineva kindlustusjuhtumiga ka seetõttu, et kindlustuskaitset rakendavad sündmused võivad aset leida pikema perioodi jooksul, mis tähendab seda, et korraga võib rakenduda rohkem, kui üks kindlustusleping. Sedasi on finantsrisk jaotatud mitme kindlustuslepingu vahel, mis on eelduslikult kindlustusvõtja ja kannatanu huvides.

Kahju avastamisel põhinevat kindlustusjuhtumit on mõistlik rakendada tüüptingimustes või seadustes siis, kui on alust arvata, et õigusrikkumise või kahju tekkimise aja kindlaks tegemine on keeruline, eelkõige siis, kui õigusrikkumise või kahju tekkimise ja kahju avastamise vahele võib jääda pikk periood. Pikaajaliselt tekkinud keskkonnakahjud on ilmselt ühed tüüpilisemad näited. Eestis on kaks seadust, mis vastutuskindlustust sõlmima kohustavad ja mis teatud ulatuses ka keskkonnakahjusid hõlmavaid riske puudutavad – vedelkütuse seadus ja kemikaaliseadus. Autori arvates, kuna antud riskide puhul on oht ka pikaajaliseks keskkonnakahju tekkeks, on põhjendatud defineerida seaduses kindlustusjuhtum kahju avastamise alusel. Kuna vastutuse tekkimise protsessis võib kahju avastamise kindlustusjuhtum ajaliselt asuda mitmeid aastaid eespool, siis on antud kindlustusjuhtumi liigil sõlmitud kindlustuslepingud tõenäoliselt ka paremini inflatsiooni vastu kaitstud. Kümne aasta taguses

kindlustuslepingus kokkulepitud 100 000 eurone kindlustussumma ei pruugi tänapäeval enam piisavat kindlustuskaitset pakkuda. Seega, kui rakenduvad kindlustuslepingud, mille kindlustusjuhtumi liik asub vastutuse tekkimise protsessis eespool, on tõenäoline, et selle lepingu kindlustussummad ei pruugi olla piisavad ajal, kui kindlustusvõtja poolt tekitatud kahju hüvitamist vajab. Kahju avastamisel põhineva kindlustusjuhtumi puhul on oluline tunnus ka see, et see rakendab ühe kindlustuslepingu, mistõttu kahju hüvitamise kohustus jääb ainult ühele kindlustusandjale.

Nõudel põhineva kindlustusjuhtumi rakendamine sobib ka siis, kui on alust arvata, et õigusrikkumise või kahju tekkimise aja kindlaks tegemine on keeruline. Nõudel põhineval kindlustusjuhtumil on palju sarnast kahju avastamisel põhineva kindlustusjuhtumiga. Samas nõude esitamise aega on lihtsam määratleda kui kahju avastamise hetke. Nõudel põhineva kindlustusjuhtumi rakendamine on põhjendatud erialase vastutuse, keskkonnakahjude ning toote vastutuskindlustuse puhul, millega toote puudusest põhjustatud vastutust kindlustatakse. Autori arvates on põhjendatud Eesti Haigekassa seaduse alusel haigekassa nõukogu vastutuse kindlustamisel lähtuda nõudel põhinevast kindlustusjuhtumist, sest tagantjärele võib nõukogu rikkumise toimumise hetke või kahju tekkimise hetke kindlaks tegemine osutuda keeruliseks. Tegemist on erialasest vastutusest tuleneva sarnase riskiga, seega on põhjendatud antud riski kindlustamiseks lähtuda nõudel põhinevast kindlustuslepingust. Kuna vastutuse tekkimise protsessis on nõude esitamise hetk ajaliselt teistest sündmusest kõige eespool, siis on antud kindlustusjuhtumi liigil sõlmitud kindlustuslepingud kõige paremini inflatsiooni vastu kaitstud. Nii nagu kahju avastamisel põhinev kindlustusjuhtum, rakendab nõudel põhinev kindlustusjuhtum mitme kindlustuslepingu asemel ühe kindlustuslepingu, mis tähendab seda, et risk on kaetud ainult ühe kindlustuslepinguga.

INSURED EVENT IN LIABILITY INSURANCE

Summary

The most important part of an insurance contract, including liability insurance contract, is the definition of the insured event - insurer's performance obligation depends on it. By defining an insured event, the insured risk is determined, upon realization of which the insurer must fulfil its performance obligation arising from the contract. Liability insurance has caused a lot of controversy as to which event should be considered an insured event. Over the years, different theories have emerged. In particular, the significance of an insured event is highlighted in the case of long tail liability loss events. In the context of liability insurance, C. Parsons divides the events of the liability process into seven different stages:

- 1) negligent act (or omission) or the commission of some other legal wrong,
- 2) damage resulting from the act,
- 3) discovery of the damage,
- 4) establishment of a causal link between the occurrence of the damage and the act of the policyholder,
- 5) the claim against the policyholder,
- 6) notification of the claim to the insurer,
- 7) the final settlement of the claim.

In most claims, the above steps follow each other without a delay or with a short delay. For example, in the case of road accidents, the first four stages occur more or less simultaneously, and the last three stages follow relatively quickly. However, in some cases, there may be a fairly long period between stages. For example, in the case of companies providing a specific type of consultancy or other service, where the results of the service provided do not reach to application until sometime later, a long delay may occur after the act causing the damage and the subsequent damage. Architect's negligence in preparing the construction project may cause damage only after the completion of the building, or an improper will prepared by a notary may cause damage only after the opening of the estate. Damage can also occur for a long time in hidden form. It is not uncommon for some progressive diseases to have an incubation period of 40 years. There may also be a delay between the discovery of the damage and the time when the policyholder becomes aware that he or she is responsible for the damage caused. For example, pollution of a groundwater source may be identified significantly before the cause of

the pollution is identified. In some cases, the policyholder may not become aware of the damage until a claim is made against him. Delays are also caused by years of court proceedings and relatively long deadlines for victims to submit claims.

As a rule, liability insurance contracts are concluded with a one-year insurance period. Thus, for example, during a period of 10 years, the policyholder may have concluded 10 different insurance contracts, which may also be concluded with different insurers. It is important to determine which insurance contracts apply if the policyholder has entered into various liability insurance contracts during the process of development of liability. In principle, it is possible to designate as an insured event all sorts of different events that occur in a loss event. However, according to the author's experience, the theories on the basis of which insurance events are classified and on which this master's thesis also focuses have clearly developed in different insurance markets.

The following types of insured events have developed among insurers operating in the European Union:

- 1) Act committed trigger, according to which the insured event is the commission of an act, ie an legal wrong during the validity of the insurance cover;
- 2) Occurrence trigger, according to which the insured event is the occurrence of damage to a third party during the term of the insurance;
- 3) Manifestation trigger, where the insured event is discovery of the damage;
- 4) Claims made trigger, where the insured event is the submission of a claim to the policyholder or in the case of compulsory liability insurance, to the insurer.

The Law of Obligations Act (LOA) defines the notion of liability insurance but does not define the insured event. The definition of liability insurance cannot be changed by agreement between the insurer and the policyholder, although the parties to the insurance contract can specify the insured event. However, the commented edition of Law of Obligations Act and textbooks of insurance law have questioned which event should be considered as an insured event in the case of liability insurance - whether the policyholder's negligent act, damage to third party or a claim against the policyholder. The comments and the books consider that the definition of an insured event should be based on the occurrence of an negligent act, in which case the insurer has an obligation to perform if the act by the policyholder occurred during the term of the insurance contract. Claim made against the policyholder should certainly not be considered an insured event. The time lag between the offense and the filing of the claim can be very long, which

would unreasonably harm the policyholder's interests. The insurer should also be liable for damage caused by the policyholder before concluding the insurance contract.

The legal problem described above is the subject of this master's thesis. Based on the commented edition of the Law of Obligations Act and the textbooks of insurance law, according to which an act from which damage occurs should be considered as the insured event in liability insurance, the standard terms and conditions of several insurers operating in Estonia are in conflict with the Law of Obligations Act. Moreover, some laws concerning compulsory liability insurance do not refer to an insured event based on policyholder's act but provide for a different definition of an insured event.

Based on the problem, the author raised two hypotheses and five research tasks. The first hypothesis is that the Law of Obligations Act does not impose restrictions on insurers in the definition of different liability insurance events in standard terms and conditions, and thus the position expressed in the commented edition of the Law of Obligations Act and insurance law textbooks referred to above is incorrect.

It is stated in the legal literature that on a literal interpretation of LOA § 510, one may take the position that the law considers the negligent act to be an insured event. According to the author, even if when interpreting LOA § 510, one takes the position that the only insured event is the negligent act, it is not legally decisive, as the provision defining the concept of liability insurance is dispositive. According to the author, the dispositivity of the provision also extends to the fact that the parties may agree on any other type of insured event. The above is confirmed by LOA § 423 (1) according to which the insured event is a previously agreed event. This provision does not impose restrictions on the agreement of events but indicates that it is necessary for the parties to specify which event or events is an insured event in the insurance contract. In the author's opinion, instead of trying to find meaning in LOA § 510, it is necessary to focus on whether and how different types of insured events ensure the interests and rights of policyholders, i.e. whether the insurance contract provides adequate insurance protection or not.

The second hypothesis set out in the master's thesis is as follows: the regulation of the definition of insured events in the Law of Obligations Act and the laws providing for compulsory liability insurance does not guarantee the purpose of compulsory liability insurance.

The purpose of compulsory liability insurance is to protect the victim, and it is the victim's direct claim against the insurer that fulfils this purpose. To the author's knowledge, there are currently 14 legal acts that oblige to conclude a liability insurance contract. 8 of the 14 legal

acts define the insured event. According to the author, in case of compulsory liability insurance various problems concerning the definition of the insured event may arise - for example, if the law defines the insured event ambiguously creating ground for legal disputes or if the law does not provide of an insured event, therefore it remains unclear which insured event applies in the legal relationship between the insurer and the injured person. If the injured party is forced to sue the insurer due to an unclear insured event as defined by law, the injured party's interest in compulsory liability insurance is not sufficiently guaranteed. If the insured event is not specified by law, it remains unclear which type of insured event the injured party should follow when filing a claim against the insurer - either what has been agreed between the policyholder and the insurer or what follows from a literal interpretation of LOA § 510 or should be based on some other principle.

In order to ensure legal clarity, it is necessary that the liability insurance event is defined in the laws obliging to take out liability insurance, or at least the definition of the liability insurance event is clearly and intelligibly provided in the Law of Obligations Act. Given that the victim does not have any possibility of influencing the insurance cover, it is important that his rights are guaranteed at the legislative level. In this way, the purpose of compulsory liability insurance would be most effectively ensured. It is certainly better if the insured event is defined in the relevant laws requiring liability insurance, as this will allow the legislator to consider which type of insured event would best protect the interests of the victim, based in particular on the type of liability insurance risk involved. Otherwise, the policyholder may conclude an insurance contract with the insurer to which the insured event applies, which does not sufficiently protect the rights of the injured party, or the policyholder concludes insurance contracts with different types of insured event, thus creating gaps in the insurance coverage.

In addition, the author examined whether the standard terms and conditions of liability insurance used by insurers operating in Estonia limit the duration of insurance cover in a way that unreasonably damages the interests of policyholders. The policyholder's interest in voluntary liability insurance consists in releasing his obligation to indemnify. If the insurer and the policyholder have entered into an insurance contract which violates the interests of the policyholder, the regulation of standard terms helps to protect his or her interests to a certain extent. According to the author, insurers operating in Estonia use conditions related to the definition of the types of insured event in standard terms and conditions, in which case there is reason to believe that they are not in accordance with the regulation of standard terms and conditions. Under standard terms, insurers limit the duration of the insurance coverage so that it may unreasonably harm the interests of policyholders. For example, two insurers limit their

performance obligation so that the insurance coverage extends only to claims that have been notified to the insurer within one year after the end of the insurance period. In the opinion of the author, a standard term which significantly limits the temporal validity of insurance cover may prove to be surprising to the policyholder within the meaning of LOA § 37 (3) or even unreasonably harm his or her interests within the meaning of LOA § 42 (1).

The aim of the master's thesis was also to study which types of insured events, which liability insurance risks best protect the interests of the policyholder and the victim.

In consumer liability insurance, the risks are typical and well known to the insurer, in contrast to commercial and professional liability insurance, where the risks can be very individual, cover large sums and materialize years later. In consumer liability insurance, there are rarely any claims with a long liability process. Damages arise and claims are usually made shortly after the event giving rise to liability. As the importance of defining an insured event emerges precisely in the case of long-term loss events, it does not make much difference in the case of consumer liability insurance contracts on the basis of which insured event the insurance contract is concluded.

In the case of an insured event based on a negligent act, there is a risk that it may be impossible to determine the time of the negligent act in retrospect. If there is reason to believe that there is a long period between the negligent act and the time of claiming insurer for insurance indemnity, it is not reasonable to apply this type of insured event. Professions that are responsible for consulting, advising, evaluating, auditing, conducting research, coordinating, or providing another type of specific service are more likely to result in damage and claims which are presented against the policyholder years after the negligent act occurred. In the context of liability insurance, such risks are covered by professional liability insurance. As the potential victims of professional risks are the persons to whom the policyholders provide services or perform operations, there is reason to believe that it is relatively easy to determine the time of the infringement due to the existence of relevant contracts and other documents. In the case of an insured event based on a negligent act, a good advantage is also that after the termination of the activity, the policyholder no longer has to conclude an insurance contract. For example, it would be good to insure project-based activities with an offense-based insured event, where the policyholder insures the risk arising from one specific short-term activity. For other types of insured event, the policyholder should also take out insurance cover after the termination of the activity, as other events may also occur after the termination of the activity. As the offense can

also occur in the long term, there is a potential to apply several insurance contracts at the same time for this type of insured event, which means that the risk is mitigated better.

In the case of an insured event based on the occurrence of a loss, there is also a risk that it may be difficult to determine the time of occurrence of the loss in retrospect. For example, there may be many victims, so it is time and resource consuming to determine the correct factual moment for each victim when the damage occurred. In the case of intangible damages, such as loss of income or pure economic loss, there may also be misunderstandings as to exactly when the damage occurred. On the other hand, since the damage occurs after the negligent act, in situations where there is a long time between the negligent act and the occurrence of the damage, it would be reasonable to apply the insured event based on the occurrence of the damage. In the case of the occurrence of a loss, it is rather more appropriate to insure risks that may materialize in a short period of time and that rather consist of bodily injury or property damage. General liability insurance, which insures the general activities of the company, except for professional risks, and employer's liability insurance which insures against accidents at work are probably the most appropriate in this case. An insured event based on the occurrence of a loss is similar to an insured event based on a negligent act also because events implementing the insurance cover may occur over a longer period of time, which means that more than one insurance contract may be applied at the same time. Thus, the financial risk is divided between several insurance contracts, which is presumably in the interests of the policyholder and the injured party.

It is reasonable to apply an insured event based on the discovery of a loss if there is reason to believe that it is difficult to determine the time of the occurrence of the negligent act or damage, especially if there may be a long period between the occurrence of the negligent act or damage and the discovery of damage. Long-term environmental damage is probably one of the most typical examples. As the loss event may be several years ahead in the liability process, insurance contracts taken out for this type of event are also likely to be better protected against inflation. The sum insured of 100,000 euros agreed in the insurance contract ten years ago may no longer provide sufficient insurance cover today. Thus, if insurance contracts where the type of insured event is ahead in time compared to other types of insured events, it is probable that the sums insured for that contract may not be sufficient at the time when the policyholder needs to be indemnified. Also, an important feature of an insured event based on the discovery of a loss is that it implements a single insurance contract, so that the obligation to indemnify the loss remains with only one insurer.

The implementation of a claim-based insured event is also suitable if there is reason to believe that it is difficult to determine the time of the occurrence of the negligent act or damage. A claim-based insured event has many similarities to a discovery of a loss based insured event. However, the timing of the claim is easier to determine than the time when the damage was discovered. The application of a claim-based insured event is justified in the case of professional liability, environmental damage and product liability insurance. As the moment of filing a claim in the process of incurring liability is ahead of other events in time, insurance contracts concluded for this type of insured event are best protected against inflation. Like a discovery of a loss based insured event, a claim-based insured event applies a single insurance contract instead of several insurance contracts, which means that the risk is covered by only one insurance contract.

KASUTATUD MATERJALIDE LOETELU

Kasutatud kirjandus

1. Abraham, K. S. The Rise and Fall of Commercial Liability Insurance. - Virginia Law Review Vol. 87 No. 1, March 2001.
2. Andrea, N.R. Exposure, Manifestation of Loss, Injury-in-Fact, Continuous Trigger: The Insurance Coverage Quagmire - Pepperdine Law Review, Vol. 21, Issue 3 1994.
3. Borch, K. Moral Hazard in Insurance. - The Financial Review 1984 (19) 3.
4. Delfini, F. Claims-Made Insurance Policies in Italy: The Domestic Story and Suggestions from the UK, Canada and Australia. - Italian Law Journal, vol. 4, no. 1, 2018.
5. Griffin, J. P. The Inapplicability of the Notice-Prejudice Rule to Pure Claims-Made Insurance Policies. - Connecticut Law Review, vol. 42, no. 1, November 2009.
6. Haavasalu, K. Vastutuskindlustus Eesti ja Saksa õiguses: kindlustushüvitise väljamaksmisest vabanemise alused. – Juridica II/2007.
7. Hagan, J. M., Sylvester, J. M. Pennsylvania's Trigger of Coverage for Continuous Property Damage Liabilities: Confirming the „Continuous Trigger“ for Latent Environmental Claims. - Tort Trial & Insurance Practice Law Journal, Vol. 53 Issue 1, Fall 2017.
8. Hardy, E. R. General Principles of Insurance Law. 6. ed. London: Butterworths 1993.
9. Hein, M. Vahetu nõudeõigus vastutuskindlustuses. Magistritöö. Juhendaja PhD Olavi-Jüri Luik dr iur Villu Kõve. Tartu: Tartu Ülikool 2019.
10. Hicks, J. H., Glenn III, W. L. Trigger of Coverage for Latent Damages Claims: The Last Vestiges of the Manifestation Theory - Journal of Insurance Coverage, Vol. 3 Issue 3, Summer 2000.
11. Hiob, T. Kindlustusvõtja ja kahjustatud isiku õigused vastutuskindlustuses. Magistritöö. Juhendajad prof. Paul Varul ja dots. Janno Lahe. Tartu Ülikool 2010.
12. Kahn, M. L. Looking for Bodily Injury: What Triggers Coverage under a Standard Comprehensive General Liability Insurance Policy? – Tort Trial & Insurance Practice Law Journal, Vol. 19 no. 4 1983.
13. Kingisepp, M. Kahjuhüvitis postmodernses deliktiõiguses. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus 2002.

14. Koch, R. Insurance Law in Germany. The Netherlands: Kluwer Law International BV 2018.
15. Lahe, J., Luik, O.J. Kindlustusõigus. Tallinn: Juura 2018.
16. Lahe, J. Kindlustusõigus. Tallinn: Juura 2007.
17. Landini, S. The Worthiness of Claims Made Clauses in Liability Insurance Contracts. - Italian Law Journal, vol. 2, no. 2, 2016.
18. Luik, O. J., Ohutusnõuded kahjukindlustuses. – Juridica 2016/X, lk 727.
19. Luik, O.J., Haavasalu, K. Kindlustusrisi mõiste sisustamine ja kasutamine kindlustuslepingute tüüptingimustes. - Juridica III/2008.
20. Luik, O.J., Kõve, V. 18 aastat liikluskindlustuse seaduse kehtimist. - Juridica III/2008.
21. Masters, L.S. Insurance coverage for environmental liability in the 1990s: A precautionary “tail”. - Environmental Claims Journal, 10:1, 2010.
22. Page, J. (koost). The Insurance Disputes Law Review. Second Edition. London: Law Business Research Ltd 2019.
23. Parsons, C. An essay on liability insurance and accident compensation and five papers on liability insurance. Unpublished Doctoral thesis. London: City University London 2001.
24. Parsons, C. Moral Hazard in Liability Insurance. – The Geneva Papers on Risk and Insurance Vol. 28 No. 3, July 2003.
25. Scheuermann, J. E. The Injury in Fact Theory as a Solution to the Trigger of Coverage Issue. - Tort & Insurance Law Journal, vol. 24 no. 4 1988.
26. Schmidt, O. Principles of European Insurance Contract Law (PEICL). Prepared by the Prjocht Group Restatement of European Insurance Contract Law. 2nd Expanded Edition. Chairman: Helmut Heiss. Köln 2016.
27. Seletuskiri kindlustustegevuse seaduse eelnõu juurde. 429 SE. - <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/b7eecd11-8753-4ac5-9c00-68038c90d7a8/Kindlustustegevuse%20seadus> (10.03.2020).
28. Siesko, D. M. Use and Evolution of the Claims-Made Policy Form in Environmental Insurance: Selected Issues. - Environmental Claims Law Journal, vol. 20, no. 1, 2008.
29. Varul, P. jt (koost). Võlaõigusseadus I: Üldosa (§§ 1-207). Komm vlj. Tallinn: Juura 2016.
30. Varul, P. jt (koost). Võlaõigusseadus II. 2.-7. osa (§§ 208-618). Komm vlj. Tallinn: Juura 2007.
31. Wagner, G. Tort Law and Liability Insurance. Vol 16. New York: Taylor & Francis 2005.

32. Works, B. Excusing Nonoccurrence of Insurance Policy Conditions in Order to Avoid Disproportionate Forfeiture: Claims-Made Formats as a Test Case. – Connecticut Insurance Law Journal, vol. 5, no. 2, 1998.

Kasutatud õigusaktid

33. Audiitortevuse seadus. - RT I, 28.02.2019, 2.
34. Advokaatuuriseadus. - RT I, 19.03.2019, 51.
35. Eesti Haigekassa seadus. - RT I, 19.12.2019, 18.
36. Kemikaaliseadus. - RT I, 12.12.2018, 44.
37. Kindlustustegevuse seadus. - RT I, 04.12.2019, 8.
38. Kohtutäituri seadus. - RT I, 29.06.2018, 21.
39. Mõõteseadus. - RT I, 12.12.2018, 57.
40. Notariaadiseadus. - RT I, 19.03.2019, 74.
41. Pankrotiseadus. - RT I, 19.03.2019, 26.
42. Patendivolniku seadus. - RT I, 19.03.2019, 60.
43. Raudteeseadus. - RT I, 29.11.2019, 3.
44. Toote nõuetele vastavuse seadus. - RT I, 12.12.2018, 67.
45. Tsiviilseadustiku üldosa seadus. - RT I, 06.12.2018, 3.
46. Töötervishoiu ja tööohutuse seadus. - RT I, 13.03.2019, 177.
47. Vedelkütuseseadus. - RT I, 06.11.2019, 7.
48. Võlaõigusseadus. - RT I, 08.01.2020, 10.
49. Väärismetalltoodete seadus. - RT I, 12.12.2018, 85.

Kasutatud kohtupraktika

50. RKTKo 3-2-1-57-16
51. RKTKo 3-2-1-112-14
52. RKTKo 3-2-1-167-12
53. RKTKo 3-2-1-70-09
54. RKTKo 3-2-1-7-09
55. RKTKo 3-2-1-140-07
56. RKTKo 3-2-1-100-07
57. RKTKo 3-2-1-76-07

58. RKTKo 3-2-1-80-05
59. RKTKo 3-2-1-43-03
60. RKTKo 3-2-1-80-02
61. RKTKo 3-2-1-56-02
62. RKTKo 3-2-1-29-02
63. RKTKo 3-2-1-76-01
64. TlnRnKo 13.01.2019, 2-17-18744
65. TlnRnKo 22.06.2015, 2-13-11337
66. TlnRnKo 25.05.2018, 2-17-9032
67. Abex Corp. v. Maryland Casualty Co., United States Court of Appeals, District of Columbia Circuit, 790 F.2d 119.
68. American Home Products Corp. v. Liberty Mutual Insurance Co., United States Court of Appeals, Second Circuit, 748 F.2d 760.
69. Clemco Industries v. Commercial Union Insurance Co, United States District Court, N.D. California, 665 F. Supp. 816.
70. Firemans Fund Insurance Cos. v. Ex-Cell-O Corp Ex-CeU-O, United States District Court, E.D. Michigan, S.D., 662 F. Supp.
71. Hancock Laboratories, Inc. v. Admiral Insurance, United States Court of Appeals, Ninth Circuit, 777 F.2d 520.
72. Hoyt v. St. Paul Fire & Marine Ins. Co., 607 F.2d 864, 865-66 (9th Cir. 1979).
73. Insurance Company of North America v. Forty-Eight Insulations Inc, United States Court of Appeals, Sixth Circuit, 633 F.2d 1212.
74. Keene Corp. v. Insurance Co. of N North America, U.S. Court of Appeals for the District of Columbia Circuit, 667 F.2d 1034.
75. Mraz v. Canadian Universal Ins. Co, Ltd, United States Court of Appeals, Fourth Circuit, 804 F.2d 1325.
76. SNL Fin., LC v. Philadelphia Indem. Ins. Co., 455 Fed. App'x. 363, 368 (4th Cir. 2011).
77. Sparks v. St. Paul Ins. Co., 100 N.J. 325 (NJ 1985).
78. Zuckerman v. Nat. Union Fire Ins., 495 A.2d 395, 399 (N.J. 1985).

Kasutatud tüüptingimused

79. AAS BTA Baltic Insurance Company Eesti Filiaal. Tegevuse vastutuskindlustuse tingimused GL 2018.2 <https://www.bta.ee/userfiles/files/Tegevuse-vastutuskindlustuse-tingimused-GL-2018-2.pdf> (12.04.2020)
80. AAS BTA Baltic Insurance Company Eesti Filiaal. Füüsiliste isikute üldise tsiviilvastutuskindlustuse tingimused nr.19.2E https://www.bta.ee/userfiles/files/GTPL_for_private_persons_terms_and_conditions_19_2E_ET.pdf (18.04.2020)
81. Compensa Vienna Insurance Group, ADB Eesti filiaal. Tööandja vastutuskindlustuse tingimused 16.03.2017 <https://compensa.ee/files/files/T%C3%B6%C3%B6andja%20vastutuskindlustuse%20tingimused%2016.03.17.pdf> (12.04.2020).
82. ERGO Insurance SE. Advokaadi kutsekindlustuse tingimused KT.0432.09 https://www.ergo.ee/files/Advokaadi_kutsekindlustuse_tingimused_KT.0432.09.pdf (12.04.2020)
83. ERGO Insurance SE. Kodukindlustuse tingimused ERGO MIDI KT.0928.15 <https://www.ergo.ee/files/Kodukindlustus%20MIDI%20KT.0928.15.pdf> (18.02.2020)
84. ERGO Insurance SE. Tootjavastutuskindlustuse tingimused KT.0224.07 https://www.ergo.ee/files/Tootjavastutuskindlustuse_tingimused_KT.0224.07.pdf (12.04.2020)
85. ERGO Insurance SE. Tööõnnetuse ja kutsehaiguse vastutuskindlustuse tingimused KT.0644.10 https://www.ergo.ee/files/Tooõnnetuse_ja_kutsehaiguse_vastutuskindlustuse_tingimused_KT.0644.10.pdf (12.04.2020)
86. ERGO Insurance SE. Üldvastutuskindlustuse tingimused KT.0225.07 https://www.ergo.ee/files/Uldvastutuse_tingimused_KT.0225.07.pdf (12.04.2020)
87. ADB Gjensidige Eesti filiaal. Juriidilise isiku vastutuskindlustuse tingimused VK101-2018 <https://www.gjensidige.ee/-/media/kindlustustingimused/vastutus-ja-garantii/juriidilise-isiku-vastutuskindlustuse-tingimused-vk1012018.pdf> (12.04.2020)
88. ADB Gjensidige Eesti filiaal. Kodukindlustuse tingimused KK101-2019 https://www.gjensidige.ee/-/media/kindlustustingimused/kodukindlustus/kk101_2019_est.pdf (18.02.2020).

89. If P&C Insurance AS. eraisiku vastutuskindlustuse tingimused TVFI-20161
<http://tingimused.if.ee/ViewPDF.aspx?ID=14929c3d-9df9-42e8-91ed-013ee1b110a7>
 (18.04.2020)
90. If P&C Insurance AS. Erialase tegevuse vastutuskindlustuse tingimused TVE- 20161
<http://tingimused.if.ee/ViewPDF.aspx?ID=6d4c23a5-aa5a-4885-9eb2-4c5935fe7563>
 (12.04.2020)
91. If P&C Insurance AS. Tegevuse vastutuskindlustuse tingimused TVA- 20161
<http://tingimused.if.ee/ViewPDF.aspx?ID=42893b9f-6d5e-47c6-938e-d511a642db0c>
 (12.04.2020).
92. If P&C Insurance AS. Tootevastutuse tingimused TVT-20161
<http://tingimused.if.ee/ViewPDF.aspx?ID=546e231e-0659-40c6-b0c9-04cfb7bf004c>
 (12.04.2020)
93. AB "Lietuvos draudimas" Eesti filiaal. Audiitori kutsekindlustuse tingimused
 T006/2016 <https://pzu.ee/wp-content/uploads/2019/01/Audiitori-kutsekindlustuse-tingimused-T006.pdf> (12.04.2020)
94. AB "Lietuvos draudimas" Eesti filiaal. Tegevuse vastutuskindlustuse tingimused
 T001/2020 <https://pzu.ee/wp-content/uploads/2019/12/Tegevuse-vastutuskindlustuse-tingimused.pdf> (12.04.2020)
95. AB "Lietuvos draudimas" Eesti filiaal. Tootja vastutuskindlustuse tingimused
 T002/2011 <https://www.pzu.ee/wp-content/uploads/2018/02/Tootja-vastutuskindlustuse-tingimused-T002-2011.pdf> (12.04.2020)
96. AB "Lietuvos draudimas" Eesti filiaal. Tööandja vastutuskindlustuse tingimused
 T002/2011 <https://www.pzu.ee/wp-content/uploads/2018/02/T%C3%B6%C3%B6andja-vastutuskindlustuse-tingimused-T003-2011.pdf> (12.04.2020)
97. Salva Kindlustuse AS. Erialase tsiviilvastutuskindlustuse üldtingimused. Arhitektid ja
 projekteerijad. Kehtivad alates 01.04.1997.a.
[\(https://www.salva.ee/sites/default/files/content-
 editors/tingimused/Vastutus/erialase_vastutuse_tingimused -
 _arhitektid_projekteerijad.pdf\)](https://www.salva.ee/sites/default/files/content-editors/tingimused/Vastutus/erialase_vastutuse_tingimused_-_arhitektid_projekteerijad.pdf) (22.04.2020)
98. Salva Kindlustuse AS. Erialase tsiviilvastutuskindlustuse üldtingimused. Audiitorid ja
 raamatupidajad. Kehtivad alates 01.04.1997.a.
[\(https://www.salva.ee/sites/default/files/content-
 editors/tingimused/Vastutus/erialase_vastutuse_tingimused -
 _audiitorid_raamatupidajad.pdf\)](https://www.salva.ee/sites/default/files/content-editors/tingimused/Vastutus/erialase_vastutuse_tingimused_-_audiitorid_raamatupidajad.pdf) (22.04.2020)

99. Salva Kindlustuse AS. Erialase tsiviilvastutuskindlustuse üldtingimused. Juristid. Kehtivad alates 01.04.1997.a. (https://www.salva.ee/sites/default/files/content-editors/tingimused/Vastutus/erialase_vastutuse_tingimused_-_audiitorid_raamatupidajad.pdf) (22.04.2020)
100. Seesam Insurance AS. Ettevõtte tegevuse vastutuskindlustuse tingimused 1/2013
https://www.seesam.ee/doc/Seesam_ettev%C3%B5tte%20tegevuse%20vastutuskindlustuse%20tingimused_1_2013_web.pdf (12.04.2020)
101. Seesam Insurance AS. Reisikindlustuse tingimused 1/2019
<https://www.seesam.ee/doc/Seesam%20reisikindlustuse%20tingimused%201-2019.pdf> (18.02.2020)
102. Seesam Insurance AS. Toote vastutuskindlustuse tingimused 1/2005
https://www.seesam.ee/doc/Seesam_toote%20vastutuskindlustuse%20%20tingimused%201_2005_EST.pdf (12.04.2020)
103. Seesam Insurance AS. Tööandja vastutuskindlustuse tingimused 1/2008
https://www.seesam.ee/doc/Seesam_T%C3%B6%C3%B6andja%20vastutuskindlustuse%20tingimused%201_2008_EST.pdf (12.04.2020)

Kasutatud muud allikad

104. Statistikaamet kodulehekül. <http://pub.stat.ee/px-web.2001/Database/Majandus/14Rahandus/03Kindlustus/03Kindlustus.asp> (12.04.2020)
105. International Risk Management Institute kodulehekül. <https://www.irmi.com/term/insurance-definitions/directors-and-officers-liability-insurance> (12.04.2020)